

**TÜRKİYE'DE
REFAKATSİZ ÇOCUKLARA ERİŞİM VE
ÇOCUĞUN YÜKSEK YARARINA YÖNELİK
HİZMET SUNUMUNUN TEŞVİK EDİLMESİ
PROJESİ**

**SAFE INFO
IN TURKEY**
refakatsiz çocuklar için
güvenli bilgi ağı

REFAKATSİZ ÇOCUKLARA YÖNELİK

HİZMET SUNUMU EĞİTİM PROGRAMI

EĞİTİM KAYNAK DÖKÜMANI

www.safeinfointurkey.org

GÜVENLİ BİLGİYE ERİŞİM. HER ÇOCUĞUN HAKKIDIR!

T.C.
Aile ve
Sosyal Politikalar
Bakanlığı

**TÜRKİYE'DE REFAKATSİZ ÇOCUKLARA ERİŞİM
VE ÇOCUĞUN YÜKSEK YARARINA YÖNELİK
HİZMET SUNUMUNUN TEŞVİK EDİLMESİ PROJESİ**

REFAKATSİZ ÇOCUKLARA YÖNELİK HİZMET SUNUMU EĞİTİM PROGRAMI

EĞİTİM KAYNAK DÖKÜMANI

Nisan 2014 Ankara

İÇİNDEKİLER

MODÜL 1: DÜZENSİZ GÖÇ, SİĞİNMACILAR, MÜLTECİLER VE ULUSLARARASI KORUMA ... 9

ÜNİTE 1. DÜZENSİZ GÖÇ, SİĞİNMACI VE MÜLTECİLER 11

1. 1. 1. Tarihten Günümüze Sığınmacı Mülteci Sorunu	11
1. 1. 2. Temel Kavramlar	12
1. 1. 2. 1. Göç	12
1. 1. 2. 2. İç Göç	12
1. 1. 2. 3. Dış Göç	13
1. 1. 2. 4. Baskı Altında Gerçekleşen Göçler	13
1. 1. 2. 5. Kişisel Nedenli Göç	13
1. 1. 2. 6. Mülteci	13
1. 1. 2. 7. Şartlı Mülteci	13
1. 1. 2. 8. Geçici Koruma	14
1. 1. 2. 9. Başvuru Sahibi	14
1. 1. 2. 10. Geçici Koruma	14
1. 1. 2. 11. Sığınmacı	14
1. 1. 2. 12. Göçmen	15
1. 1. 2. 13. Münferit (Individual) Mülteciler	15
1. 1. 2. 14. İlk bakışta (Prima Facie) Mültecilik	15
1. 1. 2. 15. Yerinde Mülteciler	15
1. 1. 2. 16. Refakatsiz Çocuk	15
1. 1. 2. 17. Özel İhtiyaç Sahibi	15
1. 1. 2. 18. Menşe Ülke	16
1. 1. 2. 19. Geçiş Ülkesi	16
1. 1. 2. 20. Hedef Ülke	16
1. 1. 2. 21. Düzensiz Göç	16
1. 1. 2. 22. Düzenli Göç	16
1. 1. 2. 23. Göçmen Kaçakçılığı	16
1. 1. 2. 24. İnsan Ticareti	17
1. 1. 2. 25. Statülerin Belirsizliği: Sığınmacı mı, Göçmen mi?	17
1. 1. 3. Düzensiz Göç ve Göçmen Kaçakçılığı	18
1. 1. 4. Dünyada ve Türkiye’de Düzensiz Göç ve Göçmen Kaçakçılığı	20
1. 1. 4. 1. BM Verilerine Göre Dünyada Mülteci Nüfus Sürekli Artıyor	20
1. 1. 4. 2. Türkiye’de Sığınmacılar ve Mülteciler	20
1. 1. 4. 2. 1. Düzensiz Göç ve Göçmen Kaçakçılığı Konularında Türkiye’de Mevcut Durum	22
1. 1. 4. 2. 2. Yasal Düzenlemeler	23
1. 1. 4. 2. 3. Yürütülen Çalışmalar ve Elde Edilen Sonuçlar	24
1. 1. 4. 2. 4. Türkiye’nin Geri Kabul Anlaşmaları	26

ÜNİTE 2. SİĞİNMACILARIN, MÜLTECİLERİN ULUSLARARASI KORUNMASI 29

1. 2. 1. Uluslararası Mevzuat	29
1. 2. 1. 1. Birleşmiş Milletler Antlaşması Ne Söylüyor?	29
1. 2. 1. 2. Ekonomik ve Sosyal Konsey'in Görev ve Yetkileri (Madde 62)	29
1. 2. 1. 3. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi	29
1. 2. 1. 4. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi	29
1. 2. 1. 5. Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme (1951 Sözleşmesi)	30
1. 2. 1. 5. 1. Bu sözleşme günümüz iltica / mülteci hukukunun temel belgesi ve dayanağıdır	30
1. 2. 1. 5. 2. Mülteci Sorunu Sosyal ve İnsani Yönü Olan Bir Sorundur	31
1. 2. 1. 5. 3. Sözleşmede Yer Alan Mülteci Tanımının Kapsamından Kimler Bulunmaktadır?	31
1. 2. 1. 5. 3. 1. Irk	31
1. 2. 1. 5. 3. 2. Tabiiyet / Milliyet / Uyrukluk	31
1. 2. 1. 5. 3. 3. Din	31
1. 2. 1. 5. 3. 4. Belirli Bir Toplumsal Gruba Mensubiyet ve Cinsel Ayrımcılık	31
1. 2. 1. 5. 3. 5. Siyasi Düşünceleri Nedeniyle	31
1. 2. 1. 5. 4. Türkiye'nin Sözleşmeye Koyduğu Coğrafi Sınırlamayı Nasıl Anlamalı?	32
1. 2. 1. 5. 5. Bu Sözleşme Hükümleri Kimler Hakkında Uygulanmaz (Madde 1/F)	32
1. 2. 1. 5. 6. Sözleşmeye Göre Aşağıdaki Durumlarda Mülteci Koruması Kaldırılır (Madde 1/C)	32
1. 2. 1. 5. 7. Mültecinin ve Taraf Devletin Hak ve Sorumlulukları	33
1. 2. 2. Ulusal Mevzuat	35
1. 2. 2. 1. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu	35
1. 2. 2. 1. 1. Kanunun Amacı ve Kapsamı	35
1. 2. 2. 1. 2. Kanunda Geçen Tanımlardan Bazıları (madde 3)	35
1. 2. 2. 1. 3. Kanunda Geçen Geri Gönderme Yasağı	36
1. 2. 2. 1. 4. Kanuna Göre Hakkında Sınır Dışı Etme Kararı Alınmayacaklar (madde 55)	36
1. 2. 2. 1. 5. Refakatsiz Çocuklar	36
1. 2. 2. 1. 6. Özel İhtiyaç Sahipleri (madde 67)	37

MODÜL 2: REFAKATSİZ ÇOCUKLARA VERİLEN HİZMETLER 41

ÜNİTE 1. REFAKATSİZ ÇOCUKLARA YAKLAŞIMLAR 41

2. 1. 1. Refakatsiz Çocukların Korunmasına İlişkin En Temel Prensipler Şunlardır	41
2. 1. 2. Refakatsiz Çocukların Korunma Altına Alınmasında "Öncelikli" Olarak İzlenecek Bazı Prosedürler	41
2. 1. 3. Refakatsiz Çocuğun Korunmasında İzlenecek "Özel Koruma İhtiyaçları"	41
2. 1. 4. Refakatsiz Çocuklar İle İlgili Olarak "Uzun Vadede" Yapılabilecekler İçin Öneriler	42

ÜNİTE 2. REFAKATSİZ ÇOCUKLARA HİZMET VEREN KURUMLAR VE ÇALIŞANLAR.....

2. 2. 1. Türkiye’de Refakatsiz Çocuklar.....	43
2. 2. 2. Göç ve İltica İşlemleri: Emniyet Genel Müdürlüğü.....	43
2. 2. 2. 1. Tespit Edilme Yolları	44
2. 2. 2. 1. 1. Ülkeye Giriş Yapmadan	44
2. 2. 2. 1. 2. Ülke İçerinde Tespiti / Bireysel Başvuru	44
2. 2. 2. 1. 3. Refakatsiz Sığınmacı Çocuklar İçin	46
2. 2. 2. 2. Kimlik Tespiti	46
2. 2. 2. 3. Refakatsiz Çocuklara İlişkin Prosedür	47
2. 2. 2. 4. Görüşme.....	47
2. 2. 2. 5. Görüşme Raporunun Hazırlanması	49
2. 2. 2. 6. İkamet İşlemleri	51
2. 2. 2. 7. Sınır Dışı İşlemleri	51
2. 2. 3. Kimlik Edinme: Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü	52
2. 2. 3. 1. Yabancı Kimlik Numaraları	52
2. 2. 4. Refakatsiz Çocukların Bakım / Barınma, Sosyal Yardım Gereksinimleri ve Psiko-sosyal Uyumları.....	52
2. 2. 4. 1. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	52
2. 2. 4. 1. 1. Çocuğun İlgili İlde Emniyet Tarafından Tespit Edilmesi	52
2. 2. 4. 1. 2. Çocuğun Sağlık Raporunun Emniyet Tarafından Alınması	53
2. 2. 4. 1. 3. ASP İl Müdürlüğü’ne Çocuğun Getirilmesi.....	53
2. 2. 4. 1. 4. Çocuğun Kuruluşta Bakımı ve Barındırılması.....	54
2. 2. 4. 1. 5. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü	56
2. 2. 4. 1. 6. Sosyal Yardımlar.....	56
2. 2. 5. Eğitim Hizmetlerine Erişim: MEB ve Diğer Eğitim Kurumları	57
2. 2. 5. 1. Eğitime Erişim	57
2. 2. 5. 2. Dil Eğitimi	57
2. 2. 5. 3. Mesleki Eğitim	57
2. 2. 6. İş Piyasasına Erişim: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çalışma Genel Müdürlüğü, Yabancıların Çalışma İzinleri Daire Başkanlığı.....	58
2. 2. 6. 1. Çalışma İzin Başvurusu	59
2. 2. 6. 2. Kaçak Yabancı İşçi Çalıştırmanın Cezası	60
2. 2. 7. Sağlık Hizmetlerine Erişim: Sağlık Bakanlığı, Genel Sağlık Sigortası	60
2. 2. 8. Göç Mülteciler Konusunda Çalışma Yapan Uluslar Arası Kurumlar	60
2. 2. 8. 1. BMMYK ve Mülteciler İçin Uluslararası Koruma.....	60
2. 2. 8. 1. 1. Sığınma Başvuru Sahipleri	61
2. 2. 8. 1. 2. Mülteciler	62
2. 2. 8. 2. Uluslararası Göç Örgütü	62
2. 2. 9. Sivil Toplum Örgütleri / Kuruluşları	63
2. 2. 9. 1. İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı (İKGV)	63
2. 2. 9. 2. Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD).....	64

MODÜL 3: ÇOCUK HAKLARI PERSPEKTİFİNDEN REFAKATSİZ ÇOCUKLAR.....65

ÜNİTE 1. ÇOCUKLARIN PROFİLLERİ VE GÖÇ ÖYKÜLERİ..... 67

3. 1. 1. Refakatsiz Çocuklar.....	67
3. 1. 2. Geliş Nedenleri	67
3. 1. 3. Çocukların Yolculukları	68
3. 1. 3. 1. Afrika Kökenli Refakatsiz Çocuklar	68
3. 1. 3. 2. Asya-Ortadoğu Kökenli Refakatsiz Çocuklar	69
3. 1. 4. Kuruluşlarda Kalmayan Çocukların Yaşadıkları Yerler Ve Gündelik Yaşantıları	70
3. 1. 4. 1. Afrika Kökenli Refakatsiz Çocuklar	70
3. 1. 4. 2. Asya-Ortadoğu Kökenli Refakatsiz Çocuklar	71
3. 1. 5. Çocukların Yerel Halkla İlişkisi	71
3. 1. 5. 1. Psikolojik Durumları.....	72
3. 1. 5. 1. 1. Yas	73
3. 1. 6. Kız Çocukları	74

ÜNİTE 2. REFAKATSİZ ÇOCUKLARIN TÜRKİYE’DE KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR

VE İHTİYAÇLARI

3. 2. 1. Refakatsiz Çocukların Karşı Karşıya Oldukları Riskler ve Temel İhtiyaçları	75
3. 2. 2. Refakatsiz Çocukların Türkiye’de Geçirdikleri Zaman Zarfındaki İhtiyaçları	76
3. 2. 2. 1. Dil Sorunu ve Çözümler.....	77
3. 2. 2. 2. Eğitim hakkının sağlanması	77
3. 2. 2. 2. 1. Motivasyon.....	78
3. 2. 2. 2. 2. Okula Başlama Ve Kayıt.....	78
3. 2. 2. 2. 3. Okul Hayatı	79
3. 2. 2. 2. 4. Mesleki Eğitim.....	79
3. 2. 2. 2. 5. Kişisel Gelişim Kursları	80
3. 2. 2. 3. Yabancı Kimlik Numarası Alımı	80

ÜNİTE 3. REFAKATSİZ ÇOCUKLARLA İLETİŞİM VE ÇALIŞMA İLKE VE TEKNİKLERİ..... 85

3. 3. 1. Sürekli Dikkat Etmemiz Gereken Unsurlar	85
3. 3. 2. Çocuklara Yaklaşımımız Nasıl Olmalı?.....	85

MODÜL 4: REFAKATSİZ ÇOCUKLARLA İLGİLİ PROSEDÜRLER, AİLE BİRLEŞİMİ, EVE DÖNÜŞ, FARKLI ÜLKE ÖRNEKLERİ VE MÜLAKAT.....89

ÜNİTE 1. REFAKATSİZ ÇOCUKLAR İLE İLGİLİ PROSEDÜRLER VE UYGULAMALAR, FARKLI ÜLKE ÖRNEKLERİ

4. 1. 1. Avrupa Birliği Genelinde Uygulamalar	91
4. 1. 2. Refakatsiz Çocuklar Hakkında Ülke Uygulamaları: Belçika, İngiltere, Norveç ve Yunanistan Örnekleri	92

4. 1. 2. 1. Belçika.....	92
4. 1. 2. 2. İngiltere.....	96
4. 1. 2. 3. Norveç.....	99
4. 1. 2. 4. Hollanda.....	102
4. 1. 2. 5. Yunanistan	105
4. 1. 3. Kaynakça	108

ÜNİTE 2. REFAKATSİZ ÇOCUKLARI YÖNLENDİRME, KORUMA VE MÜLAKAT YAPARKEN DİKKAT ETMEMİZ GEREKEN NOKTALAR110

4. 2. 1. Refakatsiz Çocuklar için Yönlendirme ve Koruma Sistemlerinin Ortak İlkeleri	110
4. 2. 2. Refakatsiz Çocuklarla Mülakat	111
4. 2. 3. Refakatsiz Çocuklarla Mülakat Yaparken Dikkat Etmemiz Gereken Noktalar	112

DÜZENSİZ GÖÇ
VE ULUSLARARASI KORUMA
MODÜL 1

MODÜL 1: DÜZENSİZ GÖÇ, SIĞINMACILAR, MÜLTECİLER VE ULUSLARARASI KORUMA

ÜNİTE 1. DÜZENSİZ GÖÇ, SIĞINMACI VE MÜLTECİLER

1. 1. 1. Tarihten Günümüze Sığınmacı Mülteci Sorunu¹:

Habeşistan'a sığınan, Medine'ye hicret eden ilk Müslümanlar,

İspanya'dan kaçıp Osmanlı İmparatorluğuna sığınan Museviler

Anadolu, Kavimler Kapısı: Anadolu'dan Rumeli'ye; Rumeli'den, Kafkasya'dan... Anadolu'ya göçler,

1859-1922 yılları arasında Kafkasya'dan ve Kırım'dan kaçan ve sayıları dört milyonu bulan Çerkez ve Tatar mülteciler,

1920 yılında özellikle Bolşevik İhtilalinden kaçan ve İstanbul'a sığınan 65.000 kadar Rus,

...

Birinci Dünya Savaşı sonrasında **Milletler Cemiyeti**'nde ele alınan konu, devletlerarasında ikili düzeyde çözülebilecek bir olgu olarak tanımlanmıştır.

II. Dünya Savaşı sırasında/sonrasında 1944-1951 yılları arasında 20 milyona yakın insan yer değiştirmiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında üçüncü dünya ülkelerinde görülen kitlesel göç hareketleri:

Ruanda ve Tanzanya'daki Mozambikli mülteciler,

Hindistan'daki sayıları 10 milyonu bulan Bengalli mülteciler,

Vietnam ve Kamboçyalı mülteciler,

İran devrimi sonrası ülke dışına kaçan rejim muhalifi mülteciler,

1979 yılında yaşanan işgal girişiminden sonra Afganistan'dan kaçan 6 milyon mülteci (ki hala bir kısmı bir türlü bitmek bilmeyen iç savaşlardan ötürü ülke dışında kalmaya devam etmektedir),

Körfez Savaşından sonra Irak'tan kaçarak İran'a sığınan 1,3 milyon, Türkiye'ye sığınan 460.000 mülteci,

Bosna-Hersek ve Kosova'nın birçok ülkeye sığınmış nüfusu ve

Sudan'ın Darfur Bölgesinde yaşanan insani krizden ötürü bir milyonu, öncesinde ise güneyde dört milyonu aşkın yerinden edilmiş insan,

Tüm bu kitlesel iltica hareketler, halen insanlık ailesinin belleğinde sıcak birer sorun olarak durmaktadır.

UNHCR verilerine göre, 1980-1999 yılları arasında 579, 510 kişi Türkiye'den kaçarak başka ülkeler nezdinde sığınma aramış, bu hali ile dünyada hatırı sayılır mülteci nüfuslarından birisi olmuştur.

¹ <http://www.hyd.org.tr/multecielkitabı/kitap5.asp?idm=mands>

1980 askeri darbesinden sonra 100.000 kadar siyasi muhalifin Türkiye’den genelde Avrupa ülkelerine iltica etmiştir.

1988 yılında 51.000 Iraklı, 1989’da 345.000 Türk kökenli Bulgaristan vatandaşı, 1992 yılında 25.000 Bosnalı ve 1999’da 10.000 kadar Kosovalının Türkiye’ye gelişi önemli kitlesel sığınma vakalarıdır.

1. 1. 2. Temel Kavramlar²:

1. 1. 2. 1. Göç:

Yabancıların, yasal yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını ve Türkiye’den çıkışını ifade eden düzenli göç ile yabancıların düzensiz yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını, Türkiye’den çıkışını ve Türkiye’de izinsiz çalışmasını ifade eden düzensiz göçü ve uluslararası korumayı ifade etmektedir (YUKK, md. 3).

Göç, toplumsal, ekonomik, siyasi, dini veya bırakılan yerin iticiliği, gidilen yerin çekiciliği gibi sebeplerle bireylerin bir yerden başka bir yere, kendi istekleriyle veya bazı güçlerin etkisiyle hayatlarının gelecekteki kısmının tümünü veya bir kısmını geçirmek üzere yaptıkları bir yer değiştirme hareketidir³.

Göçün türleri, iç göç, dış göç; baskı altında gerçekleşen göç ve kişisel nedenli göç olarak da sınıflandırılabilir⁴.

1. 1. 2. 2. İç Göç:

İnsanların aynı ülke sınırları içerisinde bir yerden bir yere gitmeleridir.

1. 1. 2. 3. Dış Göç:

Bir ülkede insanların ya da toplumsal kümelerin başka bir ülkeye göç etmeleridir.

1. 1. 2. 4. Baskı Altında Gerçekleşen Göçler:

Baskı altında gerçekleşen göçte neden, toplumsal kurumların ya da hükümetin zorlamasıdır.

² Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Genelge

Karataş, Kasım, İbrahim Cılga, Sadık Güneş, Aslıhan Han, Ahmet Rasim Kalaycı, Sermin Turhan, Nesrin Türkaslan ve Semra Yurtkuran. (2002). “Göç ve Kentsel Yaşama Uyum Sorunları”, 2001 Yılı Aile Raporu. Yayına Hazırlayan: İrfan Çayboyulu. TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı. Ankara: 2002, 2.

³ Nesrin TÜRKARSLAN, 1997, Bursa’da Meskun Bulgaristan Göçmenlerinin Ekonomik Durumları Üzerine Bir İnceleme, II. Ulusal Sosyoloji Kongresi Toplum ve Göç, DİE Yayın No: 2046, Ankara, 15.

⁴ Karataş, Kasım, İbrahim Cılga, Sadık Güneş, Aslıhan Han, Ahmet Rasim Kalaycı, Sermin Turhan, Nesrin Türkaslan ve Semra Yurtkuran. (2002). “Göç ve Kentsel Yaşama Uyum Sorunları”, 2001 Yılı Aile Raporu. Yayına Hazırlayan: İrfan Çayboyulu. TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı. Ankara: 2002, 2.

Göç etmeye zorlama iki türlü olmaktadır: Birincisi insanların her türlü baskıya, işkenceye maruz bırakılarak göç etmek zorunda kalmaları, ikincisi de herhangi bir şekilde sınır dışı edilmeleri, yerlerinde kaldıkları takdirde öldürülecekleri ya da ülkenin başka bir yerine sürülecekleri tehdidi ile karşı karşıya gelerek göçü seçmek zorunda bırakılmalarıdır.

1. 1. 2. 5. Kişisel Nedenli Göç:

Bu tür göçte kişi bizzat kendi isteğiyle seçtiği bir yere göçmektedir. Karar tamamen bireye ait olmaktadır. Kişisel nedenli göçte nedenler çok çeşitlidir. Bunlar bırakılan bölgenin ekonomik bakımdan yetersizliği, gidilen bölgenin yaşam standartlarının yüksek olması, eğitim şansı elde etmek, macera yaşamak, yeni yerler keşfetmek vb.dir.

1. 1. 2. 6. Mülteci:

"...ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıs" mülteci sayılır (BM. Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme, Madde1/2).

"Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir" (YUKK, md. 61).

"**Mülteci Statüsü**"; Avrupa ülkelerinden gelen ve 1951 Sözleşmesi'nin 1'nci maddesinde yer alan mülteci tanımındaki kriterlere uygun olan yabancı uyruklu bir kişi ya da belli bir uyruğu olmayan vatansız bir kişinin İçişleri Bakanlığı tarafından **mülteci** olarak tanınmasıdır (EGM-GENELGE NO: 57 BAKANLIK GENELGE NO: 57).

1. 1. 2. 7. Şartlı Mülteci:

"Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden

yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir” (YUKK, md. 62).

1. 1. 2. 8. Geçici Koruma:

Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir (YUKK, md. 91).

1. 1. 2. 9. Başvuru Sahibi:

“Uluslararası koruma talebinde bulunan ve henüz başvurusu hakkında son karar verilmemiş olan kişiyi” ifade etmektedir (YUKK, md. 3).

1. 1. 2. 10. İkincil Koruma:

Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde;

Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir (YUKK, md. 3).

1. 1. 2. 11. Sığınmacı:

Sığınmacı, mülteci statüsü almaya yönelik henüz başvuru yapmamış veya başvurusu hakkında cevap bekleyen, başvurusu henüz karara bağlanmamış kişiler için kullanılan bir terimdir.

Türk Hukukuna göre, sığınmacı kavramı, 1951 Sözleşmesine getirilen coğrafi sınırlama nedeniyle, mülteci konumunda olan fakat Sözleşme kapsamı dışında kalan kişiler için de kullanılmaktadır.

“Sığınmacı”; Avrupa ülkeleri dışındaki ülkelerden gelen ve 1994 iltica/sığınma Yönetmeliğinin 3’ncü maddesinin üçüncü paragrafında belirtildiği şekilde, 1951 Sözleşmesi’nin 1’nci maddesinde yer alan mülteci tanımındaki kriterlere uygun olduğu için İçişleri Bakanlığınca **sığınmacı** statüsü tanınan yabancı uyruklu bir kişi ya da belli bir uyruğu olmayan vatansız kişidir (EGM-GENELGE NO: 57 BAKANLIK GENELGE NO: 57).

“Sığınmacı Statüsü”; Avrupa ülkeleri dışındaki ülkelerden gelen ve 1951 Sözleşmesi’nin 1’nci maddesinde yer alan mülteci tanımındaki kriterlere uygun olan yabancı uyruklu bir kişi ya da belli bir uyruğu olmayan vatansız bir kişinin İçişleri Bakanlığı tarafından **sığınmacı** olarak tanınmasıdır (EGM-GENELGE NO: 57 BAKANLIK GENELGE NO: 57).

1. 1. 2. 12. Göçmen:

Göçmen, BM. Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmede ve diğer uluslararası belgelerde sayılan siyasi nedenlerle değil de ekonomik nedenlerle, yurttaş olduğu ülkeden başka bir ülkeye göçen kişidir.

Göçmenler yurttaş olduğu ülkeden başka bir ülkeye kendi istekleriyle göç ederler. Bu yüzden kendi ülkelerinin korumasından yararlanmayı sürdürürler. Gidilen ülkeler bu kişilerin başvurusunu kabul edip etmemekte özgürdürler.

1. 1. 2. 13. Münferit (Individual) Mülteciler:

İnsanlar münferit olarak kendi ülkelerinden çıkıp başka bir ülkeye gittiklerinde ve sığınma talebinde bulunduklarında münferit mülteci sayılırlar. BMMYK’da veya sığındığı ülkede statü belirleme görüşmesine tabii tutulduktan sonra ya mülteci statüsü alırlar ya da reddedilirler.

1. 1. 2. 14. İlk Bakışta (Prima Facie) Mültecilik:

Toplu nüfus hareketlerinin olduğu zamanlarda gündeme gelir. BMMYK veya ilgili ülkeler, tek tek herkesle görüşme yapamazlar ve ilk bakışta herkesi mülteci olarak kabul ederler. Çünkü insanların ülkelerinden çıkış nedenleri bellidir. Mesela savaş durumu bunun bir sebebi olabilir. Irak Savaşı’nın ardından orta ve güney Irak’tan Türkiye’ye gelenler buna bir örnektir.

1. 1. 2. 15. Yerinde Mülteciler (Refugee Sur-Plus):

Kişi ülkesini bir zulüm, savaş vb. sebeplerle terk etmeyip başka bir ülkeye öğrenci, turist gibi sebeplerle gidebilir. Daha sonra kendi ülkesindeki şartların değişmesiyle bulunulan ülkede sığınma talep edip mülteci olarak kalabilir.

1. 1. 2. 16. Refakatsiz Çocuk:

Sorumlu bir kişinin etkin bakımına alınmadığı sürece, kanunen ya da örf ve adet gereği kendisinden sorumlu bir yetişkinin refakati bulunmaksızın Türkiye’ye gelen veya Türkiye’ye giriş yaptıktan sonra refakatsiz kalan çocuğu ifade eder (YUKK, md. 3).

1. 1. 2. 17. Özel İhtiyaç Sahibi:

Başvuru sahibi ile uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerden; refakatsiz çocuk, özürlü, yaşlı, hamile, beraberinde çocuğu olan yalnız anne ya da baba veya işkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi

psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalmış kişi (YUKK, md. 3).

1. 1. 2. 18. Menşe Ülke:

Yabancı uyruklu bir kişinin uyruğunda olduğu ülke veya ülkeler ya da vatansız kişiler için, eski daimi ikamet yeri anlamına gelir.

1. 1. 2. 19. Geçiş Ülkesi:

Göçmenlerin, yerinden edilmiş, zulümden kaçmış vb. kişilerin üçüncü bir ülkeye gitmek üzere geldiği ve bu amaç gerçekleşinceye kadar kaldıkları ülke.

1. 1. 2. 20. Hedef Ülke:

Göçmenlerin, yerinden edilmiş, zulümden kaçmış vb. kişilerin gitmek istedikleri asıl ülke.

1. 1. 2. 21. Düzensiz Göç:

“Düzensiz göç, özünde, ülkelerin topraklarına girişe ilişkin belirledikleri yöntem ve kurallara uyulmadan, bir başka deyişle sınırların yasa dışı yollarla geçilmesini ifade etmektedir. Ülkelere giriş ve çıkışlar için belirlenmiş olan sınır kapıları dışında, sınırın her hangi bir bölgesinden geçmek sıklıkla kullanılan bir yöntem olmakla birlikte hava, kara ve deniz kapılarından sahte seyahat belgeleri kullanılarak ülkeye girmeye ya da ülkeden çıkmaya çalışmak için kullanılan diğer yollardır. Bu yolların kullanımında başvurulan yöntemler ise çeşitlilik göstermektedir”⁵.

1. 1. 2. 22. Düzenli Göç:

Düzenli göç, istihdam, eğitim ya da diğer amaçlarla Türkiye’ye gelen ve gerekli ikamet ve çalışma izinlerine sahip olan göçmenleri ve aile üyelerini içermektedir⁶.

1. 1. 2. 23. Göçmen Kaçakçılığı:

Doğrudan doğruya veya dolaylı olarak maddi menfaat elde etmek maksadıyla, yasal olmayan yollardan bir yabancıyı ülkeye sokma veya ülkede kalmasına imkân sağlama, Türk vatandaşı veya yabancıların yurt dışına çıkmasına imkân sağlama şeklinde tanımlanmaktadır (TCK. Madde 79).

EK BİLGİ

Yasaya göre bu suçu işleyen kişi, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır. Suç, teşebbüs aşamasında kalmış olsa dahi, tamamlanmış gibi cezaya hükmolunur.

⁵ <http://www.egm.gov.tr/Sayfalar/yasadisi-goc-ve-gocmek-kacakligi.aspx>

⁶ Ahmet İçduygu, Damla B. Aksel. **Türkiye’de Düzensiz Göç**, Ankara: IOM Türkiye, 2012.

Suç, mağdurların;

Hayatı bakımından bir tehlike oluşturur, Onur kırıcı bir muameleye maruz bırakılarak işlenirse, verilecek ceza yarısından üçte ikisine kadar artırılır. Bu suçun bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, verilecek cezalar yarı oranında artırılır. Bu suçun bir tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, tüzel kişi hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.

1. 1. 2. 24. İnsan Ticareti:

Zorla çalıştırmak, hizmet ettirmek, fuhuş yaptırmak veya esarete tâbi kılmak ya da vücut organlarının verilmesini sağlamak amacıyla tehdit, baskı, cebir veya şiddet uygulamak, nüfuzu kötüye kullanmak, kandırmak veya kişiler üzerindeki denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden yararlanarak rızalarını elde etmek suretiyle kişileri ülkeye sokma, ülke dışına çıkarma, tedarik etme, kaçırma, bir yerden başka bir yere götürme veya sevk etme ya da barındırma şeklinde tanımlanmaktadır (TCK Madde 80).

EK BİLGİ

Yasaya göre bu suçu işleyen kişiye sekiz yıldan on iki yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezası verilir. Birinci fıkrada belirtilen amaçlarla girilen ve suç oluşturan fiiller var olduğu takdirde, mağdurun rızası geçersizdir. On sekiz yaşını doldurmamış olanların birinci fıkrada belirtilen maksatlarla tedarik edilmeleri, kaçırılmaları, bir yerden diğer bir yere götürülmeleri veya sevk edilmeleri veya barındırılmaları hallerinde suça ait araç fiillerden hiçbirine başvurulmuş olmasa da faile birinci fıkrada belirtilen cezalar verilir. Bu suçlardan dolayı tüzel kişiler hakkında da güvenlik tedbirine hükmolunur.

1. 1. 2. 25. Statülerin Belirsizliği: Sığınmacı mı, Göçmen mi?

Ekonomik nedenlerle, yurttışı olduğu ülkeden başka bir ülkeye göç eden kişiler; mülteci statüsü olarak amaçlarına daha kolay ulaşabileceklerini, mültecilere tanınan daha güçlü güvencelerden yararlanabileceklerini düşündüklerinden, kendilerini mülteci olarak gösterme çabası içine girmektedirler. Bu durum gerçek mültecilerle göçmenleri birbirinden ayırt etmeyi zorlaştırmaktadır. Bu türden çabaların yaygın olarak varlığı ülkelerin göçmenlere karşı önlemleri sıkılaştırmasına, değerlendirmelerde daha kuşkucu olmalarına neden olmaktadır. Bu da gerçek mültecilerin ihtiyaç duydukları uluslar arası korumadan yararlanmalarını zorlaştırmaktadır. Sonuç olarak sığınmacı ve göçmen statülerinin belirlenmesinde belirsizliklerin yaşanması kaçınılmaz olmaktadır.

1. 1. 3. Düzensiz Göç ve Göçmen Kaçaklığı⁷:

Dünya üzerinde birçok dengenin değişmesi ile özellikle üçüncü dünya ülkelerinde süregelen ciddi ekonomik sıkıntılar, kronik yoksulluk, fırsat yoksunluğu ve buna ek olarak insan hak ve özgürlüklerini hiçe sayan baskıcı otoriter rejimler, sivil savaşlar, genel şiddet eylemleri, güvensizlik gibi nedenler insanların doğdukları, ait oldukları ve yaşam koşullarına alışık oldukları, vatandaşlık bağı ile bağlı oldukları ülkelerde yaşamalarını güçleştirmekte ve bulundukları ülkeyi terk etmeye zorlamaktadır. Bu durumda hedef ülkelerin olumlu sosyal, ekonomik ve siyasal koşulları da etkili olmaktadır.

Gelişen iletişim ve ulaşım olanaklarının bu sürece katkısı ise çok yönlü olmaktadır. Daha iyi bir yaşam arzusu içinde olan korumasız, cahil ya da bilinçsiz insanların hayallerini sömüren ve ciddi gelirler elde eden suç örgütlerince yönetilen sınır aşan suçların doğması ve giderek tehlikeli boyutlar kazanması da bu sürecin bir ürünü olarak yorumlanabilir.

Sınır aşan niteliği ve etkileriyle bu olgu, küçük ve büyük ayrımı yapılmaksızın ilgili tüm ülkelerin uluslararası işbirliğini mutlak gerekli kılmaktadır. Düzensiz göç, göçmen- insan kaçaklığı ve insan ticareti gibi örgütlü suçların ortak paydası niteliğindedir.

“Düzensiz göç, özünde, ülkelerin topraklarına girişe ilişkin belirledikleri yöntem ve kurallara uyulmadan, bir başka deyişle sınırların yasa dışı yollarla geçilmesini ifade etmektedir. Ülkelere giriş ve çıkışlar için belirlenmiş olan sınır kapıları dışında, sınırın her hangi bir bölgesinden geçmek sıklıkla kullanılan bir yöntem olmakla birlikte hava, kara ve deniz kapılarından sahte seyahat belgeleri kullanılarak ülkeye girmeye ya da ülkeden çıkmaya çalışmak için kullanılan diğer yollardır. Bu yolların kullanımında başvurulan yöntemler ise çeşitlilik göstermektedir”.

Düzensiz göçün tanımını yapmak oldukça güçtür. Zira ülkelerin ekonomik durumlarına, coğrafi konumlarına, yasal düzenlemelerine ve idari uygulamalarına göre farklı özellikleri söz konusudur. Bununla birlikte tüm dünyada kabul gören ortak bir tanım, “2000 yılında imzalanan Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’ne ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçaklığına Karşı Protokol’ün göçmen kaçaklığına getirdiği tanım”dır.

Bu tanıma göre “göçmen kaçaklığı; doğrudan doğruya veya dolaylı olarak maddî menfaat elde etmek amacıyla, yabancı bir devlet tâbiyetinde bulunan veya vatansız olan veya Türkiye’de sürekli olarak oturmasına yetkili mercilerce izin verilmemiş bulunan kimselerin Türkiye’ye yasal olmayan yollardan girmelerini veya ülkede kalmalarını, bu kişilerin veya Türk vatandaşlarının yasal olmayan yollardan ülke dışına çıkmalarını sağlamaktır”.

Düzensiz göç ise “bir kişinin, yasal olarak bulunduğu ülkeyi terk ederek başka bir ülkeye yasa dışı yollardan girmesi, yasal yollardan girdikten sonra süresi içinde ülkeyi terk etmemek suretiyle, o ülkede, yasal izin sahibi olmaksızın uzun süreli olarak yaşaması ve/veya çalışmasıdır”.

⁷ <http://www.egm.gov.tr/Sayfalar/yasadisi-goc-ve-gocmek-kacakligi.aspx>

Düzensiz göçün, her zaman bir organize suç örgütü marifetiyle gerçekleşmesi gerekmez. İnsanların bu konuda kimi zaman kişisel neden ve yöntemlerle de hareket ettikleri görülmektedir. Bu bakımdan düzensiz göç yalnızca sınırların ihlali anlamına gelmemekte, yasa dışılık konumlarına bağlı olarak farklılık göstermektedir. Örneğin:

- a) Ülke sınırlarından yasa dışı giriş yapmak ve/veya yasa dışı çıkış yapmak.
- b) Sahte ya da tahrif edilmiş seyahat belgeleri ve diğer belgelerle sınır kapılarından giriş ve/veya çıkış yapmak.
- c) Mevzuata uygun olarak giriş yapılmakla birlikte, vize süresi veya vize muafiyetinin tanıdığı kalış süresinin bitiminde ya da yetkili makamlarca verilmiş oturma izninin bitiminde çıkış yapmayarak, izinsiz ikamet etmek.

Düzensiz Göçün Nedenleri⁸:

İnsanların yaşadıkları bir yeri bırakıp başka yere göç etmelerinde etkili birçok sebep bulunmaktadır. Bu sebepler şöylece sıralanabilir⁹:

- 1- Doğal felaketler yüzünden yaşam koşullarının bozulması,
- 2- Tarıma yeni teknolojilerin girmesi,
- 3- İşsizlik ve nüfus artışı yüzünden başka yaşama ve geçim çevresi aramak zorunda kalınması,
- 4- Kentlerdeki sosyal ve kültürel olanaklardan yararlanma isteği,
- 5- Kentlerin iş yönünden çekiciliği,
- 6- Düşman istila ve işgali altında baskı görülmesi ve öldürülmek tehlikesiyle karşı karşıya bulunulması,
- 7- Göçe zorlanması.

Genelde tüm göç olaylarında olduğu gibi düzensiz göç hareketinin açıklanmasında da “çekici ” ve “itici” etmenlerden ve bunların etkileşiminden söz edilebilir. Göçmenlerin kendi ülkelerinde içinde bulundukları sosyo-ekonomik koşullar, siyasal vb. diğer sorunlar, dünyadaki göç hareketlerini tetikleyen itici güçlere, hedef ülkelerin koşulları ise buna ivme kazandıran “çekici etmenlere” örnek verilebilir.

İtici etmenler:

- a. Dünya nüfusunun hızlı artışı.
- b. Üçüncü dünya ülkelerinde işsizliğin kronik olarak devamı.

⁸ <http://www.egm.gov.tr/Sayfalar/yasadisi-goc-ve-gocmek-kacakiligi.aspx>

⁹ Karataş, Kasım, İbrahim Cılga, Sadık Güneş, Aslıhan Han, Ahmet Rasim Kalaycı, Sermin Turhan, Nesrin Türkaslan ve Semra Yurtkurran. (2002). “Göç ve Kentsel Yaşama Uyum Sorunları”, 2001 Yılı Aile Raporu. Yayına Hazırlayan: İrfan Çayboyulu. TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı. Ankara: 2002, 2.

- c. Ulaşım ve iletişim olanaklarının kolaylaşması.
- d. Fakir ülkelerdeki insanların beklentilerinin yükselmesi.

Çekici etmenler:

- a. İnsan hakları ihlallerinin yarattığı endişe nedeniyle, mülteci ve sığınmacılar için daha geniş yardım politikalarının üretilmesi ve uluslararası yardım kuruluşlarının daha etkin rol alması.
- b. Ucuz işgücüne olan talebin artması.
- c. Düzensiz göç ve Göçmen kaçakçılığı ile mücadele yasalarının etkin olmaması.

1. 1. 4. Dünyada ve Türkiye’de Düzensiz Göç ve Göçmen Kaçakçılığı^{10 11}:

1. 1. 4. 1. BM Verilerine Göre Dünyada Mülteci Nüfus Sürekli Artıyor...

BM verilerine göre, 1951 yılından beri mülteci nüfus sürekli artan bir grafik göstermiş ve 1995 yılında 27.437.000 olmuştur. 1995 yılından beri azalma eğilimi gösterse de mülteciler, sığınmacılar, ülkesinde yerinden edilenler, geri dönenler... halen 22.000.000 kişi civarında tahmin edilmektedir.

Dünya genelinde zorla yerlerinden edilmiş 45,2 milyon insan bulunuyor. Rakamların yüksekliğine rağmen, uluslararası resmî mülteci statüsünü haiz kişiler ise 10,5 milyon civarında¹².

BMMYK’a göre toplam mültecilerin:

% 50,8’ini kadınlar,

% 41’ini 18 yaşın altındakiler ve

% 5’ini 5 yaşın altındakiler oluşturmaktadır.

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ‘nın, 2000 yılı başında yaptığı bir araştırmaya göre “herhangi bir anda” yeryüzünde kaçak olarak dolaşan insan sayısı 15 - 30 milyon arası değişmektedir.

1. 1. 4. 2. Türkiye’de Sığınmacılar ve Mülteciler:

Kaynak ülke olarak Türkiye:

Geçiş ülkesi olarak Türkiye:

Varış ülkesi olarak Türkiye:

“1995-2009 döneminde yakalanan düzensiz göçmenlerin sayısı yılda ortalama 55.000 olurken, yakalanan göçmenlerin toplam sayısı 797.000 civarındadır. Yakalanan bu göçmenlere ilaveten,

¹⁰ <http://www.egm.gov.tr/Sayfalar/yasadisi-goc-ve-gocmek-kacakligi.aspx>

¹¹ <http://www.egm.gov.tr/Sayfalar/iltica-goc-islemleri.aspx>

¹² <http://www.usakanalist.com/detail.php?id=693>

1999-2010 yılları arasında, çoğu geçerli vize ya da pasaport ya da diğer belge ve kaynaklara sahip olmamaları ya da belgelerinin sahte olması gibi, ülkeye girişte gerekli koşulları karşılayamamaları sebebiyle, 145-578 yabancı sınırlardan Türkiye'ye alınmamıştır.

Türkiye'ye girmeye teşebbüs ettikleri sırada yakalananlar, Türkiye'ye gelecek potansiyel düzensiz göçmenler olarak değerlendirilebilir. 2000 yılında 524 kişi, 2003 yılında 9.362 kişi, 2007 yılında 14.265 kişi ve 2010 yılında 15.277 kişi olmak üzere, bu vakaların sayıları son on yıl içerisinde değişiklik göstermiştir. Genelkurmay Başkanlığı tarafından sağlanan verilere göre, 2011 yılında jandarma kuvvetleri tarafından yaklaşık 21.500 kişi yakalanmıştır¹³.

Coğrafi konumu itibarıyla Türkiye, Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları arasındaki ulaşım güzergâhları üzerinde bulunması, komşu ülkelerdeki savaş ve istikrarsızlık durumunun sürekliliği, fiziki yapısı gibi etkenler Türkiye'yi batılı ülkelerde yaşanan düzensiz göç deneyimlerinden farklı bir noktaya koymaktadır.

Türkiye, doksanlı yıllardan itibaren, topraklarından Batı Avrupa'ya yönelen, özellikle Afganistan, Irak, Pakistan, İran ve Bangladeş kaynaklı düzensiz göç hareketlerine maruz kalmış, Sovyet Bloku'nun dağılmasından sonra, Romanya, Rusya, Moldova, Ukrayna, Belarus gibi ülke vatandaşlarının düzensiz göçlerine hedef haline gelmiş, diğer yandan vatandaşlarımızın Avrupa'ya yasa dışı geçişleri bakımından bir kaynak ülke haline gelmiştir.

Tarih boyunca pek çok uygarlığa ev sahipliği yapmış olan Türkiye, sahip olduğu doğal ve tarihi değerleri, topraklarında pek çok toplumun köklü geçmişinin bulunması, çevre ülkelere göre istikrarlı ekonomik gücü ve siyasi yapısıyla, yabancıların turistik, bilimsel araştırma, çalışma, öğrenim ve ticaret amaçlı ziyaretlerine konu olmaktadır. Bu özelliklerine ve coğrafi konumuna bağlı olarak uzun kara ve deniz sınırları yanında, çok sayıda sınır kapısına sahiptir.

Bulgaristan ile 269 km, Yunanistan ile 203 km, Suriye ile 911 km, Irak ile 384 km, İran ile 560 km, Nahçıvan ile 18 km, Ermenistan ile 328 km, Gürcistan ile 276 km olmak üzere toplam 2.949 km uzunluğunda kara sınırı ve 8.333 km uzunluğunda deniz sınırı bulunmaktadır. 48 hava, 53 deniz, 22 kara ve 7 demiryolu olmak üzere toplam 130 hudut kapısından her yıl artan sayıda yabancı giriş-çıkış yapmaktadır.

Her ülke gibi Türkiye'nin de egemenliğinden kaynaklanan temel sorumluluklarının başında sınır güvenliği gelmektedir. 10.11.1988 tarih ve 3497 sayılı "Kara Sınırlarının Korunması ve Güvenliği Hakkında Kanun"[1] gereğince doğu ve güneydoğu sınırlarımızı koruma ve güvenliğini sağlama görev ve yetkisi Kara Kuvvetleri Komutanlığı ve Jandarma Genel Komutanlığına verilmiştir.

Kara sınırlarının korunması, Kara Kuvvetleri Komutanlığı ve Jandarma Genel Komutanlığına bağlı sınır birliklerince, deniz sınırlarının korunması ise Sahil Güvenlik Komutanlığı birimlerinde

¹³ Ahmet İçduygu, Damla B. Aksel. **Türkiye'de Düzensiz Göç**, Ankara: IOM Türkiye, 2012.

sağlanmaktadır. Hudut ve gümrük kapılarında ise İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü ve Gümrük Müsteşarlığına bağlı birimler görev yapmaktadır.

1. 1. 4. 2. 1. Düzensiz Göç ve Göçmen Kaçakçılığı Konularında Türkiye’de Mevcut Durum¹⁴

Ülkemiz 1951 Cenevre Sözleşmesi’ni “coğrafi kısıtlama” ile kabul etmiş olmasına rağmen tüm başvuru sahipleri (Avrupa’dan veya Avrupa dışından gelenler) ayırım gözetmeksizin aynı prosedüre dâhil edilmekte, kabul koşulları ve tüm haklar aynı oranda sağlanmaktadır. Yasa dışı yollardan Türkiye’ye girerek yetkili makamlardan iltica/sığınma talebinde bulunan yabancılar hakkında, yasa dışı gelişleri nedeniyle herhangi bir takibat yapılmamakta, cezalandırılmamaktadırlar. Yasal olarak giriş yaparak müracaat etmiş yabancılar uygulanan prosedürün aynısı uygulanmaktadır.

İltica alanında herkesin (düzensiz göçmenler de dâhil olmak üzere) iltica/sığınma prosedürüne adil, eşit ve tutarlı erişimi mümkün bulunmaktadır. Düzensiz göçmen konumunda yakalanarak, sınır dışı edilmek üzere Geri Gönderme Merkezlerinde barındırılmakta iken iltica/sığınma talebinde bulunan yabancılar, kısa bir tarama süreci sonrası (haklarında olumsuz bir durum yoksa) serbest bırakılarak iltica/sığınma prosedürüne dâhil edilmektedirler. Kanuni Temsilcileri ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin bu kişilerle görüşmelerine izin verilmektedir.

Ülkemiz, düzensiz göçe karşı gerek ulusal düzeyde etkin tedbirler alarak, gerekse bu alanda uluslararası düzeyde sorunların tespiti, bilgi alış-verişi, ortak mücadele ve işbirliği şeklindeki çalışmaların çoğuna aktif olarak katılarak bu konudaki kesin tavrını ortaya koymakta, ülkemiz üzerinden düzensiz göçü önlemek ve ülkemizde yasa dışı bulunan yabancıları ülkeden çıkarmak için etkin ve kararlı biçimde mücadele etmektedir.

Kaynak ülkelerden hedef ülkelere yönelen çok sayıda düzensiz göç güzergâhları kullanılmaktadır. Doğu-batı ekseninde gerçekleşen düzensiz göç hareketlerinde ülkemiz bu yollar içinde sadece birkaç güzergâhın konusu olmakta, bunun yanı sıra çok çeşitli ülkelerden Avrupa ülkelerine doğru seyreden geçiş yolları da bulunmakta, ülkemiz dışında, Kafkasya, Afrika, Rusya Federasyonu, Ukrayna, Güneydoğu Akdeniz, Balkan Ülkeleri, Bosna-Hersek gibi farklı birçok güzergâhı kullanılmaktadır.

Özellikle, 2000 ve 2001 yılında Ülkemiz güvenlik güçlerinin kararlı tutumunun sonucunda, göçmen kaçakçılarının geçiş yolları güney rotasına (Irak-Suriye-Lübnan); ayrıca kuzey rotasına (İran-Kafkaslar-Ukrayna) doğru kaymıştır.

Bunun yanı sıra düzensiz göçmen taşıyan gemilerin de güzergâhlarında değişiklik olmuş, son dönemde yoğunlukla Afrika ülkelerinden İtalya ve Fransa’ya; ayrıca Sri Lanka, Hindistan tarafından gelen gemiler de, Süveyş Kanalını takip ederek, GKRY, Yunanistan ve İtalya yolunu tercih etmeye başlamışlardır.

¹⁴ <http://www.egm.gov.tr/Sayfalar/iltica-goc-islemleri.aspx>

1. 1. 4. 2. 2. Yasal Düzenlemeler^{15 16}

Göçmen kaçakçılığı ile mücadele çalışmaları, Türkiye’de yasal çerçevenin uluslararası standartlara ve normlara uyulanması şeklinde gelişmekte ve öncelikler arasında yer almaktadır. 2000 yılı, Aralık ayında Palermo’da imzalanan Sınırışan Örgütlü Suçlarla Mücadele Sözleşmesinin ve ek protokollerin TBMM tarafından 30 Ocak 2003 tarihinde onaylanmasından önce, 9 Ağustos 2002 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan 4771 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunla göçmen kaçakçılığı suçunun TCK’ya eklenmesi bunun bir göstergesidir.

Uzun yıllar, suç olarak tanımlayan özel bir yasal düzenleme bulunmaması nedeniyle çeşitli kanunlarda öngörülen yaptırımlar para cezası ya da paraya çevrilebilen hapis cezaları ile sınırlı kaldığından caydırıcılık gücü bulunmamaktaydı.

03. 08. 2002 tarih ve 4771 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunun 2. maddesiyle, Ceza Kanununa 201. maddeden sonra gelmek üzere eklenen 201/a maddesi ile göçmen kaçakçılığının cezalandırılmasına ilişkin yasal düzenleme getirilmiştir.

1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 Sayılı yeni Türk Ceza Kanununun 79. maddesi ile bu suç işleyenler için öngörülen cezalar ağırlaştırılarak göçmen kaçakçılığı suçu yeniden düzenlenmiştir.

Buna göre; doğrudan veya dolaylı olarak maddi menfaat elde etmek amacıyla, yasal olmayan yollardan, bir yabancıyı ülkeye sokan ya da yabancıyı ülkede kalmasına, Türk vatandaşı ya da yabancıyı yurt dışına çıkmasına olanak sağlayan kişi, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Bu suçun bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, verilecek cezalar yarı oranında artırılır. Suçun bir tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde ise tüzel kişi hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirleri uygulanır.

Ülkede kalmak için gerekli koşulları taşımayan yabancıların kullandıkları bir yöntem de anlaşmalı evlilik yaparak aile bütünlüğünün korunmasına yönelik güvenceler kapsamında ikamet izni alınmasıdır. 403 sayılı Türk Vatandaşlık Kanununa göre, Türk vatandaşı erkekle evlenen yabancı kadın, Türk vatandaşlığına geçmek istediğini, evlenme akdinin yapıldığı sırada, yetkili makama bunu yazılı olarak belirtmesi durumunda Türk vatandaşlığına alınmaktaydı.

3 Haziran 2003 tarih ve 25127 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren yeni düzenleme ile kadın ya da erkek Türk vatandaşları ile evlenen yabancılar, evliliğin tescil tarihinden 3 yıl sonra vatandaşlığa alınma başvurusunda bulunabilecektir. Bu süre içerisinde de evliliğin aile birliği içinde sürüp sürmediğinin tespiti yapılacaktır.

¹⁵ <http://www.egm.gov.tr/Sayfalar/iltica-goc-islemleri.aspx>

¹⁶ [1][1] Resmi Gazete: 09.08.2002/24841; [1][2] Resmi Gazete: 12.10.2004/25611; [1][3] Resmi Gazete: 6.3.2003/25040; [1][4] Resmi Gazete: 25.02.2004/25384

Düzensiz göçün sosyal ve ekonomik alandaki olumsuz yansımalarının başında kaçak çalışma gelmektedir. 4817 Sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun ve bu kanunun uygulama yönetmeliği 6 Eylül 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yabancıların kaçak çalışmalarının ve düşük ücretle istihdamının önüne geçilmesi, çalışma amaçlı göçün yasal olarak kontrol ve düzenlenmesi olanağına ulaşılması hedeflenmiştir.

Kara Ulaştırma Yönetmeliği uyarınca, Uyuşturucu ve silah kaçakçılığı, kaçak insan taşımacılığı ve ticareti suçları ile 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu ve 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleri ile Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar nedeniyle yargı organları tarafından verilmiş ve kesinleşmiş mahkûmiyet kararı bulunması halinde, yetki belgesi sahiplerinin yetki belgeleri iptal edilir. Yetki belgeleri iptal edilenlere üç yıl geçmedikçe yetki belgesi verilmez. Ayrıca, taşıma kooperatiflerinde, yönetim kurulu başkan ve üyeleri ile kooperatif temsil ve imzaya yetkili yöneticilerin, söz konusu suçlardan hürriyeti bağlayıcı ceza ile hükümlü bulunmaması şartı aranması hüküm altına alınmıştır.

5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 79. Maddesine göre doğrudan doğruya veya dolaylı olarak maddi menfaat elde etmek maksadıyla, yasal olmayan yollardan; bir yabancıyı ülkeye sokan veya ülkede kalmasına imkân sağlayan, Türk vatandaşı veya yabancının yurt dışına çıkmasına imkân sağlayan kişi, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Suç, teşebbüs aşamasında kalmış olsa dahi, tamamlanmış gibi cezaya hükmolunur.

Suçun, mağdurların; hayatı bakımından bir tehlike oluşturması, onur kırıcı bir muameleye maruz bırakılarak işlenmesi hâlinde, verilecek ceza yarısından üçte ikisine kadar artırılır. Bu suçun bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, verilecek cezalar yarı oranında artırılır. Bu suçun bir tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, tüzel kişi hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.

1. 1. 4. 2. 3. Yürütülen Çalışmalar ve Elde Edilen Sonuçlar¹⁷

Yasal düzenlemelerin yanı sıra kolluk kuvvetlerimiz bu düzenlemelerin uygulanmasında etkin tedbirlerle düzensiz göçle mücadele çalışmalarında en önemli rolü oynamaktadır.

Bu kapsamda deniz yolu ile gerçekleştirilen düzensiz göç girişimlerinin engellenmesi maksadıyla, çeşitli yollardan Sahil Güvenlik Komutanlığına ulaşan istihbari bilgiler risk analizi çerçevesinde değerlendirilerek "düzensiz göçe karışması muhtemel gemiler listesi" oluşturulmuştur. Söz konusu gemilerin karasularımıza girmesi halinde, Sahil Güvenlik Komutanlığı yüzer unsurlarınca takibi yapılmaktadır. Ancak bu listenin güncel olarak idame ettirebilmesi için doğru ve zamanında bilgi akışı önem arz etmektedir.

¹⁷ <http://www.egm.gov.tr/Sayfalar/iltica-goc-islemleri.aspx>

Bu kapsamda, Yunanistan Hükümeti ile düzensiz göçe karışması muhtemel gemiler hakkında istihbarat ve bilgi paylaşımı yapılmasına gerek olduğu değerlendirilmektedir.

Mücadele çalışmalarının odağında güvenlik güçlerince yapılan kontroller ve operasyonlar bulunmaktadır. Bu çalışmaların hedefinde düzensiz göçmenler ve göçmen kaçakçıları bulunmaktadır.

Yıllar	Göçmen Sayısı	Yıllar	Göçmen Sayısı
1995	11.362	2005	57.428
1996	18.804	2006	51.983
1997	28.439	2007	64.290
1998	29.426	2008	65.737
1999	47.529	2009	34.345
2000	94.514	2010	32.667
2001	92.365	2011	44.415
2002	82.825	2012	47.510
2003	56.219	2013	39.888
2004	61.228	Toplam	960.974

Çizelge 1: Yıllar İtibariyle Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı

Göçmen kaçakçılığı örgütlerine ilişkin operasyonlar sonucunda, sayıları yüz binlerle ifade edilen düzensiz göçmenlerin bu geçişlerini organize ederek kolay yolla büyük miktarlarda para kazanan çok sayıda göçmen kaçakçısı yakalanmıştır.

Yıllar	Göçmen Kaçakçısı	Yıllar	Göçmen Kaçakçısı
1998	98	2006	951
1999	187	2007	1.242
2000	850	2008	1.305
2001	1.155	2009	1.027
2002	1.157	2010	750
2003	937	2011	625
2004	956	2012	505
2005	834	2013	783
		Toplam	13.362

Çizelge 2: Yıllar İtibariyle Yakalanan Düzensiz Göçmen Kaçakçısı

Düzensiz göçle mücadelenin ilk adımı hudut kapılarında alınan önlemlerdir. Pasaport Kanunu hükümlerine göre düzensiz göçe karışacağından şüphe duyulan ya da sahte belgelerle giriş yapmak isteyen yabancılar, ülkeye girişine izin verilmeyerek, geri çevrilmiştir.

Yıllar	Geri Çevrilenler	Yıllar	Geri Çevrilenler
1999	6.069	2005	8.818
2000	24.504	2006	8.107
2001	15.208	2007	14.265
2002	11.084	2008	11.046
2003	9.362	2009	12.804
2004	11.093	2010	15.227
		Toplam	147.587

Çizelge 3: Sınır Kapılarında Ülkeye Girişine İzin Verilmeyerek Geri Çevrilenler

Türkiye'den Batı Avrupa ülkelerine yönelen düzensiz göç hareketlerinin bir kısmı deniz yolu ile gerçekleşmektedir. Yasa dışı yollardan çıkış hazırlığında iken yakalanan düzensiz göçmen taşıyan gemilerin sayıları ve yine yasa dışı yollardan çıkış yapıp Avrupa ülkelerine giden gemilerin sayılarına ilişkin karşılaştırma neticesi Türkiye'nin bu deniz yoluyla düzensiz göçü durdurmadaki başarısı olarak kabul edilmektedir.

Örneğin Türkiye'den hareket eden ve Avrupa Ülkelerine (İtalya ve Fransa) ulaşan gemi ya da teknelerin sayısı 2001 yılında 17, 2002 yılında 2 tespit edilmiştir. 2003 yılında ise sadece bir geminin Türkiye'den hareket ettiği bilgisine ulaşılabilmektedir. 2004, 2005 ve 2006 yıllarında Türkiye'den yasa dışı yollarla çıkış yaparak Avrupa'ya ulaşan bir gemi ya da tekne bulunmamaktadır. 2007 yılında ülkemizden hareket ederek İtalya kıyılarına ulaşabilmiş yalnızca 1 gemi kayıtlarımıza alınmışken, 2009 yılında 1, 2010 yılında 4 gemi yurt dışında yakalanmıştır.

Bununla birlikte, ülkemizden düzensiz göçmenlerle birlikte çıkış yapmaya çalışırken 2001 yılında 19, 2002 yılında 70, 2003 yılında 18, 2004 yılında 12, 2005 yılında 28, 2006 yılında 27, 2007 yılında 51, 2008 yılında 379, 2009 yılında 155, 2010 yılında 39 tekne güvenlik güçlerimizce yakalanmıştır.

Düzensiz göçmenlerin barındırılması ve sınır dışı işlemleri için 1999-2009 yılları arasında toplam 27.856.391,00 Türk Lirası harcanmıştır.

1. 1. 4. 2. 4. Türkiye'nin Geri Kabul Anlaşmaları

Uluslararası anlaşmalar, iltica hukuku ve temel insan hakları hukuku saklı kalmak kaydıyla, bir devlet, ülkesinde bulunan ve durumları yasal olmayan yabancıları ülkesinden çıkarma hakkına sahiptir. Ne var ki, uygulamada, düzensiz göçmenlerin geri gönderilmesinde ciddi zorluklarla karşılaşmaktadır.

Özellikle ülkemiz açısından konuya bakıldığında, sınırdış olmayan, fakir ülkelerin vatandaşlarının geri gönderilmesinde mali ve idari sıkıntılarla karşılaşmaktadır.

Yasa dışı yollardan başka ülkelere geçmiş kişilerin, vatandaşı oldukları ülkelere veya geldikleri ülkelere iadelerini düzenleyen geri kabul anlaşmaları bu amaçla kullanılan yasal araçların başında gelmektedir. Düzensiz göçmenlerin sınır dışı edilmelerinde yaşanan çaresizliklerin ortadan kaldırılması ve caydırıcılık gücünün bulunması bakımından ülkeler arasında önemli bir işbirliği aracı olarak kabul edilmektedir.

Türk mevzuatı, Türk vatandaşları açısından geri kabul anlaşmaları yapmaya gerekli kılmayacak ölçüde esnek bulunmaktadır. Anayasanın 23 üncü maddesi son fıkrasında;

“Vatandaş sınır dışı edilemez, yurda girmekten men edilemez” hükmü yer almaktadır. Bu düzenlemeyle Türk vatandaşlarının ülkeye kabul edilmeleri Anayasal bir zorunluluk olarak öngörülmüştür. 5682 sayılı Pasaport Kanununun 3. maddesi de Pasaport veya belgesiz hudut kapılarına gelen Türk vatandaşlarının ülkeye giriş koşullarını düzenlemiştir.

Türkiye’de yasal ikamet izni bulunan yabancılar, ikamet izinleri içinde Türkiye dışına çıktıklarında, gittikleri ülkede yasa dışı konumda olmaları nedeniyle geri gönderilmeleri halinde ülkeye girebilmelerine ilişkin bir sınırlama bulunmamaktadır.

Ancak asıl sorun vatandaş olmayanların geri kabulü noktasında yaşanmaktadır. Öncelikle, vatandaşları Türkiye’yi hedef ya da transit ülke olarak seçmiş ülkelerle geri kabul anlaşmaları yapılması gerekli ve yararlı bir konu olarak değerlendirilmektedir.

AB üyelik sürecinde, Türkiye’ye düzensiz göçmen gönderen, doğu sınırındaki komşu ülkelerle, daha sonra bunların ötesindeki ülkelerle ve Batı sınırındaki ülkelerle geri kabul anlaşmaları akdedilmesi orta vadede hedeflenmektedir. Böylece, Türkiye üzerinden yasa dışı yollarla Avrupa ülkelerine gitmiş olan düzensiz göçmenlerin kabul edilmesi durumunda, ülkelere ya da Türkiye’ye geldikleri ülkelere iadesinin gerçekleşmesi sağlanabilecektir.

Bu çerçevede; 2001 yılında İran, Bulgaristan, Bangladeş, Hindistan, Çin Halk Cumhuriyeti ve Sri Lanka’ya 2002 yılında Ürdün, Tunus, Özbekistan, Moğolistan, Mısır, İsrail, Gürcistan, Etiyopya, Sudan, Cezayir, Libya, Fas, Lübnan ve Kazakistan’a 2003 yılında Azerbaycan’a, 2008 yılında Afganistan’a, 2009 yılında Irak’a Geri Kabul anlaşmaları teklif edilmiştir.

İkili Müzakereler neticesinde;

- 1- Suriye ile yapılan görüşmeler sonucunda 10 Eylül 2001 tarihinde Geri Kabul Anlaşması imzalanmış, 17 Haziran 2003 tarih ve 4901 sayılı kanunla TBMM onaylanmış, 24 Haziran 2003 tarihinde 25148 sayı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

- 2- Yunanistan ile 8 Kasım 2001 tarihinde Geri Kabul Protokolü imzalanmış, 12 Mart 2002 tarih ve 3914 sayılı kanunla TBMM onaylanmış, 24 Nisan 2002 tarihinde 25148 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.
- 3- Kırgızistan ile sadece iki ülke vatandaşlarına dair Geri Kabul Anlaşması 06 Mayıs 2003 tarihinde imzalanmış, 12 Şubat 2004 tarih ve 5097 sayılı kanunla TBMM onaylanmış, 18 Ekim 2009 tarihinde 15471 sayılı Resmi gazete yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.
- 4- Romanya ile Düzensiz Göçmenlerin Geri Kabulüne dair anlaşma 19 Ocak 2004 tarihinde imzalanmış, 02 Nisan 2004 tarih ve 5249 sayılı kanunla TBMM onaylanarak 24 Kasım 2009 tarih ve 15564 sayılı resmi gazete yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.
- 5- Ukrayna ile 07.06.2005 tarihinde geri kabul anlaşması imzalanmış, 24 Haziran 2008 tarih ve 5778 sayılı kanunla TBMM onaylanarak 04 Temmuz 2008 tarih ve 26926 sayılı resmi gazete yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.
- 6- Pakistan ile 07 Aralık 2010 tarihinde geri kabul anlaşması imzalanmış, onay aşamasındadır.
- 7- Rusya ile 18 Ocak 2011 tarihinde geri kabul anlaşması imzalanmış, onay aşamasındadır.
- 8- Nijerya ile 02 Şubat 2011 tarihinde geri kabul anlaşması imzalanmış, onay aşamasındadır.
- 9- Bosna-Hersek ile 16 Şubat 2012 tarihinde geri kabul anlaşması imzalanmış, onay aşamasındadır.
- 10- Yemen ile 20 Ekim 2012 tarihinde geri kabul anlaşması imzalanmış, onay aşamasındadır.
- 11- Moldova ile 1 Kasım 2012 tarihinde geri kabul anlaşması imzalanmış, onay aşamasındadır.
- 12- Belarus ile 29 Mart 2013 tarihinde geri kabul anlaşması imzalanmış, onay aşamasındadır.
- 13- Karadağ ile 18 Nisan 2013 tarihinde geri kabul anlaşması imzalanmış, onay aşamasındadır.
- 14- AB ile 16 Aralık 2013 tarihinde imzalanmış olan Geri Kabul Anlaşması 1 Ekim 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

ÜNİTE 2. SIĞINMACILARIN, MÜLTECİLERİN ULUSLARARASI KORUNMASI

1. 2. 1. Uluslararası Mevzuat:

1. 2. 1. 1. Birleşmiş Milletler Antlaşması Ne Söylüyor?

Birleşmiş Milletler Antlaşmasında, Birleşmiş Milletlerin amaçları arasında “ekonomik, sosyal, kültürel ve insanıl nitelikteki uluslararası sorunları çözmeye ve ırk, cinsiyet, dil ya da din ayrımı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygının geliştirilip güçlendirilmesinde uluslararası işbirliğini sağlamak ve bu ereklerle ulaşılması yolunda ulusların giriştikleri eylemlerin uyumlaştığı bir odak olmak (Madde1/3-4) yer almaktadır.

1. 2. 1. 2. Ekonomik ve Sosyal Konsey’in Görev ve Yetkileri (Madde 62)

Ekonomik ve Sosyal Konsey, ekonomik, sosyal, kültürel alanlarda, eğitim ve sağlık alanlarında ve bunlarla ilgili başka alanlarda uluslararası sorunlar üzerinde araştırmalar yapabilir, raporlar hazırlayabilir ya da bunların yapılıp hazırlanmasına önyak olabilir ve bütün bu sorunlara ilişkin olarak Genel Kurul, Birleşmiş Milletler üyeleri ve ilgili ihtisas kuruluşlarına tavsiyelerde bulunabilir (Madde 62).

1. 2. 1. 3. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

10 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi “her insanın zulüm karşısında, başka ülkelere sığınmaya ve bu ülkelere sığınmacı işlemi görmeye hakkı vardır. Bu hak, siyasal olmayan suçlar veya Birleşmiş Milletler ilke ve amaçlarına aykırı faaliyetlerden dolayı açılan kovuşturmalar halinde ileri sürülemez”(Madde 14) demektedir.

1. 2. 1. 4. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Sözleşme İle Bu Sözleşmeye Ek Birinci Protokol’da Tanınmış Bulunan Haklardan Ve Özgürlüklerden Başka Hak Ve Özgürlükler Tanıyan Protokol No: 4, yabancıların topluca sınır dışı edilmeleri yasağı getirmektedir. Buna göre yabancıların toplu olarak sınır dışı edilmesi yasaktır (MADDE 4)¹⁸.

İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme’ye ek 7 Numaralı Protokol Yabancıların sınır dışı edilmelerine ilişkin usulü güvenceler getirmektedir (MADDE1)¹⁹.

¹⁸ İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Sözleşme İle Bu Sözleşme’ye Ek Birinci Protokol’da Tanınmış Bulunan Haklardan Ve Özgürlüklerden Başka Hak Ve Özgürlükler Tanıyan Protokol No: 4 Strasbourg, 16.IX.1963, 11. Protokol ile değiştirilen ve yeniden düzenlenen metin

¹⁹ İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme’ye ek 7 Numaralı Protokol Strazburg, 22.XI.1984

1. Bir devletin ülkesinde kurallara uygun olarak ikamet eden bir yabancı, yasaya uygun şekilde verilmiş bir kararın uygulanması dışında sınır dışı edilemez ve bu durumda bir kimse,

- a) sınır dışı edilmesine karşı gerekçeler öne sürebilme,
- b) durumunu yeniden inceletme,
- c) yukarıdaki amaçlarla, yetkili bir merci önünde veya bu merci tarafından tayin edilecek biri ya da birileri önünde kendini temsil ettirme

hakkını haiz olacaktır

2. Sınır dışı edilmenin kamu düzeni yararı ya da ulusal güvenlik nedenleri açısından gerektiği hallerde, bir yabancı yukarıdaki 1. maddenin a, b ve c bentlerinde öngörülen haklarını kullanmadan sınır dışı edilebilir.

1. 2. 1. 5. Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme (1951 Sözleşmesi)

Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 14 Aralık 1950 tarih ve 429 (V) sayılı Kararıyla toplanan Konferansta kabul edilmiş, 28 Temmuz 1951 tarihinde Cenevre’de imzalanmış ve 43. maddeye uygun olarak 22 Nisan 1954 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Türkiye Sözleşmeyi 24 Ağustos 1951 tarihinde imzalamış ve 29 Ağustos 1961 tarihinde ihtirazi kayıtla onaylamıştır. 359 Sayılı Onay Kanunu 5 Eylül 1961 gün ve 10898 Sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.

“Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair sözleşmenin 42’inci maddesinin bahsettiği imkana uygun olarak, onaylama anında aşağıdaki ihtirazi kayıt kabul edilmiştir: **Bu Sözleşmenin hiçbir hükmü, mülteciye Türkiye’de Türk uyruklu kimselerin haklarından fazlasını sağladığı şeklinde yorumlanamaz** (Madde 2)”.

1. 2. 1. 5. 1. Bu sözleşme günümüz iltica / mülteci hukukunun temel belgesi ve dayanağıdır

10 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, insanların temel haklarından ve özgürlüklerinden, ayrımsız yararlanmaları esasını getirmektedir. Birleşmiş Milletler, mültecilerin temel haklardan ve özgürlüklerden her zaman, mümkün olduğu kadar kapsamlı ve etkili bir şekilde yararlanmaları için yoğun bir çaba içinde olmuştur.

01 Ocak 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair sözleşme, mültecilerin hukuki durumuna dair daha önce imzalanan uluslar arası anlaşmalardan²⁰ gelen deneyimleri dikkate alarak hazırlanmıştır.

²⁰ Milletler Cemiyeti, 1933 tarihli “Mültecilerin Uluslararası Statüsü”
Milletler Cemiyeti, 1938 tarihli “Almanya’dan Gelen Sığınmacıların Statüsü”

1. 2. 1. 5. 2. Mülteci Sorunu Sosyal ve İnsani Yönü Olan Bir Sorundur

Birleşmiş Milletler, bu Sözleşme ile bütün devletlerin, mülteci sorununun sosyal ve insani yönünü kabul ederek, bu sorunun devletlerarasında bir gerginlik sebebi olmasını önlemek için olanaklar ölçüsünde ellerinden geleni yapmalarını istemektedir.

1. 2. 1. 5. 3. Sözleşmede Yer Alan Mülteci Tanımının Kapsamından Kimler Bulunmaktadır²¹?

1. 2. 1. 5. 3. 1. Irk

1969 tarihli Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiye Edilmesine Dair Uluslararası Sözleşme.

1973 tarihli Kurumsallaşmış Irk Ayrımcılığının (Apartheid) Önlenmesi ve Cezalandırılması Konusunda Uluslararası Sözleşme.

1. 2. 1. 5. 3. 2. Tabiiyet / Milliyet / Uyrukluk

Belirli bir kültür, etnik grup veya dil grubuna mensup olanlar.

Ulusal azınlıklar.

1. 2. 1. 5. 3. 3. Din

Her hangi bir inanç sistemini benimsemiş veya hiçbir dini benimsememiş olanlar.

1. 2. 1. 5. 3. 4. Belirli Bir Toplumsal Gruba Mensubiyet ve Cinsel Ayrımcılık

Eğcinsellik.

Kadınlara yönelik ayrımcılık.

1. 2. 1. 5. 3. 5. Siyasi Düşünceleri Nedeniyle

Baskı ve zulme²² uğrayacağından

- Haklı nedenlerle korku duyan ve
- Tabiiyetini taşıdığı ülkenin dışında bulunanlar.

²¹ <http://www.hyd.org.tr/multecielkitabı/kitap5.asp?idm=mands>

²² **Zulüm:** Yaşama hakkı, kişi güvenliği ve özgürlüğünün ihlali, işkence görme riski, insanlık dışı ceza ve tedbirlere muhatap olma tehlikesi ve genel anlamda temel-çekirdek insan haklarının ortadan kaldırılmasına yönelik uygulamalar.

1. 2. 1. 5. 4. Türkiye'nin Sözleşmeye Koyduğu Coğrafi Sınırlamayı Nasıl Anlamalı?

Sözleşmenin 1. maddesinde yer alan "1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar" ifadesinden "Avrupa'da meydana gelen olaylar" mı yoksa "Avrupa'da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar" mı anlaşılacağı taraf devletlerin Sözleşmeyi imza, tasdik veya katılma sırasında bu ifadenin kapsamını belirten bir beyanda bulunmaları gerektiği ifade edilmiştir. Sözleşmeyi sadece Avrupa'da meydana gelen olaylar nedeniyle kabul edenler için bu sınırlamayı genişletme olanağı bulunmaktadır.

Türkiye, (29 Ağustos 1961 tarih ve 359 sayılı Kanun) başlangıçtaki ibareyi "Avrupa'da meydana gelen olaylar nedeniyle" şeklinde anladığını ve kabul ettiğini ifade ederek, Sözleşmeyi ciddi bir "coğrafi sınırlama" ile kabul etmiştir.

Böylece Türkiye 1951 Sözleşmesini ciddi bir "coğrafi sınırlama" ile kabul etmiştir. Tanımdaki zaman sınırlaması (1951 öncesi olaylar) 1967 Protokolü ile ortadan kaldırılmış ve "coğrafi sınırlama" yasağı getirilmiştir. Bununla birlikte, Sözleşmeyi coğrafi sınırlama ile kabul eden ülkelere, bunu sürdürme olanağı (madde 1/3) tanınmıştır.

Türkiye ve Sözleşmeyi coğrafi sınırlama ile imzalayan diğer taraf devletler, Avrupa dışından gelen sığınmacılara mülteci statüsü verme taahhüt ve yükümlülüğü konusunda bir uluslararası hukuki yükümlülük altına girmemiş olsalar da gerekli gördükleri kişilere mülteci statüsü verebilme olanağına sahiptirler. Devletlerin hükümrانlık hakkı ile ilgili olan bu hususta, önlerinde her hangi bir hukuki engel bulunmamaktadır.

1. 2. 1. 5. 5. Bu Sözleşme Hükümleri Kimler Hakkında Uygulanmaz (Madde 1/F):

- a. barışa karşı suç, savaş suçu veya insanlığa karşı suç gibi suçlar için hükümler koyan uluslararası belgelerde tanımlanan bir suç işlediğine;
- b. mülteci sıfatıyla kabul edildiği ülkeye sığınmadan önce, sığındığı ülkenin dışında ağır bir siyasi olmayan suç işlediğine;
- c. Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerine aykırı fiillerden suçlu olduğuna; dair hakkında ciddi kanaat mevcut olan kişiler.

1. 2. 1. 5. 6. Sözleşmeye Göre Aşağıdaki Durumlarda Mülteci Koruması Kaldırılır (Madde 1/C):

Mülteci korumasından yaralanan kişiler:

- Vatandaşı olduğu ülkenin korumasından kendi isteği ile tekrar yararlanırsa veya
- Vatandaşlığını kaybettikten sonra kendi arzusu ile tekrar kazanırsa veya

- Yeni bir vatandaşlık kazanmışsa ve vatandaşlığını yeni kazandığı ülkenin himayesinden yararlanıyorsa veya
- Kendi arzusu ile terk ettiği veya zulüm korkusu ile dışında bulunduğu ülkeye kendi arzusu ile tekrar yerleşmek üzere dönmüşse veya
- Mülteci tanınmasını sağlayan koşullar ortadan kalktığı için vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanmaktan sakınmaya artık devam edemezse;
- İşbu fıkra, vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden yararlanmayı reddetmek için önceden geçerli zulme ait haklı sebepler ileri sürebilen, bu maddenin A 1 Kısmı'nın kapsamına giren bir mülteciye tatbik olunmayacaktır;
- Tabiiyetsiz olup da, mülteci tanınmasını yol açan koşullar ortadan kalktığı için, normal ikametgâhının bulunduğu ülkeye dönebilecek durumda ise; Ancak işbu fıkra, normal ikametgâhının bulunduğu ülkeye dönmeyi reddetmek için önceden maruz kaldığı zulme bağlı haklı sebepler ileri sürebilen, bu maddenin A 1 kısmının kapsamına giren bir mülteciye uygulanmayacaktır.

1. 2. 1. 5. 7. Mültecinin ve Taraf Devletin Hak ve Sorumlulukları:

Taraf Devletler, bu Sözleşme hükümlerini mültecilere, ırk, din veya geldikleri ülke bakımından ayırım yapmadan uygulayacaklardır (Madde 3).

Din özgürlüğü (madde 4),

Medeni haklardan yararlanma özgürlüğü (madde 12),

Menkul ve gayrimenkul edinme hakkı (madde 13),

Fikri ve sınaî mülkiyet hakkı (madde 14),

Dernek hakları (madde 15),

Mahkemelerde taraf olma hakkı (madde 16),

Çalışma hakkı (madde 17),

Tarım, sanayi, sanat ve ticaret sahalarında iş yeri açmak ve şirket kurma hakkı (madde 18),

İhtisas mesleğini icra etmek hakkı (madde 19),

Vesika (karne) hakkı (madde 20),

Mesken edinme hakkı (madde 21),

Eğitim hakkı (madde 22),

Sosyal yardım hakkı (madde 23),

Sosyal sigorta ve çalışma mevzuatından yararlanma hakkı (madde 24).

Mülteci, bir hakkı kullanması için normal koşullarda yabancı bir ülkenin yetkililerinin yardımına ihtiyaç duyuyor ise bu konuda kendisine yardımcı olma (madde 25),

Her hangi bir yabancı gibi ikamet yerini tespit ve seyahat etme hakkının tanınması (madde 26),

Kimlik kartı çıkartma (madde 27),

Ulusal güvenlikleri veya kamu düzenleri ile ilgili engelleyici ciddi sebepler bulunmadıkça seyahat belgeleri düzenlemeleri (madde 28),

Vatandaşlarına uyguladığından daha yüksek resim, harç ve vergi uygulamama (madde 29),

Mültecilerin yanlarında getirdiği değerli varlıklarını kabul edildikleri bir başka ülkeye nakletmelerine izin verilmesi (madde 30),

İllegal yurda girişlerden ötürü ceza verilmemesi, gerekli olanların dışında statüleri belli olana kadar mültecilerin hareketlerine kısıtlama uygulamamaları, başka bir ülkeye kabulleri konusunda gerekli kolaylıkların sağlanması (madde 31),

Ulusal güvenlik veya kamu düzeni gerektirmesinin dışında (ki bunun yasal alınmış bir karara bağlı olması, bu kararın da yargı denetimine açık olması, mültecinin delil ileri sürebilmesi, temyiz hakkı olması, temsil edilmesi şartlarına bağlıdır) sınır dışı edilmemesi, sınır dışı edilmesi gerekiyor ise mülteciye başka bir ülkeye yasal olarak kabulünü sağlayabilmek için makul bir süre tanınmasını (madde 32),

Hayatı ya da özgürlüğü 1. maddedeki tanıma uygun nedenler ile iade edilmesi halinde tehdit altında olan ülkeye geri gönderilmemesi (madde 33) ve

Nihayet mültecileri zaman içinde özümseme ve vatandaşlığa alma konusunda gerekli tedbirleri alma (madde 34)

Türk ulusal hukukunun uyumlaştırılması gereken temel AB hukuki düzenlemeleri şunlardır²³:

Üçüncü ülke uyrukluların ya da vatansız kişilerin mülteci olarak ya da başka şekilde uluslararası korumaya muhtaç kişiler olarak nitelendirilmeleri, statüleri ve sağlanacak korumanın içeriği için asgari standartlara ilişkin Konsey Yönergesi (AB Konseyi Vesif Yönergesi²⁴);

Üye Devletlerde Mülteci Statüsünün Verilmesine ve Geri Alınmasına Dair Asgari Standartlara İlişkin

²³ Cengiz Başak, **Mülteciler, Sığınmacılar ve Düzensiz Göçmenler**, Ankara: İçişleri Bakanlığı Genel Yayın No: 686, 2011, ss. 26-27

²⁴ 2004/83/EC, 29 Nisan 2004.

Konsey Yönergesi (AB Konseyi Usul Yönergesi²⁵);

Sığınmacıların ülkeye kabulüne ilişkin Asgari Standartları Belirleyen Konsey Yönergesi (AB Konseyi Kabul Koşulları Yönergesi²⁶) yer almaktadır.

1. 2. 2. Ulusal Mevzuat:

1. 2. 2. 1. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu:

4. 4. 2013 tarih ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 4 Nisan 2014 tarihinde tümüyle yürürlüğe girmiş bulunmaktadır.

1. 2. 2. 1. 1. Kanunun Amacı ve Kapsamı:

BBu Kanunun amacı; yabancıların Türkiye'ye girişleri, Türkiye'de kalışları ve Türkiye'den çıkışları ile Türkiye'den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları ve İşçileri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlemektir (madde 1).

Bu Kanun, yabancılarla ilgili iş ve işlemleri; sınırlarda, sınır kapılarında ya da Türkiye içinde yabancıların münferit koruma talepleri üzerine sağlanacak uluslararası korumayı, ayrılmaya zorlandıkları ülkeye geri dönemeyen ve kitlesel olarak Türkiye'ye gelen yabancılara acil olarak sağlanacak geçici korumayı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını kapsar. Bu Kanunun uygulanmasında, Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası anlaşmalar ile özel kanunlardaki hükümler saklıdır (madde 2).

1. 2. 2. 1. 2. Kanunda Geçen Tanımlardan Bazıları (madde 3):

Çocuk: Henüz on sekiz yaşını doldurmamış ve ergin olmamış kişiyi,

Özel ihtiyaç sahibi: Başvuru sahibi ile uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerden; refakatsiz çocuk, özürlü, yaşlı, hamile, beraberinde çocuğu olan yalnız anne ya da baba veya işkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalmış kişiyi,

Refakatsiz çocuk: Sorumlu bir kişinin etkin bakımına alınmadığı sürece, kanunen ya da örf ve adet gereği kendisinden sorumlu bir yetişkinin refakati bulunmaksızın Türkiye'ye gelen veya Türkiye'ye giriş yaptıktan sonra refakatsiz kalan çocuğu ifade eder.

²⁵ 2005/85/EC, 1Aralık 2005.

²⁶ 2003/9/EC, 27 Ocak 2003.

1. 2. 2. 1. 3. Kanunda Geçen Geri Gönderme Yasağı:

Bu Kanun kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez (madde 4).

1. 2. 2. 1. 4. Kanuna Göre Hakkında Sınır Dışı Etme Kararı Alınmayacaklar (madde 55):

- a) Sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı konusunda ciddi emare bulunanlar
 - b) Ciddi sağlık sorunları, yaş ve hamilelik durumu nedeniyle seyahat etmesi riskli görülenler
 - c) Hayati tehlike arz eden hastalıkları için tedavisi devam etmekte iken sınır dışı edileceği ülkede tedavi imkânı bulunmayanlar
 - ç) Mağdur destek sürecinden yararlanmakta olan insan ticareti mağdurları
 - d) Tedavileri tamamlanıncaya kadar, psikolojik, fiziksel veya cinsel şiddet mağdurları
- (2) Birinci fıkra kapsamındaki değerlendirmeler, herkes için ayrı yapılır. Bu kişilerden, belli bir adreste ikamet etmeleri, istenilen şekil ve sürelerde bildirimde bulunmaları istenebilir.

1. 2. 2. 1. 5. Refakatsiz Çocuklar:

Uluslararası koruma başvurusunda bulunan refakatsiz çocuklar hakkında aşağıdaki hükümler uygulanır (madde 66):

- a) Refakatsiz çocuklarla ilgili tüm işlemlerde çocuğun yüksek yararının gözetilmesi esastır. Başvuru alındığı andan itibaren, haklarında 3/7/2005 tarihli ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu hükümleri uygulanır.
- b) Refakatsiz çocuğun görüşü dikkate alınarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından, uygun konaklama yerlerine veya yetişkin akrabalarının veya koruyucu bir ailenin yanına yerleştirilir.
- c) On altı yaşını doldurmuş olanlar, uygun koşullar sağlandığında kabul ve barınma merkezlerinde de barındırılabilir.
- ç) Mümkün olduğu ölçüde, çocukların yararı, yaşları ve olgunluk düzeyleri dikkate alınarak, kardeşler bir arada bulundurulur. Zorunlu olmadığı sürece konaklama yerlerinde değişiklik yapılmaz.

1. 2. 2. 1. 6. Özel İhtiyaç Sahipleri (madde 67):

(1) Özel ihtiyaç sahiplerine bu Kısımda yazılı hak ve işlemlerde öncelik tanınır.

(2) İşkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalan kişilere, bu türden fiillerin neden olduğu hasarlarını giderecek yeterli tedavi imkânı sağlanır.

Geri gönderme merkezlerinde çocukların yüksek yararlarının gözetileceği, ailelerin ve refakatsiz çocukların ayrı yerlerde barındırılacağı belirtilmektedir. Ayrıca çocukların eğitim ve öğretimden yararlandırılmaları hususunda, Millî Eğitim Bakanlığınca gerekli tedbirlerin alınacağı ifade edilmektedir (Madde 59/ç, d).

**REFAKATSİZ ÇOCUKLARA
VERİLEN HİZMETLER**

MODÜL 2

MODÜL 2: REFAKATSİZ ÇOCUKLARA VERİLEN HİZMETLER

ÜNİTE 1. REFAKATSİZ ÇOCUKLARA YAKLAŞIMLAR

2. 1. 1. Refakatsiz Çocukların Korunmasına İlişkin En Temel Prensipler Şunlardır¹:

- Ayrımcılık yapılmaması,
- Çocuğun yüksek yararını gözetilmesi,
- Yaşam boyu gelişim,
- Aile birliği,
- Geri gönderilmeme,
- Çocuğun kapasitenin uygun yollarla yönlendirilmesi ve geliştirilmesi,
- Katılım ve
- Gizlilik

2. 1. 2. Refakatsiz Çocukların Korunma Altına Alınmasında “Öncelikli” Olarak İzlenecek Bazı Prosedürler²:

1. Küçük bir ülkeye gelir gelmez kimlik tespiti yapılmalıdır.
2. Küçüğün kayıt ve belgeleme işlemleri gecikmesizin tamamlanmalıdır. Bu süreçte küçüğün yaşı en sağlıklı yöntem kullanılarak belirlenmelidir.
3. Ebeveyninden veya yasal vasisinden nasıl ayrıldığı belirlenmelidir.
4. Küçüğün olası özel durumlarına (insan ticareti mağduru olabilmesi gibi) dikkat edilmesi gerekmektedir.
5. Aile bireylerinin bulunmasına yönelik hızlı bir izleme-tarama süreci başlatılmalıdır.

2. 1. 3. Refakatsiz Çocuğun Korunmasında İzlenecek “Özel Koruma İhtiyaçları”³:

1. Küçüğe mutlaka bir temsilci atanmalıdır. Temsilci öncelikli olarak mümkünse kendi aile bireylerinden birisi, olmadığı takdirde ise çocuğun yüksek yararı gözetilerek aile bireyi olmayan bir başka yetişkin veya bakıcı olmalıdır.
2. Küçük en uygun şekilde ikamet edeceği bir yere yerleştirilmelidir. Bu aşamada küçüğün etnik, dini, kültürel ve dil bakımından durumu dikkate alınmalıdır.
3. Küçük eğitimi devam ettireceği bir kuruma devam etmeli, mümkünse mesleki eğitim alabilmeli ve engelli refakatsizlerin eğitimine özel önem verilmelidir.

¹ IOM. (2011). Unaccompanied Children on The Move. Geneva: International Organization for Migration, Annex II

² ICRC, IRC, Save the Children, UNICEF, UNHCR, World Vision, (2004). Inter-agency Guiding Principles on Unaccompanied and Separated Children

³ IOM (2011). Annex II S. 53

4. Refakatsiz çocuklar gittikleri ülkenin yerel halkı ile aynı standartlarda sağlık ve bakım imkanlarına kavuşmalıdır.
5. Devlet makamları çeşitli şekillerde istismara konu olabilecek küçüklere yönelik özel tedbirler almalıdır⁴.
6. Çocukların asker olarak kullanılmasının önüne geçilecek tedbirler hayata geçirilmelidir.
7. Gözaltına alınma tedbiri uygulanmamalı, ancak eğer mutlaka olacaksa son çare olmalıdır. Bu durumda da çocuğun insanlık onuruna halel getirilmemelidir. Kısaca bu muamele bir cezalandırma hüviyeti taşıyamamalıdır.
8. Küçüğün suç işlemesi durumunda ise çocuk-merkezli bir yaklaşım olmalı, korunmaya muhtaç bireyler olarak muamele görmeli, yardım hizmetlerinden yararlandırılmalıdır.
9. Çocuklar eğer istihdam edilecekse, bu onların eğitimine engel olmayacak ve istismar edilmelerinin önüne geçecek tarzda planlanmalıdır.
10. Son olarak, refakatsiz çocuklar ile ilgilenecek yetkililerin mutlaka onların hassas durumlarını da gözetecek şekilde uygun eğitimden geçmiş olması gerekmektedir.

2. 1. 4. Refakatsiz Çocuklar İle İlgili Olarak “Uzun Vadede” Yapılabilecekler İçin Öneriler⁵:

1. Küçüğün ülkesine geri gönderilmesi onun yüksek yararına uygun olarak planlanmalıdır.
2. Küçük ülkesine döndüğünde en uygun kabul ve bakım imkanlarına sahip olacağı temin edilmelidir. Dönüş gönüllülük esasına göre olmalıdır.
3. Diğer yandan, çocuk döndüğünde yerel topluma entegre olabilmelidir. Bu entegrasyon yasal ve sosyal olarak garanti edilmelidir.
4. Küçüğün kendi ülkesine dönüşü mümkün değilse ve yüksek yararına uygunsa ve onun için kesin bir çözüm ise üçüncü bir ülkeye yerleştirilmesi sağlanabilecektir. Bu durumda o ülkede zulüm görmeyeceği, geri gönderilmeyeceği veya haklarının ihlal edilmeyeceği şartlar sağlanmalıdır.
5. Küçüğün ebeveyni ya da yakınlarının bulunmasına yönelik tüm çabalar sonuçsuz kalır ise çocuğun evlat edindirilmesi de bir alternatiftir. Evlat edindirmenin daha çok küçüğün kendi ülkesindeki yakınları veya en azından aynı kültürden gelen bir aile tarafından yapılması tercih edilmelidir.

⁴ Frontex'in hazırladığı, “Unaccompanied Minors in the Migration Process” adlı raporda refakatsiz çocukların cinsel, ekonomik ve adli bakımdan istismar edilebildiği ve çocuk ticaretine maruz bırakılabildiği ifade edilmektedir.

⁵ A.g.e. s. 60

ÜNİTE 2. REFAKATSİZ ÇOCUKLARA HİZMET VEREN KURUMLAR VE ÇALIŞANLAR

2. 2. 1. Türkiye’de Refakatsiz Çocuklar:

Refakatsiz çocuklara,

- kamu kurum ve kuruluşları,
- yerel yönetimler ve
- sivil toplum kuruluşları tarafından çeşitli hizmetler sunulmaktadır.

İçişleri Bakanlığının talimatı ile yılda en az bir kez, Valiliklerin eşgüdümünde, İl Emniyet Müdürlüğü, İl Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Vakfı, Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü, Yerel Yönetimler, İl Millî Eğitim Müdürlüğü, İl Sağlık Müdürlüğü, Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü, varsa Bölge Çalışma Müdürlüğü ve ilgili diğer kurum ve kuruluşlar ile toplantılar düzenlenmesi istenmektedir. Bu toplantılarda, sığınmacı ve mültecilere yönelik hukuki yardım, psiko-sosyal destekler, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişim, beceri ve meslek eğitimi, kültür, çalışma ve istihdam konuları ele alınmaktadır.

Psiko-sosyal destekler ve sosyal yardımlar, gönüllü geri dönüş, eğitim desteği, dil becerisi, Türkçe dil kursları, bilgi ve beceri kursları gibi konularda sivil toplum örgütlerinin de önemli katkıları olmaktadır. Sivil toplum örgütlerinin bu alana katkısı bir yandan kamunun yükünü bir ölçüde paylaşıırken bir yandan da bu alandaki hizmetlerin uluslar arası haklar çerçevesinde yürütülüp yürütülemediğinin denetimi anlamına da gelmektedir.

Refakatsiz çocuklara hizmet veren pek çok kurum ve kuruluş bulunmaktadır. Tüm bu kurumların görev tanımlarının gözden geçirme, kurumlar arası işbirliğini sağlayacak, eşgüdümlü çalışma olanaklarını geliştirme ihtiyacı bulunmaktadır. Bununla paralel olarak da refakatsiz çocuklara hizmet veren tüm kurumlarda çalışanların görev, rol ve işlevleri açık bir şekilde tanımlanmalı ve bu doğrultuda hizmet içi eğitimler düzenlenmeli.

Refakatsiz çocuklara hizmet veren kurumlarda çocuklar hakkında ayrıntılı bilgi içeren yeterli kayıt sistemi bulunmamaktadır. Birbiriyle uyumlu ve tutarlı bir kayıt sistemi geliştirilmeli, etkili bir veri tabanı oluşturulmalıdır.

2. 2. 2. Göç Ve İltica İşlemleri: Emniyet Genel Müdürlüğü:

Başvuru sahiplerinin iltica talepleri, 11 Nisan 2014 tarihinde tamamen yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslar arası Koruma Kanunu çıkmadan önce 1994 iltica sığınma yönetmeliği, 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 tarihli protokol kapsamında yapılmaktaydı. İlerleyen süreçte 6458 sayılı Kanuna bağlı ikincil mevzuat düzenlendikçe izlenecek prosedür değişiklik arz edebilecektir.

Başvuru sahiplerinin iltica talepleri, 1994 İltica/Sığınma Yönetmeliği (Madde 6), 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 tarihli Protokol çerçevesinde yürütülmektedir.

2. 2. 2. 1. Tespit Edilme Yolları:

- 1) Henüz ülkeye giriş yapmadan sınırda görevli kolluk güçleri tarafından tespit edilmesi,
- 2) Herhangi bir şekilde ülkeye giriş yaptıktan sonra kolluk tarafından tespit edilmesi,
- 3) İlgili kamu kurum ve kuruluşlarına şahsen müracaat etmeleri.

2. 2. 2. 1. 1. Ülkeye Giriş Yapmadan

Burada iki durum söz konusudur.

- A) Sınır kapılarından girişleri esnasında resmi belgede sahtecilik şüphesi taşıyanlar kolluk güçleri tarafından muhafaza altına alındıktan sonra haklarında gerekli soruşturmanın yapılması amacıyla il emniyet Müdürlüğüne bağlı çocuk şube müdürlüğüne teslim edilirler.
- B) Sınırda görevli kolluk güçlerince herhangi bir adli konu olmaksızın tespit edilen refakatsiz çocuklar, haklarındaki idari işlemlerin tamamlanması adına il emniyet müdürlüklerine bağlı yabancılar şube müdürlüklerine teslim edilir.

2. 2. 2. 1. 2. Ülke İçerinde Tespiti/Bireysel Başvuru

İlgili kolluk tarafından tespiti ya da il valiliğine yazılı bir dilekçe ile başvurması neticesinde söz konusu çocuklar hakkında gerekli iş ve işlemlerin yapılması için yabancılar şube müdürlüğüne gönderilir.

Yabancılar Şube İşlemleri:

Üst araması

POL-NET sisteminden kontrol

İdari işlemler için belgeler doldurulur

(ifadesi önceden alınmamışsa) İfadesi alınır

Kimlik tespit işlemleri yapılır

Fotoğrafı çekilir ve parmak izi alınır

Yabancı kimlik kartı için gerekli işlemler yapılır

Bulaşıcı hastalık raporu alınır

Gerek Türkiye'ye iltica eden gerekse başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye'den ikamet izni talep eden yabancılar, eğer Türkiye'ye yasal yollardan gelmişlerse bulundukları valiliğin İl Emniyet Müdürlüğüne (Yabancılar-Pasaport ve Yabancılar Şube Müdürlüğüne) yazılı bir dilekçe ile yasal olmayan yollardan gelmişlerse giriş yaptıkları yerin valiliklerine başvururlar⁶.

⁶ 1994 İltica/Sığınma Yönetmeliği

Sınır kapılarında iltica/sığınma başvurusu yapılırsa, başvuru, görevlendirilen personel tarafından alınır ve ilgili işlemler Emniyet Müdürlüğü Yabancılar-Pasaport ve Yabancılar Şube Müdürlüğü ile koordineli olarak yürütülür. Makul süre içerisinde başvuruda bulunmayanlar, gecikme nedenlerini açıklamak ve bu konuda yetkili makamlarla işbirliği yapmak zorundadırlar⁷.

Yabancılar, Avrupa Birliği Konseyi Kabul Koşulları Yönergesine uygun olarak, öncelikle, ülkemizdeki hakları ve yükümlülükleri konusunda yazılı ve sözlü bilgilendirme yapılır ve en az 6 ay süre ile ikamet izni, bu izne dayanarak yabancı kimlik numarası ve bir tanıtma kartı (kimlik) verilir. Tercüman hizmetlerinden ücretsiz olarak faydalandırılmaktadırlar.

Yapılacak yazılı ve sözlü bilgilendirmenin esasları şunlardır⁸:

- Başvuruya dair izlenecek prosedür
- Prosedür sırasında başvuru sahibinin hak ve yükümlülüklerinin neler olduğu,
- Yükümlülüklerine uymazlar veya yetkililer ile işbirliğinde bulunmazlar ise ortaya çıkabilecek muhtemel sonuçlar
- Mülteci/sığınmacı statüsü verildikten sonra o statüyle ilgili hak ve yükümlülükler

İşlemlere başladıktan sonra;

- Başvuranların kimlikleri tespit edilir,
- Fotoğrafı çekilir.
- Parmak izleri alınır ve incelenir.
- Başvuranların kişisel görüşmeleri yapılır.
- Görüşme raporu hazırlanır
- Başvuru hakkında görevli personel tarafından yapılan değerlendirmeyi de içerecek şekilde Valilik görüşü ile birlikte İçişleri Bakanlığına gönderilir.
- İçişleri Bakanlığından bir talimat gelinceye kadar, başvuru sahibi belirli bir adrese yerleştirilir.
- Avrupa ülkeleri haricinden gelen başvuru sahipleri BMMYK'ye de kaydolmaları yönünde bilgilendirilir.
- Başvuru sahiplerinden bulaşıcı hastalık riski taşıyanların İl Sağlık Müdürlüğü ile koordineli olarak tetkikleri yaptırılır.

Ülkemizde hiçbir mülteci/sığınmacı veya başvuru sahibi, gözaltına almama – geri göndermeme ilkesi (non-refoulement) gereği, suç işleme dışında, gözaltına alınmaz, tutuklanmaz.

Yönetimin her türlü işlem ve kararına karşı itirazlar değerlendirilir. Yargıya erişim konusunda da (buna AİHM de dahil) herhangi bir sınırlama bulunmamaktadır.

⁷ İltica/Sığınma Yönetmeliği 5. m.

⁸ Cengiz Başak, **Mülteciler, Sığınmacılar ve Yasa Dışı Göçmenler**, Ankara: İçişleri Bakanlığı Genel Yayın No: 686, 2011, ss. 26-27

2. 2. 2. 1. 3. Refakatsiz Sığınmacı Çocuklar İçin

İltica-sığınma başvurusu yaptıktan hemen sonra İç İşleri Bakanlığına bilgi verilir, Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü ve/veya Çocuk Şube Müdürlükleri ile eşgüdüm içerisinde işlemler başlatılır.

Çocuğun yaş durumuna göre hemen veya işlemlerinden sonra Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı kuruluşlara veya İç İşleri Bakanlığına bağlı Kabul ve Barınma merkezlerine yerleştirilir. Acil onay ile bakım altına alınan çocuklar için usule uygun olarak mahkemeden 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununa göre bakım tedbiri kararı çıkartılır.

2. 2. 2. 2. Kimlik Tespiti:

Kimlik Tespiti yapılırken alınacak/yararlanılacak belgeler şunlardır:

- Kimliği tespite yarayan tüm belgeler: kimlik cüzdanı, evlilik cüzdanı, sürücü belgesi, pasaport, vb.
- Türkiye'ye gelirken kullandığı uçak, otobüs veya tren seyahat bileti ve başvuru esnasında ibraz ettiği delil niteliğindeki her türlü belge: okul diploması, menşe ülkede çalışma yaşamında kullandığı görev kimliği, kredi kartı ekstresi, adına gönderilmiş mektup adresini içeren mektup zarfı vb.
- Ülkesindeki aile bireyleri ve akrabalarının açık kimlikleri, telefon ve adres bilgileri.

Kimlik tespitinde aksine kanıtlar yoksa başvuranın beyanı ve verdiği bilgiler dikkate alınır.

Başvurusundan itibaren 15 gün içerisinde kimlik kartı verilmesi zorunludur.

"Kimlik Tanıtma Belgesi", resen ikamet tezkeresi düzenlenecek başvuru sahibine ve aile bireylerine ayrı ayrı düzenlenerek bedelsiz olarak verilir.

"Kimlik Tanıtma Belgesi" verildiği il sınırları içerisinde geçerlidir. Başvuranın ikamet ili ve statüsü değişirse eski Kimlik Tanıtma Belgesi alınarak yenisi verilir.

Sağlık, sosyal yardım, eğitim ve çalışma izni gibi hakların kullanımı için kimlik tanıtma belgesi ve ikamet tezkeresi birlikte ibraz edilmelidir.

Başvuranın dilekçesi işleme alındıktan, kimlik tespit ve parmak izi işlemleri tamamlandıktan sonra, sivil giyimli bir personel başvuran ile ön görüşme yapar. Bu görüşmede başvuru sahibi, Türkiye'de kaldığı süre içerisindeki hak ve ödevleri hakkında yazılı olarak bilgilendirilir. Eğer gerekirse, bir tercüman yardımı ile "İltica/Sığınma Müracaat ve Ön Görüşme Formu" doldurulur. Mülakat tarihi, yani "Kişisel Mülakat Randevu Belgesi" verilir. Kişi şehirdeki adresini Yabancılar Şubesine bildirir ve düzenli olarak gerçekleştirmesi gereken imza yükümlülüğü hakkında bilgilendirilir.

2. 2. 2. 3. Refakatsiz Çocuklara İlişkin Prosedür:

Refakatsiz çocuklar iltica-sığınma başvurusu yaptıklarında hemen İçişleri Bakanlığı sözlü ve yazılı ön bilgi verilir, Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü ve/veya Çocuk Şube Müdürlükleri ile eşgüdüm içerisinde işlemler başlatılır, çocuğun yaş durumuna göre hemen veya işlemlerden sonra Bakanlığa bağlı kuruluşlara yerleştirilir. Acil onayla bakım altına alınan çocuklar için usule uygun olarak mahkemede bakım tedbiri kararı çıkartılır.

Kimlik tespiti aşamasında yanında kimliğini ve yaşını kanıtlayan belge bulunmayan çocukların beyanına ve verdiği bilgilere itimat edilir. Bununla birlikte, çocuk olduğunu beyan eden ancak beyan ettiği yaş ile görünüşteki yaşı arasında tutarsızlık olduğu yönünde güçlü şüphenin bulunduğu durumlarda bir Devlet Hastanesinin veya Adli Tıp Kurumunun yardımıyla yaş tespiti yapılır.

Yaş tespiti sonuçlanıncaya kadar geçen sürede, başvuranın beyanının doğru olma olasılığı dikkate alınarak uygun bir yerde barındırılmaları gerekir. Yaşının küçük olduğunu iddia eden kişi inceleme sonucuna kadar çocuk olarak işlem görmek durumundadır.

Çocuklarla yapılan görüşmede, sosyal çalışma görevlisinin bulundurulması gerekir. Görüşmeci, çocuklarla yaptığı görüşmenin değerlendirmesinde, görüşmeye katılan uzmanın görüşünü yansıttığı raporu da dikkate alır ve uzmanın görüşünün bir suretini de İçişleri Bakanlığına gönderilen dosyaya ekler.

Başvuru ile işlemleri tamamlanan refakatsiz çocuklar, bakım altında tutulacağı kuruluşa yerleştirilir.

2. 2. 2. 4. Görüşme⁹:

Refakatsiz çocuklar için Yabancılar Şube Müdürlüğünde uygun görüşme ortamının sağlanmasına müteakip kendisiyle görüşme yapılır. Görüşme bitiminde çocuk Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğüne bağlı uygun bir kuruluşa teslim edilir.

Cenevre Sözleşmesine göre, yapılacak görüşmenin amacı, çocuğun başından geçenlerin, zulüm veya zulüm görme korkusu olup olmadığını tespit etmektir.

Görüşme odası, görüşmenin tam bir gizlilik içerisinde ve kesintiye uğramadan yapılmasını sağlayan, rahat, güvenli ve gerekli donanımına sahip olmalıdır.

Çocukların başvuru gerekçeleri belirlemek amacıyla bilgilerin toplanması için, Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Hudut İltica Dairesi Başkanlığının POLNET (Polis Bilgisayar Ağı) ortamında yer alan menşe ülke bilgilerinin incelenmesi yanında, ihtiyaç duyulması halinde gerek internet ortamından gerekse İçişleri Bakanlığı veya ilgili menşe ülke uzmanları ile irtibat kurularak ilave

⁹ Türkiye'ye iltica Eden veya Başka Bir Ülkeye iltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılarla ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Genelge

menşe ülke bilgisi temin edilebilmektedir.

Görüşmeci, başvuru gerekçelerinin inandırıcılığını tespit edebilmek amacıyla, görüşmenin gerçekleştirileceği tarihten önce İltica - Sığınmacı Mülakat Formlarındaki soruları temel alarak, görüşme sırasında başvuru sahibine yöneltebileceği olası soruları bizzat kendisi hazırlayacaktır.

Görüşmede tercüman bulundurulacaksa, tercümanlar, görüşme öncesinde, tercüme yaparken kişisel yorumda bulunmaması ve başvuranın söylediklerini birebir tercüme etmesi, görüşmeyle ilgili bilgilerin özel olduğu ve gizliliğe riayet etmesi gerektiği konularında uyarılırlar.

18 yaşın üzerindeki yetişkinlerle aile üyelerinin bir arada olmaları zorunlu olmadıkça kişisel olarak görüşme yapılır.. Çocukların durumu, kendisine bakmakla yükümlü olan reşit kişiye tabidir; bununla birlikte durum gerektiriyorsa ya da çocuğun bu yönde bir istemi olursa kişisel görüşme de yapılmalıdır.

Görüşmecinin Dikkat Edeceği Hususlar¹⁰:

Mülakatçı, mülakatta mutlaka sivil giyimli olacaktır.

Mülakata başlarken öncelikle, görevini açıklayarak kendini ve tercümanı (Çocuklarla yapılan görüşmelerde varsa uzmanı ve yasal temsilcisini de) tanıtmalıdır.

Mülakat süresince yapılan işlemin, bir sorgulama işlemi olmadığı akıld tutularak başvuru sahibi üzerinde güven oluşturulacaktır. Güven ortamını sağlamak için; başvuranın mülakat sırasında söylediği sözlerin gizli tutulacağı, menşe ülke makamları ile üçüncü kişilere açıklanmayacağı belirtilecektir. Başvuranın menşe ülke kültürünü dikkate alarak iletişim kurulmalı, başvuranın bilgi vermesine engel teşkil edecek her türlü davranış ve tutumdan kaçınılmalıdır.

Mülakatçı, tercüman ve başvuru sahibinin düzgün iletişim kurup kuramadığını gözlemlemek için, iki-üç dakikalık süre vererek anlaşıp anlaşmadıklarını gözlemlemek amacıyla karşılıklı konuşmalarına imkân sağlayacaktır.

Tercümanla başvuru sahibi iletişim kurulduğu takdirde, başvurana görüşmenin amacı, görüşmenin planı, başvurusu ile ilgili işlem süreci, hak ve yükümlülükleri ile yapılacak olan görüşmenin başvurusuna ilişkin detaylı tüm gerekçeleri anlatması ve varsa belgelerini sunması için kendisine verilen bir fırsat olduğu yönünde başvuru sahibini bilgilendirecektir.

Yapılan bilgilendirmenin akabinde, dosyadaki kişi ile mülakata alınan kişinin aynı şahıs olup olmadığı kontrol edilecektir. Başvuru sahibine ön görüşmede verdiği bilgiler kısaca hatırlatılarak teyit edilecektir.

Mülakatçı, başka bir sebeple de (sağlık rahatsızlığı, travma, tercümanla başvuru sahibinin iletişim kuramaması vb.) uygun görmesi halinde, gerekçesi başvuru sahibine anlatmak kaydıyla, durum bir tutanakla tespit edilerek mülakat başka bir tarihte gerçekleştirmek üzere ara verilerek erteleyebilir.

¹⁰ Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Genelge

Başvuranın veya mülakatçının sözlerini bire bir aktarmanın dışında tercümanın hiçbir şekilde kendi kişisel yorum yapmasına fırsat verilmeyecektir.

Mülakatta soru sormaya, mülakata hazırlık aşamasında hazırlanmış olan genel sorulardan başlanacaktır. (örneğin aile geçmişi, eğitim durumu, açık kimliği v.b.) Daha sonra, kişinin taşıdığı korkunun inandırıcılığını değerlendirmek amacıyla ayrıntılara ilişkin özel sorular (sorunun ne olduğu, korkma nedeni, başına neler geldiği vb) sorulacaktır.

Başvuranın korkmasına ve menşe ülkesini terk etmeye neden olan fiillere yönelik verdiği bilgiler ya da sunduğu belgelerin 1951 Cenevre Sözleşmesinin 1 inci maddesinde belirtilen beş gerekçeden biri veya birkaçıyla bağlantısının olup olmadığını tespit etmeye yönelik yeni sorular mülakatın seyrine göre geliştirilecektir.

Başvuranın cinsel şiddet nedeniyle travma, yetkililerden korkma, uygun kelimeleri bulamama gibi nedenlerle korku duyabileceği göz önünde bulundurularak, mülakat esnasında kişinin rahatlaması ve olayları toparlaması için yardımcı sorular sorulacaktır.

Mülakatçı, başvurana sorduğu soruları ve aldığı yanıtları ve başvuranın başvuru gerekçelerini tam olarak aktardığı ve tercüman aracılığıyla yapılan çeviriyi anlayıp anlamadığı yönündeki beyanını aynı gün içerisinde (EK-6) "İltica-Sığınma Mülakat Formuna" doldurarak, başvuru sahibi, tercüman ve mülakatçı tarafından imzalanacaktır.

2. 2. 2. 5. Görüşme Raporunun Hazırlanması¹¹:

Görüşme raporu;

- Başvuru sahibinin kişisel bilgilerini,
- Seyahat güzergâhları, kimlik ve seyahat belgelerini,
- Başvuru sahibi ile ilgili temel bilgileri,
- Yakınlarınınki de dahil olmak üzere geçmişini,
- Başvuru sahibinin varsa uyrukluklarını,
- Varsa eskiden ikamet ettiği ülke (ülkeler) ve yer(yerler)i,
- Varsa önceki iltica başvurularını,
- İltica/sığınma başvurusunda bulunma nedenleriyle ilgili tüm belgeleri,
- Başvuru sahibinin maruz kaldığı veya maruz kalabileceği olayları,
- Sosyal hizmet uzmanı veya psikologun raporunu,
- Başından geçen olayların zulüm veya ciddi zarara yol açıp açmayacağına dair mülakatçının kanaatini,
- Başvuru sahibinin menşe ülkeden ayrıldıktan sonra gerçekleştirdiği faaliyetlerin nedeninin

¹¹ Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılarla ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Genelge

iltica/sığınma başvurusunda bulunmak için gerekli koşulları yaratmaya yönelik olup olmadığına dair mülakatçının kanaatini içerecektir.

İkamet İzinleri¹²:

Türkiye'deki yabancıların ülkedeki kalışlarını yasallaştırmak için ikamet alması gerekir. İltica/sığınma başvurusu inceleme aşamasında olan yabancılar, İçişleri Bakanlığı'nın uygun göreceği uydu illerde serbest ikamete tabi tutulur. Şu an 62 uydu il bulunmaktadır. Bu iller genelde yabancıların denetimlerinin zor olmadığı yerler olarak seçilmektedir.

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun Geçiş Hükümleri Başlıklı Geçici Maddesi'nin 7'inci fıkrası gereğince iltica/sığınma başvuru sahipleri ve sığınmacı/mültecilerden ikamet tezkeresi harç bedeli alınmamaktadır.

Yabancıların Türkiye'de ikamet ve seyahatleriyle ilgili işlemler, 5683 sayılı "Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun" ve 5682 Sayılı "Pasaport Kanunu"ndaki hükümler çerçevesinde yürütülmektedir.

Vize veya vize muafiyeti süresinden daha fazla kalacak yabancılar bu müddet bitmeden ikamet tezkeresi almak için gerekli beyannameyi doldurmak üzere Emniyet Makamlarına bizzat müracaat ederek ikamet tezkeresi almak zorundadırlar.

Ülkemizde vize süresi bitmeden oturma izni talebinde bulunan yabancılar *"Yabancılar Mahsus İkamet Tezkeresi"* düzenlenmek suretiyle Türkiye'de yasal kalışı sağlanmaktadır.

Çalışma, öğrenim, araştırma gibi özel meşruhatlı vizelerle gelen yabancıların bir ay içinde ikamet izni başvurusunda bulunmaları gerekmektedir.

Yabancıların Türkiye'de kaldıkları süre içerisinde geçimlerini sağlayacak kadar yeterli maddi imkanlara sahip olduklarını belgelenmeleri gerekmektedir.

Geçerli ikamet tezkeresi olan yabancılar tezkerenin geçerlilik süresi içerisinde Türkiye'ye giriş-çıkış işlemlerini ikamet tezkeresi ile yapabilirler.

Yabancılar verilecek ikamet tezkereleri süresi mevzuatın ve ikili anlaşma hükümlerine ve müracaat sahibinin talebi dikkate alınarak tespit edilir. İkamet Tezkerelerinin süresi en fazla (5) beş yıllıktır. Süresi biten ikamet tezkeresi üzerinde en fazla dört defa uzatma işlemi yapılabilir.

Karşılıklılık ilkesi uyarınca bu süre; Dışişleri Bakanlığının görüşü alınmak suretiyle İçişleri Bakanlığı tarafından, daha uzun veya daha kısa olarak tespit edilebilir.

İkamet tezkereleri şahsi olmakla beraber karı, koca ve bunların 18 yaşını doldurmamış çocuklarına ya hepsi için ayrı ayrı ya da baba ve annelerinin refakat hanesine kayıt suretiyle müşterek ikamet tezkeresi verilebilir. Çalışanların şahsi ikamet tezkeresi almaları zorunludur.

Başvuru Süresi;

¹² <http://www.egm.gov.tr/Sayfalar/yabancilarin-ikamet-islemleri.aspx>

Türkiye’de ikamet tezkerelerini yenilemek veya süresini uzatmak isteyen yabancılar, tezkerede yazılı sürenin sonra ermesinden itibaren on beş gün içerisinde Emniyet makamlarına müracaat ederek yenisini almaya veya süresini uzattırmaya yükümlüdürler.

İlk defa ikamet izni alacaklar: vize veya vize muafiyet süresi içerisinde başvuru yapmak zorundadırlar. Yasal süre içerisinde başvuru yapmayanlara süre sonundan itibaren ceza uygulanır.

Süresi biten ikamet tezkereleri üzerinde en fazla dört defa uzatma işlemi yapılabilir. Daha önce ikamet tezkeresi alan ancak ikamet iznine ara veren yabancıların önceden almış oldukları ikamet tezkereleri üzerinde uzatma işlemi yapılmaz, ikamet tezkereleri yenisi ile değiştirilir.

İkamet tezkerelerini kaybedenler derhal ilgili makama müracaatla yenisini almaya mecburdurlar. Bu durumda yabancılar kaybettikleri ikamet tezkerelerinin süresince muteber olmak üzere yeniden ikamet tezkeresi verilir. Kaybedilen ikamet tezkeresinin yerine verilecek yeni ikamet tezkerelerinden harca tabi olanlar için 492 Sayılı Harçlar Kanununda yazılı harçların yarısı alınır.

5683 Sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkındaki Kanununa göre izinsiz kalmaması için çıkış işlemleri 492 Harçlar Kanunu göre cezalı ikamet harcı tahsil işlemi uygulanır. Türkiye’den çıkmaması halinde ihlal edilen süre kadar süreli giriş yasağı konulur.

2. 2. 2. 6. İkamet İşlemleri:

Türkiye’deki yabancıların ülkedeki kalışlarını yasallaştırmak için ikamet alması gerekir. İltica/sığınma başvurusu inceleme aşamasında olan yabancılar, bakanlığın uygun göreceği uydu illerde serbest ikamete tabi tutulur. İlk etapta işlemleri tamamlanıncaya kadar ikamet verilir. Bu süre zarfında refakatsiz çocuklar ASPB’ye bağlı uygun kuruluşa barındırılır.

2. 2. 2. 7. Sınır Dışı İşlemleri¹³:

Ülkemizde bulunup da yasa dışı konumda yakalanan, kamu düzeni, kamu ahlakı, kamu sağlığı ve genel güvenlik gibi nedenlerle ülkemiz açısından sorun teşkil eden, ülkede bulunma şartlarını yerine getirmeyen yabancıların, ulusal ve uluslararası mevzuat hükümleri doğrultusunda durumları değerlendirilmek suretiyle yurt dışına çıkışları yapılmaktadır.

Karışmış olduğu olay itibarıyla durumu değerlendirilerek yurt dışına çıkışı yapılan söz konusu yabancılar hakkında içinde bulundukları duruma göre;

1. Vize/ikamet ihlali yapması ve bu ihlalden kaynaklanan cezalı ikamet harcını ödememesi,
2. Hakkında adli işlem yapılması,
3. Cezaevinden tahliye olması,
4. Fuhuş yapması veya yaptırması ile kamu sağlığını tehdit edici durumda olması,

¹³ <http://www.egm.gov.tr/Sayfalar/sinir-disi-eylemleri.aspx>

5. Kaçak çalışması veya ülkemizde geçimini sağlayacak parası olmayıp, yasa dışı faaliyetler içerisinde bulunabilecek olması gibi gerekçelerle belirli sürelerle ülkeye girişlerini engelleyici tedbirler alınmaktadır. Ayrıca yine yapılan değerlendirmeler neticesi yabancıyla ilgili bu tedbirler daimileştirilebilmektedir.
6. Öte yandan, hakkında Türkiye'ye süreli giriş yasağı kararı alınmış bir yabancı yasak süresi içerisinde tekrar ülkemize gelmek istediğinde, kendi ülkesinde bulunan Türk dış temsilcilikleri aracılığıyla ülkemize geliş amacı doğrultusunda, özel meşruhatlı vize talebinde bulunması halinde durumu değerlendirilmektedir.

2. 2. 3. Kimlik Edinme: Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü:

2. 2. 3. 1. Yabancı Kimlik Numaraları^{14 15}:

Türkiye'de yabancı statüsü ile bulunan kişilerin sağlık, eğitim ve sosyal yardım hizmetlerine erişimi, yabancılara verilen kimlik numarası ile mümkün olabilmektedir. Bir başka ifade ile yabancı kimlik numarası; yabancının kamu kurum ve kuruluşlarında her türlü işlemlerini gerçekleştirmek amacıyla verilmektedir.

5490 Sayılı "Nüfus Hizmetleri Kanunu" ve "Türkiye'de Oturan Yabancıların Nüfus Kayıtlarının Tutulması Hakkında Yönetmeliğe göre, ülkemizden herhangi bir amaçla en az altı ay süre ile ikamet tezkeresi alan yabancıların kimlik bilgileri İl Emniyet Müdürlüklerinde görevli yetkili personel tarafından Pol-Net Yabancılar Projesine işlenmekte ve bu bilgiler günlük olarak Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğüne elektronik ortamda paylaşılarak "99" ile başlayan numaranın atanması sağlanmaktadır.

Kimlik numarasını bilmeyen yabancılar bu numarayı öğrenmek için, <http://tckimlik.nvi.gov.tr/web/ForeianQuerylIdentityNumber.aspx> adresinden sorgulayarak öğrenebilmektedirler.

2. 2. 4. Refakatsiz Çocukların Bakım / Barınma, Sosyal Yardım Gereksinimleri ve Psiko-sosyal Uyumları:

2. 2. 4. 1. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı¹⁶:

2. 2. 4. 1. 1. Çocuğun İlgili İlde Emniyet Tarafından Tespit Edilmesi

İlin uydu kent olup olmamasından kaynaklı iki türlü uygulamadan söz edebiliriz:

Çocuğun tespiti için Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ya da Emniyet tarafından kimlik tespiti yapılıyor. Nihai tespit Emniyet tarafından yapılmaktadır.

¹⁴ <http://www.egm.gov.tr/Sayfalar/Yabanci-Kimlik-numarasi-Islemleri.aspx>

¹⁵ http://www.nvi.gov.tr/Sik_Sorulan_Sorular,Sorular.html?pageindex=16

¹⁶ <http://www.aile.gov.tr/tr>

Yabancı çocuklar hakkında ASPB'nin ALO 183 Sosyal Hizmet Danışma Hattına ihbar gelebilmektedir. Suriyeli çocuklar örneğinde şu sıralar sıklıkla yaşanmaktadır.

Bu görevlerin yerine getirilmesinde yaşanan sorunlar:

Çocukların savcılık talimatıyla yerleştirileceğine dair yanlış bir algının var olması uygulamayı zorlaştırmaktadır.

Kurumlar arası işbirliğine dair net bir iletişim ve görev tanımının olmaması sorunlara yol açıyor.

Sorunların çözümü için iş akışı şemasının net olarak oluşturulması ve buna ilişkin tüm kurumların bilgilendirilmesi yararlı olabilir.

2. 2. 4. 1. 2. Çocuğun Sağlık Raporunun Emniyet Tarafından Alınması

Refakatsiz çocuğa ilişkin darp, cebir ve bulaşıcı hastalık raporlarının emniyet tarafından alınması gerekmektedir. Ancak bu konuda uygulamada sorunlar yaşanmaktadır. Sağlık raporları hemen çıkmayan çocukların ASPB'ye bağlı kuruluşlara teslim edilmeleri gecikmektedir. Bu esnada çocuklar illere göre farklı yerlerde bekletilmektedirler. Özellikle bulaşıcı hastalık raporuna dair sıkıntılar yaşanmaktadır.

Yaş tespitinin emniyet tarafından yapılmadığı; çocuk ilgili kuruluşa getirilmesinden sonra ASPB'nin yaş tespitini İl Sağlık Müdürlüğü ile işbirliği içinde yaptığı görülmektedir.

Bazı illerde raporun kimin tarafından alınacağına dair bilgi eksikliği olabilmektedir. Refakatsiz çocuğa ilişkin darp, cebir ve bulaşıcı hastalık raporları ile yaş tespiti çalışmalarının kimler tarafından, nasıl çıkarılacağına ilişkin görev tanımı ve iş akış süreci netlikle tanımlanmalı, kurum ve kuruluşlar durumun aciliyetine bağlı olarak hızla ve öncelikle hareket etmelidirler. Örneğin sağlık raporlarıyla ilgili 24 saat kesintisiz hizmet verilmesi için Sağlık Bakanlığı ile iletişime geçilmesi gereklidir.

2. 2. 4. 1. 3. ASP İl Müdürlüğü'ne Çocuğun Getirilmesi

Hafta içinde mesai saatleri dışında başvuru yapıldığında, Emniyet tarafından; ilgili raporlama yapıldıktan sonra çocuk ilk kabul merkezine (ASPB'ye) yerleştirilmektedir. Mesai saatleri içinde yapılan iş ve işlemlerin ardından çocuk yaşına ve cinsiyetine uygun bir kuruluşa bakım altına alınmaktadır.

Hafta içi mesai saatleri içerisinde başvuru yapıldığında, kolluk kuvvetleri çocuğu İl Müdürlüğüne teslim etmektedir. İl Müdürlüğü tarafından yapılan değerlendirme sonucunda ilgili ilk kabul merkezine veya doğrudan kuruluşa yerleştirilmesiyle ilgili iş ve işlemler yapıp, yönlendirilmektedir.

İlk kabul merkezleri çocuğun statüsüne göre (sığınma başvurusu olan, düzensiz göçmen statüsünde

olan, suçla karışan) değerlendirme yapılmaktadır.

Yabancı uyruklu çocuklara yönelik ihtisaslaştırılmış kuruluşların bulunduğu uydu illerde çocuklar nakille gelmektedirler.

Bu görevlerin yerine getirilmesi sırasında özellikle izinsiz ayrılan çocuk durumuna düşen çocuğun yeniden tespitine dair zorluklar yaşanmaktadır. Ayrıca 30 günlük acil koruma kararının çıkması ile ilgili zorluklar yaşanmaktadır. Çocuk Mahkemeleri bazen 5395 sayılı ÇKK'ya göre değil 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanununa göre acil koruma tedbiri isteyebilmektedir. Çocuğun Valilik oluru ile kuruluşu yerleştirilmesi istenebilmektedir. İlk kabul merkezlerinin her ilde olmaması ya da diğer kuruluşların bünyesinde olması da sorunlara yol açmaktadır.

Adalet Bakanlığı, özellikle çocuk mahkemeleri de refakatsiz çocukların korunmasına ilişkin çalışmalara dâhil olmalıdır.

2. 2. 4. 1. 4. Çocuğun Kuruluşta Bakımı ve Barındırılması

Uydu kent olup olmamaya dair farklı uygulamalar bulunmaktadır. Örneğin, uydu kentlerde acil koruma kararı İl Müdürlüğü tarafından mahkemeden alınmaktadır. Bakım kararı ve diğer işlemler (eğitim, sağlık) kuruluş sosyal servisi tarafından sağlanmaktadır.

Uydu kent olmayan illerde ise çocuk kolluk kuvvetleri tarafından doğrudan kuruluşu getiriliyor. Acil koruma ve diğer bakım tedbirleri kuruluş tarafından 5395'e göre gerçekleştiriliyor.

Bu görevlerin yerine getirilmesinde çeşitli sorunlar yaşanmaktadır; bunlar şunlardır:

Dil bilmeme ve yeterli tercümanın olmaması

Çocukların eğitim seviyelerinin tespitinde yaşanan zorluklar, memleketlerinden getirdikleri eğitim denklik belgelerinin yeminli tercümanlar aracılığıyla tercüme edilmesinin çok külfetli oluşu

Çocukların eğitime katılma motivasyonlarının düşük olması

Eğitim kurumlarının bu çocuklarla çalışmak konusunda yeterince hazır ve istekli olmamaları

Çocukların eğitim sistemine girişlerinde zaman kaybetmeleri

Halk eğitim, kurs açabilmesi için yeterli sayıda kişi olması gerekliliği ve özel kurs açılması için finansman sıkıntısı

İkamet tezkeresi/yabancı kimlik numarası olmamasından kaynaklı çocukların eğitim sistemine dâhil olamamaları

Refakatsiz çocukların kaldığı kuruluşlarda personelin hizmet içi eğitimine ihtiyaç duyulması

Kültür farklılıklarının bulunması ve uyum sürecinde karşılaşılan sorunlar.

İkamet tezkeresinin bulunmaması nedeniyle sağlık sorunlarının çözilememesi /genel sağlık sigortası sistemine dahil edilememeleri

Refakatsiz çocukların kuruluştaki bakım ve barındırılması sırasında karşılaşılan sorunların çözümü için şunlar yapılabilir:

Çocuğun eğitim seviyesi tespiti için daha etkin yapılması için, kurumlar arası işbirliğini güçlendirici girişimler yapılmalıdır.

Yeni yasada başvuran herkese ikamet tezkeresi temin edileceği bildirilmektedir, bu işlemlerin hızlandırılması adına kolaylık sağlayacaktır.

Personele yönelik hizmet içi eğitim yapılmalıdır.

Çocukların ihtiyaçları ve kültürleri üzerinden psiko sosyal müdahale yaklaşımlarının belirlenmesi ve bu konularda sivil toplum kuruluşlarının daha etkin desteklerinin alınması sağlanmalıdır.

Tüm refakatsiz çocuklara uydu kent olup olmaması fark etmeksizin ikamet tezkeresinin ivedilikle çıkarılması

Yerleştirilirken çocukların dil kültür özelliklerinin göz önünde bulundurulması.

İltica/sığınma talebinde bulunan yabancıların barınması ve özellikle hassas grupların korunması büyük önem taşımaktadır. İltica/sığınma prosedürü boyunca, ülkemizde tespit edilmiş olan uydu illerde (62 il) serbest ikamete tabi tutulmaktadır. İllere yönlendirme yapılırken kendi talepleri de dikkate alınmakta, özellikle aile birleşimine önem verilmektedir. Ülkemizde mültecilerin/sığınmacıların barındırıldığı herhangi bir merkez bulunmamaktadır. Yalnızca Yozgat ilinde, 100 kişi kapasiteli, giriş çıkışların serbest olduğu bir adet Mülteci Misafirhanesi bulunmakta olup, burada talepleri doğrultusunda, dışarıda geçinemeyecek durumda olan, hassas gruplardan sayılan mültecilerin/sığınmacıların (Yalnız, hamile bayan gibi) kalmasına olanak sağlanmaktadır. Ayrıca refakatsiz çocuklar, bakıma muhtaç yaşlılar ve özürlüler Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı kuruluşlarda barındırılmaktadırlar¹⁷.

¹⁷ <http://www.egm.gov.tr/Sayfalar/iltica-goc-islemleri.aspx>

2. 2. 4. 1. 5. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü¹⁸

Refakatsiz çocuklara yönelik koruma bakım ve rehabilitasyon hizmetleri Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir.

Emniyette yapılan ilk görüşmeden hemen sonra refakatsiz çocuklar, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı kuruluşlara yönlendirilmektedir. Çocuklar, Çocuk Koruma Kanunu çerçevesinde, acil onayla kuruluşa kabul edilmekte, ilgili işlemler tamamlanarak haklarında ilgili mahkemeden, bakım tedbiri kararı çıkartılmaktadır.

Kuruluşlardan bazılarında refakatsiz çocuklar, diğer çocuklarla birlikte yaşamakta, bazılarında ise yalnızca refakatsiz çocuklar barındırılmaktadır. Bu seçeneklerden hangilerinin daha uygun olduğu tartışılmalıdır. Refakatsiz çocuklar birlikte kaldıkları diğer çocuklar aracılığıyla daha kolay Türkçe öğrenebilmekte, Türk kültürüne daha kolay uyum sağlayabilmektedirler.

Refakatsiz çocukların spor yapma olanakları geliştirilmeli, isteyenlerin lisanslı spor yapmaları kolaylaştırılmalıdır.

Refakatsiz çocukların kaldıkları kuruluşlarda bu çocuklara yönelik bakım planına ek olarak, yaşadıkları travmaya dönük rehabilitasyon programları geliştirilmelidir. Refakatsiz kız ve erkek çocuklarının öncelikli ihtiyacı psiko-sosyal destek almaktır. Bu desteği sağlayabilmek için refakatsiz çocukların kaldıkları kuruluşlarda çalışanların iletişim bilgileri ve becerileri güçlendirilmelidir. Bu tür kurumlarda dezavantajlı çocuklarla çalışmaya uygun profesyonel meslek elemanlarının atanmasına dikkat edilmelidir.

2. 2. 4. 1. 6. Sosyal Yardımlar¹⁹

İl Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Vakfı, Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü, Belediyeler, Kızılay ve özel kurum ve kuruluşlar ile STK'lar tarafından gıda, yakacak, nakit para, yiyecek ve giyecek gibi nakdi ve aynı yardımlar ihtiyaç sahibi mülteci/sığınmacılara da aynı Türk vatandaşlarına olduğu şekilde dağıtılmaktadır. Valilikler (SYDV) kanalıyla sağlanan yardımlar, illerin imkânları ölçüsünde şekillenmektedir.

¹⁸ <http://www.cocukhizmetleri.gov.tr/tr/>

¹⁹ <http://www.sosyalyardimlar.gov.tr/tr>

2. 2. 5. Eğitim Hizmetlerine Erişim: MEB ve Diğer Eğitim Kurumları²⁰:

2. 2. 5. 1. Eğitime Erişim:

222 sayılı Eğitim Kanunu ve 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ülkemizde eğitim çağındaki bütün çocukların ilk ve orta öğretimini zorunlu kılmaktadır.

Ortaöğretim sonrasında eğitime devam etmek isteyen sığınmacı veya mülteciler ise yabancılar hakkındaki genel hükümlere tabidir.

- Eğitimlerine devam edebilmeleri için denklik sorunları daha hızlı çözülmeli ve devam ettikleri okuldan diploma alabilmelidirler.
- Okullara kabulde yaşanan sorunlar çözülmeli ve hızlandırılmış bireysel yetiştirme/tamamlama eğitimleri verilmeli.
- Refakatsiz çocuklar yabancı kimlik numarası alıp okula devam etse bile, bu çocuklara karne ve diploma verilememektedir. Bu sorun çocuğun yüksek yararı gözetilerek çözülmelidir.

2. 2. 5. 2. Dil Eğitimi:

- Çocukların Türkçe öğrenme ihtiyaçlarını daha iyi karşılayabilecek organizasyonlar yapılmalı, Üniversitelerin Türkçe Öğretim Merkezlerinde (TÖMER) çalışan deneyimli öğretmenlerden yararlanılmalı.
- Çocuklara daha iyi hizmet verebilmek için dil sorununu çözecek daha profesyonel pedagojik yaklaşımlar geliştirilmelidir.

2. 2. 5. 3. Mesleki Eğitim:

- Refakatsiz çocuklar için, onların ilgilerini çekebilecek alanlarda etkili meslek eğitimi kursları açılmalı.
- Eğitimleri kişisel gelişimi amaçlayan kurslarla desteklenmeli.

²⁰ <http://www.meb.gov.tr/>

2. 2. 6. İş Piyasasına Erişim: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çalışma Genel Müdürlüğü, Yabancıların Çalışma İzinleri Daire Başkanlığı:

Yabancıların çalışmaları konusundaki başlıca yasal düzenlemeler şunlardır:

4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

4857 sayılı İş Kanunu

Mevzuatta Yabancıların çalıştırılması yasaklanmış iş kolları şunlardır:

Eczacılık

Diş Tabipliği

Ebelik

Hasta Bakıcılığı

Veterinerlik

Özel Hastanelerde Sorumlu Müdürlük

Avukatlık

Noterlik

Özel ve Kamu Kuruluşlarında Güvenlik Görevlisi

Kaptanlık ve Tayfalık

Katiplik

Gümrük Müşavirliği

Yabancılar çalışma izni için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına, Dışişleri Bakanlığı (Yabancıların bulunduğu ülkedeki Türk Büyükelçiliklerine müracaatı) ve İçişleri Bakanlığı (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü) na müracaat etmektedirler. Çalışma İzni Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Tarafından verilmektedir. İstisna olarak, serbest bölgelerde Ekonomi Bakanlığı, üniversitelerde YÖK izin vermektedir.

Ülkemizde çalışan yabancı sayılarında bir önceki yıla göre (%2012 ile 2011 yılı baz alındığında) %85 artış gerçekleşmiştir. 2012 yılında 32.272 yabancı çalışma izni ile çalışmıştır. (Bunların %60'ı kadındır.

Yabancı Çalışanların Çalışma Kategorileri:

Mülteciler ve ikincil koruma statü sahipleri izin almadan çalışabilirler.

Başvuru Sahibi ve Şartlı Mülteciler başvurularından itibaren 6 ay sonra çalışma iznine başvurabilirler.

Yabancı öğrenciler, ikinci yıl ve haftada 24 saat çalışabilirler.

Uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş, refakatsiz yabancı çocuklar, 15 yaşını tamamladıktan sonra çalışabilirler.

Bu alanda yaşana sorunların başında, illegal çalışan yabancılar, bildirim yükümlülüklerini yerine getirmeyenler, ucuz işgücü olması nedeniyle yerli istihdama zarar verilmesi, sistemin düzensiz göç amacıyla suiistimali, 18 yaş altı refakatsiz çocukların ilgilendikleri spor dallarında lisans alamamaları, uluslararası koruma hakkının suiistimal edilmesi, refakatsiz çocukların yasadışı olarak çalıştırılması, ücretlerinin ödenmemesi gibi sorunlar gelmektedir.

Karşılaşılan sorunlar,

Etkili bir denetim mekanizmasının kurulması

Kurumlar arası koordinasyon

Kamuoyu bilinçlendirilmesi

İhbar mekanizmasının geliştirilmesi

Büyükeliliklerin vize başvurularında yabancıları bilgilendirmesi gibi yollarla çözülebilecektir.

2. 2. 6. 1. Çalışma İzin Başvurusu²¹:

4817 Sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkındaki Kanun gereği, 6 ay ikamet tezkeresi sahibi yabancılar, çalışma izni için Çalışma Bakanlığına başvuruda bulunabilirler. Bu hakka ülkemizde statü almış mülteciler yanında iltica/sığınma başvuru sahipleri de haizdir. Avrupa müktesebatı iltica/sığınma başvuru sahiplerinin 1 yıla kadar iş piyasasına erişimlerini şart koşturmasına rağmen, ülkemizde iltica/sığınma talebinde bulunanlar, hemen ertesi gün bu hakka sahip olabilmektedirler²².

Türkiye’de çalışmak isteyen yabancılar çalışmaya başlamadan önce çalışma izni almak zorundadır (4817 sayılı Kanun md.4). Çalışma izni Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından verilmektedir. Ancak istisna olarak ülkemizdeki Serbest Bölgelerde çalışacak yabancılar Ekonomi Bakanlığı, Üniversitelerde görev yapacak yabancı uyruklu akademik personele ise YÖK çalışma izni vermektedir.

ÇSGB’ye yapılacak çalışma izni başvuruları bir işyeri veya işletme üzerinden yapılmaktadır. Yabancılar istedikleri herhangi bir işyerinde çalışabilmesine imkan veren bir izin sistemi mevcut değildir. Bir yabancı işveren olmaksızın kendi başına çalışma izni başvurusunda bulunamaz.

Çalışma izin başvuruları genel olarak yabancıların ilgili Türkiye Cumhuriyeti dış temsilciliklerine çalışma vizesi başvurusu yapmaları şeklinde başlamaktadır. Ancak Türkiye’de bulunan yabancıların Emniyet makamlarınca verilmiş geçerliliği devam eden en az 6 ay süreli ikamet izni varsa çalışma izin başvurusu yurtiçi başvuru olarak yapılabilir.

²¹ http://www.csgeb.gov.tr/csgebPortal/yabancilar.portal?page=calisma_izin_basvuru

²² <http://www.egm.gov.tr/Sayfalar/iltica-goc-islemleri.aspx>

2. 2. 6. 2. Kaçak Yabancı İşçi Çalıştıranın Cezası²³:

4817 SAYILI KANUNUN 21. MADDESİ GEREĞİNCE UYGULANACAK İDARİ PARA CEZALARI	CEZA MİKTARI 2013 (TL)	CEZA MİKTARI 2014 (TL)
Çalışma izni bulunmayan yabancıyı çalıştıran işverenlere her bir yabancı için	7.325	7.612
Çalışma izni olmaksızın bağımlı çalışan yabancıya	731	759
Çalışma izni olmaksızın bağımsız çalışan yabancıya	2.928	3.043
4817 sayılı Kanunun 18'inci maddesinde öngörülen bildirim yükümlülüğünü süresi içinde yerine getirmeyen bağımsız çalışan yabancı ile yabancı çalıştıran işverene her bir yabancı için	365	379

2. 2. 7. Sağlık Hizmetlerine Erişim: Sağlık Bakanlığı, Genel Sağlık Sigortası:

5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 60'ıncı maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinin iki numaralı alt bendi kapsamında ülkemizden iltica/sığınma talebinde bulunan yabancılar, sığınmacı ve mülteciler ile ikincil koruma sahibi statüsündeki tüm yabancılar primleri devlet tarafından karşılanmak üzere genel sağlık sigortası kapsamında sigortalı sayılmışlardır.

2. 2. 8. Göç Mülteciler Konusunda Çalışma Yapan Uluslar Arası Kurumlar:

2. 2. 8. 1. BMMYK ve Mülteciler İçin Uluslararası Koruma^{24 25}:

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), 14 Aralık 1950'de Birleşmiş Milletler Genel Meclisi tarafından kurulmuştur. BMMYK, mültecileri korumak amacıyla yapılan uluslararası hareketleri düzenlemek, onlara liderlik etmek ve dünya çapındaki mülteci sorunlarını çözmekle yetkilendirilmiştir. Asıl amacı, mültecilerin haklarını ve refahını savunmaktır.

BMMYK, herkesin sığınma talebi, gönüllü geri dönüş, yerel bütünleşme ve üçüncü ülkeye yerleştirilme seçenekleri ile güvenli bir şekilde barınma haklarını güvenceye almak için çalışır. Kurulduğundan bu yana BMMYK, yaklaşık 50 milyon insanın yaşamlarına yeniden başlamasına yardım etmiştir.

BMMYK, insan haklarının korunmasında ve çatışmaların barışçıl bir şekilde çözülmesinde etken

²³ <http://www.csqb.gov.tr/csqbPortal/ShowProperty/WLP%20Repository/yabancilar/anasayfa/ipc>

²⁴ <http://www.unhcr.org.tr/?page=1>

²⁵ http://tr.wikipedia.org/wiki/Birle%C5%9Fmi%C5%9F_Milletler_M%C3%BCteciler_Y%C3%BCcksek_Komiserli%C4%9Fi

olan koşulların yaratılması için devletler ve diğer kurumları destekleyerek zorla yerinden edilme olgularını azaltmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda BMMYK, kendi ülkelerine dönmekte olan mültecilerin yeniden kaynaşmalarını güçlendirerek mülteci yaratan olayların yinelenmesini önlemeye çalışmaktadır.

BMMYK, ırk, din, politik düşünce, cinsiyet ayrımı vb. konularda ayrım yapmadan, tarafsız olarak, ihtiyaçları doğrultusunda, mültecilere ve diğer insanlara koruma ve yardım sağlamaktadır. BMMYK, bütün faaliyetleri arasında en çok çocukların ihtiyaçlarını karşılama ve kadın haklarını yükseltme çabası içindedir.

BMMYK mülteciler için uluslararası koruma sağlar ve mülteci sorunlarına kalıcı çözümler bulmak için hükümetle birlikte çalışır.

2. 2. 8. 1. 1. Sığınma Başvuru Sahipleri²⁶

Sığınmacı ve mülteci terimleri genellikle birbirleriyle karıştırılır; eğer bir kişi mülteci olduğunu ileri sürüyorsa, fakat iddiaları henüz kesinliğe kavuşturulmamışsa, o kişi sığınma talebinde bulunmuş sayılır.

Ulusal sığınma rejimleri, aslında sığınma talebinde bulunan kişilerden hangilerinin uluslararası düzeyde korumaya hak kazandığını belirlemek adına yürütülür. Geçerli prosedürlerin uygulanması sonucunda mülteci statüsüne hak kazanmayan ya da herhangi bir şekilde uluslararası korumaya muhtaç olmayan kişiler anavatanlarına geri gönderilebilirler.

Sığınma rejiminin etkin bir biçimde işlemesi elzemdir. Eğer sığınma rejimi hızlı ve adil ise, gerçekte mültecilik statüsüne uygun olmadıklarını bilen kişiler en başından itibaren mültecilik iddiasında bulunmazlar. Bu suretle söz konusu rejimden, ev sahibi ülke ve sığınma rejiminin kuruluş amacı olan mülteciler yararlanır.

Bireysel olarak zulüm görmektense genellikle çatışmalar ya da şümulü şiddet olayları sonucunda vuku bulan yoğun mülteci akınlarının yaşandığı dönemlerde, sınırı aşan herkes için bireysel sığınma mülakatlarının yürütülmesi mümkün değildir ve olmayacaktır. Ayrıca söz konusu işlem çok gerekli değildir çünkü mevcut koşullarda insanların kaçma nedenleri aşıkardır. Bunun neticesinde, söz konusu gruplara genellikle “prima facie” mülteci statüsü verilir.

²⁶ <http://www.unhcr.org.tr/?page=61>

2. 2. 8. 1. 2. Mülteciler²⁷

Yabancı topraklardan zulüm sebebiyle kaçan mültecilerin korunması, insanlık tarihine ait en eski özelliklerinden biridir. Bu özelliğe dair referanslar, Ortadoğu'daki Hititler, Antik Yunanlılar, Babiller ve Asurlular gibi en büyük imparatorlukların geliştiği dönemlerde, 3,500 yıl önce, yazılmış metinlerde bile bulunabilir.

BMMYK'yı kuran 1951 Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşmesi, bir mülteciyi, 'ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen her şahıs' olarak tanımlar.

O zamandan beri BMMYK, on milyonlarca mülteciye yardım ve koruma sunarken birçok mülteci içinse kalıcı çözümler bulmakta. Küresel göç örnekleri, günümüzde sadece mültecileri değil aynı zamanda milyonlarca göçebe işçiyi de içine alarak daha karışık bir hale geldi. Fakat mülteci ve göçmen işçiler, aynı şekilde yolculuk yapsalar da temelde birbirlerinden oldukça farklılar. Bu nedenle, moden uluslararası kanunlar önünde farklı düzenlemelere tabii tutulurlar.

Göçmenler, özellikle göçmen işçiler, kendileri ve aileleri için geleceklerini garanti altına almak adına bulundukları yeri terk etmeyi seçerler. Mülteciler ise, hayatlarını kurtarmak ve özgürlüklerini korumak için evlerini terk ederler. Kendi hükümetleri onlara herhangi bir koruma sağlamaz, aslında genellikle mültecilere zulüm tehdidi yaratan kendi hükümetleridir. Eğer diğer hükümetler ülkelerindeki mültecilere barınmaları için izin vermezse, yardıma muhtaç olduklarında mültecilere yardım etmezse, söz konusu mültecileri geçim kaynakları ve temel hakları olmayan dayanılmaz bir hayatın gölgesinde yaşamaya hatta ölüme mahkum edebilir.

Refakatsiz çocukların iltica başvuruları bazen uzun süre sonuçlanmamakta, çocuk aylarca, yıllarca Türkiye'de kalmaktadır. Bu süre içinde çocuğun sürekli "bekleme" halinde yaşaması kendi yaşamı için pek çok fırsatın da kaçırılması anlamına gelmektedir. Çocuklar başvuru sonuçlarını beklerken kendi gelecekleri için de hazırlanabilirler, bu konuda etkili, sağlıklı yönlendirme çalışmaları yapılmalıdır.

2. 2. 8. 2. Uluslararası Göç Örgütü²⁸:

Uluslararası Göç Örgütü (İngilizce: *International Organization for Migration - IOM*) acil durumlarda yardım, mültecilerin yeni bir ülkeye yerleştirilmesi, gönüllü geri dönüşlere yardım, göçmen sağlığı, para gönderme ve yasal göç seçeneklerinin desteklenmesi gibi alanlarda faaliyet gösteren uluslararası bir örgüttür. Merkezi İsviçre'nin Cenevre şehrinde bulunan, hükümetler arası bir kuruluş olan IOM, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerden toplam 132 üye devletten oluşmaktadır. 1951

²⁷ <http://www.unhcr.org.tr/?page=72>

²⁸ http://tr.wikipedia.org/wiki/Uluslararası_Göç_Örgütü

yılında *Intergovernmental Committee for European Migration (ICEM)* adıyla II. Dünya Savaşı'ndan etkilenerek göç eden insanlara yardım etmek amacıyla kurulan örgüt daha sonra isim değiştirerek bugünkü halini aldı. Örgütün resmi dilleri İngilizce, Fransızca ve İspanyolcadır. Genel sekreterliğini ABD'li William Lacy Swing (d. 1934) yapmaktadır.

2. 2. 9. Sivil Toplum Örgütleri / Kuruluşları²⁹:

2. 2. 9. 1. İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı (İKGV):

İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı (İKGV); 1988 yılında kurulan, kâr amacı gütmeyen bir sivil toplum örgütüdür. Vakıf, özellikle kadın ve çocukların, yetkinleştirilmesi ve desteğe ihtiyacı olan gruplara yardım edilmesine dönük çalışmalar yapmaktadır. Mülteci ve sığınmacılara yönelik çalışmalarını yıllardır sürdürmektedir. Vakıf, 2002 yılından beri İstanbul'da sığınmacılara, mültecilere yönelik psikososyal destek çalışmasını yürütmektedir. İstanbul'da yürütülen çalışmanın başarısı üzerine mültecilere yönelik psikososyal destek çalışması Ankara'da 2003 Kasım Ayında başlatılmıştır. Her iki projenin amacı sığınmacılara, gerek kendi ülkelerinde gerekse Türkiye'de karşılaştıkları psikososyal sorunlarla baş etmeleri konusunda yardımcı olmaktır. Projelerde 2 sosyal çalışmacı, yetişkin psikologu, Arapça ve Farsça tercüman 1 çocuk psikologu çalışmaktadır. Vakıf, Eskişehir, Kütahya ve Bilecik illerinde de sığınmacılara, mültecilere yönelik destek çalışması başlatmıştır.

İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı (İKGV) (Merkez):

Adres: Yeniçarşı Caddesi No:34 Galatasaray/İstanbul

Telefon: (+90) 212 293 16 05

Fax: (+90) 212 293 10 09

Web: www.ikgv.org

E-posta: ikgv@ikgv.org

İKGV- (Ankara) Mültecilere, Sığınmacılara Yönelik Psikososyal Destek Projesi:

Adres: Cinnah Caddesi 27/7 Kavaklıdere/ Ankara

Telefon: (+90) 312 428 30 11

Fax: (+90) 312 427 55 83

İKGV- (İstanbul) Mültecilere, Sığınmacılara Yönelik Psikososyal Destek Projesi:

Adres: Abdülhakhamit Caddesi No:3/10 (Elmas Apartmanı) Taksim/İstanbul

Telefon: (+90) 212 254 17 96 / 76

Fax: (+90) 212 254 17 96

²⁹ http://multeci.net/index.php?option=com_content&view=article&id=62:sivil-toplum-oergetleri&catid=30:topluluk&Itemid=17

2. 2. 9. 2. Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD):

22 Aralık 1995'te kurulan Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD), mültecilerin ve sığınmacıların sorunlarının çözümüne dönük çalışmalar yürütmektedir. SGDD, mültecilerle ve sığınmacılarla ilgili çalışmalarına son yıllarda hız vermiştir. SGDD, mülteciler ve sığınmacılar konusunda bilgilendirici çalışmalar yürütmekte ve sığınmacılara, mültecilere sosyal, eğitsel hizmetler vermektedir. SGDD, Kayseri ilinde Mültecilere ve Sığınmacılara Yönelik Psikososyal Destek projesini yürütmektedir. Söz konusu projede 1 psikolog, 2 sosyal çalışmacı ve 2 tercüman (Arapça ve Farsça) çalışmaktadır. Aynı zamanda SGDD, Nevşehir, Kırşehir, Aksara ve Niğde illerinde mültecilere ve sığınmacılara yönelik çalışmalar yürütmektedir. SGDD'nin Umuda Doğru adında bir yayını bulunmaktadır. Umuda Doğru dergisinin internet sayfasına www.umudadogru.com.tr adresinden ulaşılabilir. Merkezi Ankara'da olan dernek hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak ve derneğin hizmetlerinden faydalanmak için;

Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD):

Adres: Cinnah Caddesi 27/7 Kavaklıdere/Ankara

Telefon / Fax: (+90) 312 427 55 83

Web: www.sgdd.com.tr, www.umudadogru.com.tr

E-posta: sgdd@sgdd.org.tr

Mültecilere, Sığınmacılara Yönelik Psikososyal Destek Projesi (Kayseri):

Adres: Gevher Nesibe Mahallesi, Tekin Sokak, Hukuk Plaza 6/10 Kocasinan/Kayseri

Telefon / Fax: (+90) 352 222 62 15

ÇOCUK HAKLARI PERSPEKTİFİNDEN

REFAKATSİZ ÇOCUKLAR

MODÜL 3

MODÜL 3: ÇOCUK HAKLARI PERSPEKTİFİNDEN REFAKATSİZ ÇOCUKLAR

ÜNİTE 1. ÇOCUKLARIN PROFİLLERİ VE GÖÇ ÖYKÜLERİ

3. 1. 1. Refakatsiz Çocuklar:

Günümüzde çocuklar tek başlarına göç edebiliyorlar. Kimi zaman göç yollarında onlarla bakmakla yükümlü yetişkinlerden ayrı düşebiliyorlar. Bu durumdaki çocuklar kaçak göçmen statüsünde dahi olsalar çocuk oldukları için BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme gereği çocuk oldukları için koruma altına alınmak durumdadır. Bu noktada gerek uluslararası gerek ulusal mevzuat açısından hakları ve koruma mekanizması düzenlenmesi gereken yeni bir grup karşımıza çıkıyor: 'refakatsiz çocuk/küçük'.

'Refakatsiz çocuk/küçük' terimi, Avrupa Birliği mevzuatında¹ şu şekilde tanımlanmakta:

"Beraberinde kanunla ya da gelenekle sorumluluk almış bir yetişkin olmaksızın Üye Devletlerin topraklarına gelen veya böyle bir kişinin etkin şekilde bakımından yoksun olan veya üye ülkelerin topraklarına geldikten sonra refakatsiz olarak terk edilen 18 yaşın altındaki üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız kişi"

Nitekim BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin imzacılarından birisi olan ülkemiz de refakatsiz çocukları koruma altına almakta ve onlara güvenli bir ortam sağlamak ve eğer mümkünse ailelerine kavuşturmak için kurumsal düzeyde çalışmaktadır. Bu modülde refakatsiz çocuklar hakkında bilgiler edineceğiz.

3. 1. 2. Geliş Nedenleri:

Genel olarak baktığımızda, ister tek başlarına göç ediyor olsun ister göç yolunda ailesinden ayrı düşmüş olsun, çocukların göç nedenleri ortaklıklar sergiliyor. Bu nedenleri kısaca şöyle özetleyebiliriz:

- Geliş ülkelerdeki iç savaş, silahlı çatışma, can güvenliğini olmaması,
- Çocuk asker olmaktan kaçması
- Ülkede ebeveynlerin öldürülmesi
- Siyasi, din ya da mezhep baskısı
- Yoksulluk ve gençlerin kendilerine bir çıkış araması
- Türkiye'nin olumlu imajı: Kimi çocuklar burada daha iyi ekonomik koşulları bulacaklarını düşünüyorlar
- İş bulma umudu: Kimi çocuklar iş bulup para biriktirebileceklerini düşünüyorlar
- Eğitim: Kimi çocuklar eğitim alabileceklerini düşünüyorlar

¹ Council Directive 2001/55/EC Madde 2(f) <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001L0055:EN:NOT>

- Sağlık: Kimi sağlık sorunu olanları, tedavi için geliyor. sığınma başvurusunda olanların sağlık hizmeti ve yardımı alması da tedavisi pahalı hastalıklı gençlerin de UAM olarak gönderilmesi de etkili bir neden olarak karşımıza çıkıyor.
- Kimi çocuklar ise Avrupa'ya geçmek için geliyorlar.

3. 1. 3. Çocukların Yolculukları:

Çocukların geliş nedenleri ve geliş biçimleri geldikleri ülkeye aile geçmişlerine göre farklılaşmaktadır.

Bu noktada alandaki çeşitliliğin çok daha katmanlı olduğunun altını özellikle çizmeliyiz. Ancak yapılan araştırmalarda elde edilen bulgulara bakarak ve rotaların ve ülkelerdeki genel güvenlik ve ekonomik durumunun başat etkiler olduğunu göz önünde tutarak, Türkiye'de bulunan refakatsiz çocukları iki ana gruba ayırarak betimlemek mümkündür: Afrika kökenliler, ve Asya-Ortadoğu kökenliler.

3. 1. 3. 1. Afrika Kökenli Refakatsiz Çocuklar:

Geldikleri ülkeler: Gana, Kongo, Yeni Gine, Fil Dişi Sahilleri, Kamerun, Tanzanya v.b.

Yolculuk öyküleri: Bu çocukların bazıları ülkelerindeki savaşlar nedeniyle, ailelerinin ölümü gibi ağır travmalara şahit olmuş, depresyon içindeki çocuklar, bunların bir kısmı mülteci kimliklerin farkında bazıları ise değil ve konuyla ilgili sağlıklı bilgilendirme ihtiyacı içindedirler.

Bazıları ise, ekonomik nedenlerden ötürü kendisine daha iyi bir hayat imkanı yakalamak için göç eden çocuklardır. Avrupa veya Amerika'ya daha önceden kaçabilmiş yakın akraba veya arkadaşların yanına ulaşmaya çalışanlar ya da hayallerinin peşinden yola çıkanlar da bulunmaktadır: örneğin; futbolcu olmak için. Bu grubun içinde kandırılanlar da bulunmaktadır. Örneğin, Futbolcu olma vaadiyle futbol simsarlarının etkisinde kalarak yola çıkmış Obed'in öyküsü: "Menajerler" Obed'in ailesiyle çocuklarını Avrupa'da futbolcu yapma garantisıyla anlaşıp aileden 3000 dolar ücret almıştır. Avrupaya'a gitmek üzere yola çıkan Obed'i Libya' da terk etmişlerdir. Daha sonra Obed tek başına Avrupa'ya ulaşmaya çalışmış, inşaatlarda kaçak olarak çalışıp para biriktirmiş, başka kaçakçılarla anlaşarak Türkiye'ye kadar gelebilmiştir.

Siyasi, dini, etnik baskıdan can güvenliği tehlikede olduğu için gelen çocuklar da var. Örneğin, Kwado.

Kwadwo 16 yaşında bir lise öğrencisiyken arkadaşlarıyla müzik besteliyor muhalif şarkılar söylüyordu. Kwadwo'nun babası da bir muhalifti, bir akşam evleri basıldı ve tüm ailesini kaybetti. Diğer akrabalarının yardımıyla o gece ülkesini terk etti ve İstanbul'a kadar geldi. Burada BMMYK'ya başvurdu, dosyası hala inceleniyor.

3. 1. 3. 2. Asya-Ortadoğu Kökenli Refakatsiz Çocuklar:

Geldikleri ülkeler: Afganistan, Irak, İran, Pakistan, Gürcistan v.b. Afganlı çocuklar köken olarak farklı etnik kimliklere sahip olsalar da (Hazara, Peştun, Tacik, Özbek²) çoğunluğu benzer nedenlerle göç etmekte. Afganlı çocukların hemen hepsi Türkiye'ye İran üzerinden geliyorlar.

Geliş nedenleri çocukların yaşam hikayeleri birbirinden farklılıklar taşısa da, yoksulluk, savaş travması, kimsesizlik, mezhep çatışması, ülkelere dair umutsuzluk, ülkelerindeki eğitim şartlarının kötülüğü, Batıdaki akrabaların varlığı, "ailenin kurtarıcısı" olma isteği/misyonu, çocuklar arasında yaygın göç nedenleri arasında söylenebilir.

Yolculuk öyküleri; çoğu çocuk göç ederken benzer yöntemleri (kaçak göç), benzer rotaları kullanıyor, ağır şartlar altında ve yüksek riskli yolculuklar yapıyorlar. Genelde yanlarında ailelerinden kimse olmadan kaçış yolculuğuna çıkıyorlar. Onların anlatılarına göre, Türkiye'ye gelirken kaçakçılara ödenen ücret 1000-1500 dolar arasında değişmektedir.

Bu çocukların önemli sorunlarından birisi ağır çocuk işçiliğidir: Özellikle Afganistan ve Pakistan üzerinden gelen çocuklar, Türkiye'ye ulaşmadan önce İran'dan gelmekte ve bu "durakta" para biriktirmek için 6 ay ile 2 yıl arasında inşaatlarda, sanayi atölyelerinde, pazarlarda çalışmaktalar. Anlatılar, çocukların özellikle yolculuklarının bu aşamasında şiddete, istismara maruz kaldıklarını göstermektedir. Çocuklar Afganlıların İran'da istenmediğini, kazandıkları paraların sürekli şiddet kullanılarak ellerinden alındığını, kaldıkları bekar evlerinin taşlandığını anlatmışlardır.

Bazı refakatsiz çocuklar, kaçış yolculuğunun mevsim şartlarına göre süreyi değiştirdiğini, 60 ile 15 gün arasında kaçış yolculuklarının sürdüğünü, yolculukların asıl zorlu kısmının İran ile Türkiye sınırı arasındaki çok uzun yürüyüş olduğunu, yolculuk sırasında birçoğu birlikte seyahat ettikleri kişilerden ölenlere tanık olduklarını, yaralandıklarını, kış koşulları dolayısıyla donan ayaklarını kaybetme tehlikesi atlattıklarını anlatmışlardır. Anlatılar gösteriyor ki, geçiş rotası, ve Türkiye içinde rotalar refakatsiz çocukların birçoğunda aynı şekilde cereyan etmektedir.

İran'da çalışıyordum. Annemin yanında kalmadım. Sıvacılıkta çalışıyordum. (Refakatsiz Çocuk, 17)

'Oradan bir kaçakçı buldum kendime. Getirdi beni İran'a. İran'da da bir üç dört ay çalıştım. Orada da olmadı. İki de bir yakalıyorlardı. Deport ediyorlardı. Sınır dışı yapıyorlardı. Ondan sonra geri döndüm. Olmadı orada çalışmamız; geldik Türkiye'ye.

İran'da vallahi dövüyorlar. Çocuk demiyorlar, büyük demiyorlar, yaşlı demiyorlar. Yakaladığını dövüyor. Neymiş sen kaçaksın o kadar. (Refakatsiz Çocuk, erkek, 16)

² Belirtelim ki, Afganistan'da birçok etnik grup bulunmaktadır. %42 Peştun, %27 Tacik, %9 Hazara, %9 Özbek, %4 Aymak, %3 Türkmen, %2 Beluç, %4 diğerleri (Kırgız, Kıpçaklar, Arap, Hindu v.b.) (http://www.indexmundi.com/afghanistan/demographics_profile.html)

3. 1. 4. Kuruluşlarda Kalmayan Çocukların Yaşadıkları Yerler Ve Gündelik Yaşantıları:

Yasal çerçeve çalışmalarında (modül 1 ve 2) işlediğimiz gibi refakatsiz çocukların ülkemizde korunma hakları var. Ancak çocuklar bunu bilmiyorlar ve kaçak göçmen olarak yaşamaya devam ediyorlar. Çocuklar çoğu zaman herhangi bir ulusal veya uluslararası bir kurumla yardım almak için irtibata geçmiyorlar, çünkü eğer resmi otoriteyle görüşürlerse hemen sınırdışı edilmekten korkuyorlar.

Araştırmalar gösteriyor ki çocukların Türkiye’de yaşadıkları yerler, bulabildikleri işler, içinde oldukları dayanışma örüntülerine bağlı olarak belirlenmektedir. Bu dayanışma örüntüleri hemen her zaman etnik köken üzerinden kurulan ağlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü bu tür örüntülerin pratik edilmesi, bir miktar güven, ve güvene temel teşkil edecek ortak dil, benzer kültür gibi koşulları gerektirir.

Bu nedenle alandaki refakatsiz çocukları düşünür ve anlamaya çalışırken hem çocuk ve ergen olarak düşünmek hem de içinden geldikleri kültürleri ve ülkelerindeki güncel genel iktisadi, siyasi ve kültürel durumu da hesaba katmak gerekmektedir.

Önemli: Refakatsiz çocukları düşünür ve anlamaya çalışırken, onların ÇOCUK olduklarını, birçoğunun ERGEN olduğunu unutmamalıyız.

Dikkat: Refakatsiz çocukları tanıırken ve onlarla iletişim kurarken, onların bizimkinden farklı bir kültürden geldiklerini hatırmızda tutmalı, geldikleri kültürler hakkında bilgilenmeye çalışmalıyız.

3. 1. 4. 1. Afrika Kökenli Refakatsiz Çocuklar:

Yapılan araştırmalarda, Afrika kökenli refakatsiz çocuklara hali hazırda Afrikalı göçmenlerin yaşadıkları semtlerde bodrum katlarındaki 8-10 kişilik yaşam alanlarında, toprak saha kenarlarındaki antrenman yerlerinde, merdiven altı tekstil atölyelerinde, Callshop’larda, semt pazarlarında rastlanmıştır.

Şerefli Koçhisar’daydım. Abimin tanıdığı var, orada kaldım. Çobanlık yaptım. 10-15 lira veriyordu çoban. Ayakkabı, yiyecek filan alıyordum. Arabayla köye getiriyorlardı. (Refakatsiz Çocuk, erkek, 16)

Bu çocukların Türkiye’de yaşadıkları sıkıntılar:

Karşılaştıkları sıkıntılar ise, zorlu hayat koşulları, yabancı düşmanlığı, geçim sıkıntısı, sağlık konularında herhangi bir kuruma gidememek; herhangi bir eğitime katılamamak. Araştırmalar gösteriyor ki, çocuklar genelde iş bulamıyor, bulabildikleri işler ve çalışma koşulları kırsal ve kentsel alanlarda farklılıklar gösteriyor. Örneğin kentlerde bazı çocuklar, tekstil sektöründe buldukları

kaçak işlerde de günde 18 saat çalışmalarına rağmen aylık ancak 500 TL kazanabiliyor kimi zaman da bu düşük ücrete rağmen iş bittikten sonra işyeri sahipleri çocuklara ücretlerini ödemiyor.

Çocukların genel motivasyonu:

Araştırmalar gösteriyor ki, Afrika kökenli çocukların genelinin Türkiye’de yaşamak gibi bir planları yok. Tabii bu genellemeyi her çocuk için değişmez bir doğru olarak kabul edemeyiz. Ancak yola devam motivasyonun altında bazı önemli psiko-sosyal faktörler var:

- Sosyal bağlar kurulmayınca ya da olmayınca, hayallerinin peşinden gitmek, ergenler için arayışın bir biçimine dönüşüyor,
- Spor ya da başka sosyalleşmelerle sosyal-kişisel ilişkiler gelişmedikçe ergen göçmenler bir yerde kalma isteği pek duymuyorlar.
- Bu durumda bir an evvel paralarını biriktirip kurdukları bağlantılarla Avrupa Birliği sınırlarına ulaşmak istiyorlar.

3. 1. 4. 2. Asya-Ortadoğu Kökenli Refakatsiz Çocuklar:

Bu çocuklar da genelde göçmen semtlerinde yaşıyorlar. Bu semtler çocuklara, merdiven altı tekstil sektörünün mahalle aralarında yoğun bir şekilde bulunması, yapımı süren inşaatların çokluğu, iş bulunabilirlik ve ortak dil açlarından cazip gelmektedir.

Çocukların günlük yaşantıları:

Araştırmalar göstermektedir ki; çocuklar mümkün olduğunca buradaki göçmen ağlarına eklenilerek yaşıyorlar; öncelikle yolculuğa çıkmadan bağlantıda oldukları, tanıdık, akrabaların yanlarına ulaşıyor. Eğer hiç kimseyi tanıımıyorsa aynı dili konuşabilecekleri bölgeleri arıyorlar. Çocukların çok azı kendi anadillerinden başka bir dil konuşabilmekte. Tanıdıkların evlerine yerleşenler, önceden gelenler tarafından buradaki yaşam hakkında bilgilendiriliyorlar, ne yapıp ne yapmamalarıyla ilgili öğütler alıyorlar. Bulunulabilirse tanıdıkların çalıştıkları iş yerlerinde iş ayarlatılıp ve para biriktirme süreci başlıyorlar.

3. 1. 5. Çocukların Yerel Halkla İlişkisi:

Dışarda yaşayanlar daha geniş bir sosyal çevreyle iletişim kurma olasılığı var gibi görünse de, Türkçe öğreninceye kadar kendi etnik grubundan başka kimseyle muhatap olamadıkları tespit edilmiştir.

Gözlemler ve görüşmeler göstermektedir ki, kuruluşlar dışındaki yaşamda öncelikle dil yani Türkçe bilgisi ardından din, yerel halk ve göçmenler arasında pozitif ilişki kurulmasında en temel iki faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle dil refakatsiz çocukların sosyalleşmesinde temel anahtardır.

3. 1. 5. 1. Psikolojik Durumları:

Göç en uygun koşullarda bile çocuklar açısından 'ev' ya da 'yurt' olarak benimsenen fiziksel ve sosyal çevrenin değişimi, tanınmayanı tanıma, bilinmeyeni öğrenip alışma süreci ve aynı zamanda aşılmış olanı da kaybetme sürecidir. Ancak önemli olan yeni yerin getirdiklerinin göç yolunun götürdüklerinden çok olması, göçmen olarak çocukların çocuk hakları standartlarının altında bir yaşama mahkûm edilmemeleridir.

Farklı yaştaki çocuklar mekânsal ve sosyal çevrenin değişimine karşı farklı şekillerde tepki verirler. Ancak bir de göç sürecinin, birçok düzensiz göçte olduğu gibi, ağır ekonomik koşullar ve yoksunluklar içinde yaşandığını, kimi zaman göç nedeninin travmatik bir olay olduğunu düşünürsek, göçün çocukları gelişimlerin her boyutunda (duygusal, ruhsal, fiziksel, sosyal ve bilişsel³) etkilediğini fark edebiliriz.

Çocukların gelişim hakları Çocuk Hakları Sözleşmesiyle güvence altına alınmıştır. O zaman açıktır ki, çocuğun gelişme hakkı onun beş boyutta (duygusal, ruhsal, fiziksel, sosyal ve bilişsel) da gelişmesi ve sağlıklı bir birey olarak yetişmesi demektir. Yine sağlık derken, sadece fiziksel sağlığı değil, sözleşmenin ruhu gereği, sağlık kavramını geniş anlamda düşünmek gerekir, yani bio-psiko-sosyal sağlık olarak.

Refakatsiz çocukların bio-psiko-sosyal sağlığını üç faktör etkilemektedir:

- Göç öncesi travmatik yaşantılar
- Göç sırasında ortam ve imkânlar
- Yeni yere uyum

Türkiye'ye gelen çoğu refakatsiz çocuk, 12-18 yaş aralığındadır; yani ergenlik dönemindedir. Ergenlik, kendine has özellikleri ve kimi zaman zorlukları bulunan hassas bir dönemdir. Bu dönemde çocukların göç gibi zorlu bir deneyimle karşılaşmaları onların psiko-sosyal durumunu etkiler. Onlarla iletişim kurarken birer ergen bireyle iletişim kurduğumuzu unutmamalıyız.

12-18 yaş arasındaki dönemde, ergenlik çağının getirdiği isyan duygusu, otorite ve sınırların aşılması duygusu belirleyicidir, okul başarısının düşme riski vardır. Öte yandan ergenler yetişkinliğin eşiğindedirler, kendi sorumluluklarını alma, kendi kimliklerini oluşturma dönemindedirler⁴. Araştırmada bu dönemdeki çocuklarda eğitime katılamama, kaçak çalışma, belirsizlikle başa çıkmakta zorlanma en yaygın sıkıntılar olarak gözlemlenmiştir.

Dolayısıyla bizde kurumlara yönlendirilen bir çok ergende bu genel tabanın üstüne göçün ve önceki

³ Derezotes, D.S. (2000) Advanced Generalist Social Work Practice, Sage Publications: London

⁴ Onur, B. (1995) Gelişim Psikolojisi, İmge:Ankara

travmatik yaşantıların etkisi olacağını hesap ederek yaklaşmalıyız.

Duruma genel olarak baktığımızda, her yaş çocuğu göçe farklı tepki vermektedir. Ancak özellikle mülteci ve sığınmacı ailelerin çocukları ve refakatsiz çocuklarda göç öncesi sürecin olumsuz etkileri, yani travmatik yaşantı ve travma sorunları daha belirleyicidir. Çalışmalar bu grubun diğer refakatsiz çocuklara göre psikolojik risklerle daha açık olduğunu göstermektedir⁵.

Yukarıdaki genel profilin de ortaya koyduğu gibi, çocuklar kimi zaman ağır travmatik yaşantılardan geliyor kimi zaman da daha iyi bir hayat peşinde gibi görünüyorlar. Ancak onlarla çalışırken şunu unutmamalıyız. Macera peşinde koşuyor gibi görünenler bile, gündelik yaşamlarında fevkalade kötü koşullarda yaşıyorlar. Göç yolculuğuna kaçak olarak gelenlerin hepsi ciddi korku yaşıyor, açlık çekiyor. Hepsı kötü koşullarda çalışıyor. Umutlu ya da umutsuz aslında hepsinin gelişimsel hakları ve eğitim ve sağlık hakları tehlikede. Bu nedenle de korunmaları gerekmektedir.

3. 1. 5. 1. 1. Yas

Farkında olmamız gereken bir diğer olgu da yas. Şiddete maruz kalma, ya da tanıklık etme, yerinden edilme, ya da savaşa maruz kalma gibi birbirinden farklı travmaların ayırıcı özellikleri olmasına karşın, çocukların travmatik olaylara verdikleri ilk tepkiler büyük ölçüde benzerlikler gösterir. Bu tür durumlar da yaşanan kayıplar sonrasında, kayıp duygusu ve yas, tabloya hakimdir⁶. 'Yas genellikle acı ve üzüntü verici bir yaşantı olarak görülmekle birlikte, yasin neden olduğu etkiler insanın duygu ve düşünce dünyasıyla sınırlı kalmamakta, kişinin bedensel ve sosyal işlevlerini de etkilemektedir⁷.

Psikolojik desteğin önemi ve gereği büyüme sürecindeki çocukların içinde bulundukları yasa başederek ruhsal büyümelerini tamamlamaları açısından gereklidir. Bu durum aynı zamanda gelişim hakkının da bir gereğidir. Bir çok klinik psikoloji uzmanının çalışmaları⁸ sadece çocuklar için değil büyükler için de yası başlatan kaybın ya da travmanın yok edici, korkunç, sarsıcı bir kayıp deneyimi olduğunu, ancak bu deneyime ilişkin duyguların doğru biçimde işlenmesi halinde, kişinin hikâyesini tekrar tekrar kurarak, kendini de tekrar kurduğunu belirtmekte ve bu tür psikolojik desteklerin yasal bireyin ruhsal açıdan büyümesinde ve olgunlaşmasında çok etkili ve önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

⁵ Thomas, T. ve Lou, W. (2012) Psychological Well Being of Child and Adolescent Refugee and Asylum Seekers: Overview of Major Research Findings of the Past Ten Years, Australian Human Rights Commission Yayını, http://www.hreoc.gov.au/human_rights/children_detention/psy_review.html

⁶ Macksoud, M., Dyregrov, A. ve Raundalen, M. (1993) Traumatic War Experiences and Their Effects on Children içinde J.P. Wilson ve B. Raphael (Der.) International Handbook of Traumatic Stress Syndromes, Plenum Press: New York

⁷ Özpolat-Olgun, T. ve Yüksel, Ş. (2001) 'Yakınlarını Kaybeden Kişilerin Ruhsal Durumlarının ve Yas Tepkilerinin Karşılaştırılması', Toplum ve Bilim, Vol. 90, 41-69, ss.41

⁸ Schuster, S.R. ve Zisook, S. (1993) 'The Course of Normal Grief', içinde Stroebe M.S. ve Hansson R.O. (Der.) Handbook of Bereavement (ss. 23-43), Cambridge University Press: New York Parkes C. M. ve Weis, R. S. (1983) Recovery from Bereavement, Basic Books: New York Yalom ve Lieberman (1991) 'Bereavement and heightened existential awareness', Psychiatry, Vol. 54, 334-345,

Yaslı bireye/çocuğa sunulmayan psikolojik destek, yasin makul bir süre içinde bitirilememesine, kronikleşmesine ve depresyona yol açmasına neden olmakta, ileriki yıllarda ise bedensel ve ruhsal hastalık riskini arttırmaktadır⁹.

Travma yas sürecini çok daha zor ve çetrefilli bir hale getirmekte, yetişkinlik hayatında ortaya çıkabilecek riskleri arttırmaktadır. Psikolojik olarak destek alamayan travmalı yas sürecindeki çocukların beş boyutta da gelişimi risk altına girmekte ve gelişimsel hakları engellenmektedir. Refakatsiz çocuklara ve travmatik nedenlerle göç etmiş ailelerin çocuklarına psikolojik destek sağlanması gerekmektedir.

3. 1. 6. Kız Çocukları:

Toplumsal cinsiyet farklılıkları hayatın her alanında karşımıza çıkmaktadır. Refakatsiz çocuklar arasında toplumsal cinsiyet önemli farklar yaratmaktadır.

Türkiye'deki tespit edilen refakatsiz çocukların geneline baktığımızda, tek başına yolculuğa çıkabilen ve yolculuğuna tek başına devam edip Türkiye'ye ulaşabilen ve tespit edilen refakatsiz çocukların %95'i erkek çocuklardır.

İlk bakışta, kız çocukları özellikle cinsel saldırıya maruz kalma riski yüzünden tek başına göç etme eğiliminde gibi görünmüyorlar diye düşünülebilir. Ancak bu ihtimal onların 'azlığını' açıklamakta ne kadar yeterli? Öte yandan, kız çocukları, göç sürecinde çocuk yaşta evlendirilme, alı konma, ya da insan ticaretine maruz kalma gibi risklere daha fazla açıktır. Bu nedenle tespitleri erkek çocuklara göre çok daha zordur.

Önemli: Genel olarak kız çocuklarının refakatsiz çocuklar içinde daha da incinebilir bir grup olduğunu aklımızda tutmalıyız.

Kız çocukları sadece cinsel taciz ve benzeri meselelerden dolayı değil, genelde geldikleri yoksulluk ortamı içinde ailelerdeki ataerkil yapıdan dolayı erkeklere oranla daha fazla kötü besleme, eğitime katılamama, hastalandığında tedaviye ulaşamama gibi risklerle yüzyüzedir. Onların durumlarını incelerken, kendilerini daha kolay ifade edebilecekleri kadın görüşmecilerle süreçlerini yürütmek, burada saydığımız incinebilirlikleri telafi edecek hizmetlere ulaşmalarını sağlamak önemlidir.

Bir diğer önemli nokta da refakatsiz çocuklara sunduğumuz hizmetlerde toplumsal cinsiyet ekseninde ayrımcılık yapmamak, ve çocuklara toplumsal cinsiyet eşitliğini öğretmektir.

⁹ Özpolat-Olgun ve Yüksel, (2001).

ÜNİTE 2. REFAKATSİZ ÇOCUKLARIN TÜRKİYE’DE KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR VE İHTİYAÇLARI

3. 2. 1. Refakatsiz Çocukların Karşı Karşıya Oldukları Riskler ve Temel İhtiyaçları:

Refakatsiz çocukların karşı karşıya oldukları riskleri şöyle özetleyebiliriz¹⁰.

Göç öncesi süreç

- Şiddet, silahlı çatışma, yoğun toplumsal baskı
- Yoğun ekonomik sıkıntılar
- Yaşam hakkının tehlikeye girmesi
- Kötü beslenme
- Eğitim alamama

Yolculuk sırasında karşılan riskler

- İnsan ticaretine maruz kalma
- Çocuk işçiliği ve en kötü koşullarda çocuk işçiliğine maruz kalma
- Kötü beslenme
- Hijyenik olmayan halk sağlığına aykırı koşullarda barınma
- Eğitimin sekteye uğraması
- İhtiyaç anında tıbbi yardım alamama
- Ebeveyn kaybı
- Kardeş, arkadaş ya da önemli bir yakının kaybı
- Yalnız kalma
- Organ ticareti mağduru olma

Geçiş bölgelerinde ve varış noktasında karşılaşılan riskler

- Kötü beslenme
- Hijyenik olmayan halk sağlığına aykırı koşullarda barınma
- Eğitimin sekteye uğraması
- İhtiyaç anında tıbbi yardım alamama
- Geçiş bölgesinde psikolojik sorunlar
- Dil bilmeme
- Sosyal ve kültürel uyumsuzluk
- Sorunları çözmek için gerekli mercilere ulaşamama (bilgi eksikliği ve dil sorunundan dolayı)
- Yasal statüdeki belirsizlikler ve sosyal yardımlardan faydalanamama

¹⁰ Bu bölümdeki bilgilerin derlendiği kaynak: Atasü-Topçuoğlu, R. (2012) Türkiye’de Göçmen Çocukların Profili: Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Önerileri, Bir Hızlı Değerlendirme Araştırması, Uluslararası Göç Örgütü (IOM) : Ankara

- Dil ve yasal statü sorunları gibi nedenlerle kendi görüş ve düşüncelerini açıklayamama
- Çocuk işçiliği
- Yoksulluk
- Post-travmatik stres bozuklukları, depresyon

3. 2. 2. Refakatsiz Çocukların Türkiye’de Geçirdikleri Zaman Zarfındaki İhtiyaçları:

- Güvenli bir yerde barınma: tespit ve kuruluşlara yönlendirme
- Asgari beslenme: Daha önceki IOM araştırmalarına katılan göçmen anneler yiyecek sıkıntısını açıkça dile getirmişlerdir. Ayrıca görüşülen bazı çocukların fiziki görünüşü yaşlarından çok daha küçük gözükmemektedir. Kötü beslenme refakatsiz çocuklar açısından belirgin bir sorundur.
- Hukuki destek: Türkiye’deki hakları konusunda bilgilendirme, (özellikle refakatsizler ve sığınma talebindeki ailelerin çocukları için yasal süreçleri hakkında bilgilendirme ve danışmanlık)
- Psiko-sosyal destek: Daha öncede değindiğimiz gibi, göç yorucu ve hırpalayıcı bir süreç olabiliyor. Çocukların kendilerini ifade edebilecekleri güvenli bir ortamın yaratılması, psikolojik durumlarının anlaşılabilmesi açısından gereklidir. Psiko-sosyal destek ile çocuklar durumlarına çok daha kolay uyum sağlayabilirler.
- Dil öğrenimi desteği: Türkçe öğrenmek, çocukların buradaki süreçleri açısından son derece kolaylaştırıcıdır. Hem personelin kendileriyle doğrudan iletişime geçebilmesini sağlar, hem de hali hazırda sosyal hizmet sistemi içinde çocuklara sağlanan birçok olanaktan refakatsiz çocuğun da yararlanabilmesini sağlar.
- Eğitime erişim: Eğitim her çocuğun hakkıdır. Çocukların örgün eğitime katılımları mevzuat çerçevesinde sağlanabilir durumdadır. Bunun için ikinci modülde gördüğümüz, kurumlararası işbirliğini kendi bölgemizde geliştirmemiz ve işler hale getirmemiz gerekmektedir.
- Sağlık hizmetlerine erişim: Hem hastalıklara müdahale ve ilaç temini, hem de koruyucu önleyici sağlık hizmetlerine erişim mevzuat çerçevesinde sağlanabilir durumdadır. Unutmayalım, sağlık temel bir insan hakkı ve çocuk hakkıdır.
- Mesleki eğitim: kaçak çalışmanın ve en kötü koşullardaki çocuk işçiliğinin önlenmesi, mesleki eğitime katılma olanağı sağlanabilir. Örneğin, belediyelerin açtığı meslek eğitimi faaliyetlerine bu gençler yönlendirilebiliriz.

3. 2. 2. 1. Dil Sorunu ve Çözümler:

Çocuklarla çalışırken çözmemiz gereken temel sorunlardan birisi dil sorunudur. Çocukların yönlendirildikleri kuruluşlarda çalışan personel tabii ki her dili bilemez; ancak özellikle çocukların kuruluşlara yeni geldikleri dönemde kendi dillerinde iletişim kurabilmeleri önemlidir. Bu nedenle ihtiyaç anında kuruluşlara tercüman desteğinin sağlanması için kuruluşlar-arası işbirliği önemlidir. Bir diğer pratik yöntem, eyer kuruluşta aynı dili konuşan bir çocuk var ise, onun tercümanlığına başvurmaktır. Ortak dil ararken aklımızda tutmamız gereken bir diğer nokta ise, çocukların bir kısmının çeşitli dilleri bildiğidir, örneğin, Afrika'dan gelen çoğu çocuk Fransızca bilmektedir. Bu durum çevirmen bulmayı kolaylaştırır.

Önemli: İlk görüşmelerde onlara bildikleri dilleri sorun.

Önemli: Onları mutlaka kendi dillerinde güvenli bilgiye ulaşabilecekleri bir yere = bu proje kapsamında üretilen www.safeinfointurkey.com adresine yönlendirin. Böylece ilk elden doğru bilgi elde etmelerini sağlayın. Burada can güvenliklerinin olduğunu, hakları olduğunu anlamasına yardımcı olarak, ilk aşamadaki panik ve korkuyu aşmasına yardım edin.

Bir diğer husus, çocukların Türkçe öğrenmesidir. Çocuklar genç oldukları için genelde rahatlıkla dil öğrenebilmekteler. Türkçe öğrenmek onların buradaki sosyal servislerden yararlanmalarını, sistem içinde kendilerini doğrudan ifade edebilmelerini, kendi ayakları üzerinde durmalarını sağlar, kısaca onları güçlendirir.

Önemli: Dil öğrenmek çocukları güçlendirir. Çocukların dil öğrenmesini desteklemeliyiz.

Ancak burada bir noktaya dikkat etmeliyiz. İlk bakışta, çocukların oldukları kuruluşlarda en çabuk yapılabilecek olan Türkçe kursu, hali hazırda Türkçe kurslarından yararlanmak gibi görünüyor: örneğin, Halk Eğitimin kurslarına yönlendirmek. Bir diğer kolay yol da bu tür kursların öğretmenlerini kuruluşumuza davet etmek olabilir. Ancak unutmamalıyız ki, bu kurslar esasen okuma yazma bilmeyenlere Türkçe öğretmek için geliştirilmişlerdir. Bizim ihtiyacımız olan, **yabancılarla yönelik Türkçe dersi verebilecek ve pedagojik formasyonu olan** öğretmenlerdir. Türkçe kurslarını organize ederken buna dikkat edelim.

3. 2. 2. 2. Eğitim hakkının sağlanması:

Eğitime katılma temel çocuk haklarından birisidir. Eğitim çocukların gelişimlerini tamamlamaları, iyi bir gelecek kurabilmeleri, yetişkinlikte kendi kendine yetebilen bireyler olmaları açısından gereklidir.

Dikkat: Refakatsiz çocukların eğitime erişimlerini sağlamak, ülkemizdeki onlara yönelik sistemin önemli unsurlarındandır.

Genel olarak kendi çevremizdeki ergenlerin eğitime yaklaşımlarını ve burada birlikte incelediğimiz göç ve travmanın refakatsiz çocuklarda yol açabileceği psiko-sosyal sorunları düşündüğümüzde, bu çocukları eğitime yönlendirmek için, “istersen okula gitme hakkın var” demenin yeterli olmayacağı açıktır. Bu hakkın sağlanması için hem çocuklarla hem de eğitim sistemiyle ilgili müdahaleler yapmamız gerekiyor. Bu aşamada karşılaşılabileceğimiz bazı olası sorunlar ve çözüm önerilerini burada inceleyeceğiz.

3. 2. 2. 2. 1. Motivasyon

Olası Sorunlar: Refakatsiz çocuklar, geldikleri ülkenin eğitim sistemi içerisinde temel eğitimi veya orta öğretimi bitirmiş ya da yarım bırakmış olabilmekte. Bazı çocuklar ise eğitim sistemine hiç dahil olmadan Türkiye’ye gelebiliyor. Türkiye’de kaldığı süre içerisinde eğitime başlamak ya da kaldığı yerden eğitimini sürdürmek durumu ile karşı karşıya olan bu çocuklar, çeşitli güçlüklerle karşılaşabilirler.

Bazı çocuklar öğrenim görmek/öğrenimlerini sürdürmek konusunda isteksiz olabilir. Bunun için geç kaldığını düşünebilir. Bu kırıklığın üstüne, öğrenim görmeyle ilgili karşılaştıkları pratik sorunlar eklenebilir ve isteksizliklerini pekiştirebilir.

Öte yandan araştırmalar gösteriyor ki, kurumda kalmayan refakatsiz çocukların bir çoğu, Türkiye’deki zamanlarının çoğunu çalışarak, para kazanarak geçirmek istiyor. Bazı çocuklar, kazandıkları parayı aileleriyle paylaşmak, ya da üçüncü bir ülkeye geçiş için biriktirmek istemektedirler. İşte bu gibi nedenlerle çocuklardan bazıları eğitim görmek/eğitime devam etmek yerine çalışmayı yeğlediklerini söylemektedirler. Onların gözünde okulda geçen zaman, “kayıp zaman” niteliğindedir.

Çözüm önerileri: Eğitim konusunda motive edilmek çocukların eğitim haklarının sağlanması açısından önemlidir. Çocuklarla birebir ve grup halinde yapılan görüşmelerle, eğitimin onlara kazandırabilecekleri anlatılmalı, neden eğitim hakkının önemli olduğu onlara açıklanmalıdır. Çocuklara psiko-sosyal destek sağlayarak onları eğitime yönlendirebiliriz.

3. 2. 2. 2. 2. Okula Başlama Ve Kayıt

Olası Sorunlar: Eğitimine devam etmek isteyen çocuklar için en önemli sorunlardan biri “denklik sorunu”dur. Çocuk geldiği ülkede bir okula devam etti ya da bir okulu bitirdi ise öncelikle bu durumun belgelenmesi gerekmektedir. Bu belgenin kaynak ülkeden istenmesi ve getirilmesi her zaman olanaklı olmamaktadır. Belge var ise İl Millî Eğitim teşkilatı ile işbirliği yaparak denkliğin kabulü sağlanmalıdır.

Önemli: Çocuk sığınma başvuru sürecinde ise, bu gibi belgelerin istenmesi için her hangibir resmi girişime geçilmeden önce mutlaka Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ile iletişime geçilmelidir.

Çözüm önerileri: Geldiği ülkede aldığı eğitimi belgelendiremeyen çocuk için ne yapılacaktır: Çocuk yeterli Türkçe öğrendikten sonra, bir komisyon marifetiyle "düzey belirleme" çalışması yapıp çocuğun o düzeyden öğrenime başlatılması gerekmektedir. Ancak uygulamada bu yönde çözümleri fazla üretilmediği, bu türden yaklaşımların fazla işlemediği ifade edilmektedir.

Olası Sorunlar: Eğitim-öğrenim konusunda karşılaşılma ihtimali olan bir başka sorun da **yabancı kimlik numarası** alamamış refakatsiz çocukların okullara kabul edilmemesidir. Refakatsiz çocuklar yabancı kimlik numarası alıp okula devam etse bile, misafir statüsünde oldukları için, bu çocuklara karne ve diploma verilememektedir.

Çözüm önerileri: Yabancı kimlik numarası almanın koşulu ikamet tezkeresi almaktır. Bu noktada çocuk, kuruma yerleştirildikten sonra, resmi ikameti kaldığı kuruluştur. İkamet tezkeresi alınıp daha sonra yabancı kimlik numarası alma işlemlerine geçilerek okul kaydı yapılmalıdır.

3. 2. 2. 2. 3. Okul Hayatı

Sorunlar: Okula başlayan çocuklar arasında devamsızlık sorunu görülebilir. Bu gibi durumlarda devamsızlığın nedeni çocukla konuşularak, okuldaki sınıf öğretmenini ve ilgili rehber öğretmenle konuşarak anlaşılmaya çalışılmalıdır. Genelde, devamsızlığın nedenleri arasında da okulda yaşanan dışlanma, okula uyum sağlayamama, dil yetersizliği, çalışma vb. sorunlar yer almaktadır.

Çözüm önerileri: Çocuklarla ara ara okul hakkında ve okulun nasıl gittiği hakkında konuşup, sorun varsa öğrenip birlikte çözüm arayabiliriz. Bu noktada çocukların kaydedildikleri okullardaki sınıf öğretmenleri ve rehber öğretmenlerle iletişim içinde olmak çocukların durumunu takip etmek de sorunları çözmekte etkili olacaktır.

3. 2. 2. 2. 4. Mesleki Eğitim

Durum: Araştırmalar gösteriyor ki, refakatsiz çocukların çoğu geldikleri ülkede herhangi bir mesleki eğitim almadan, belirli bir mesleki beceriye sahip olmadan geliyorlar. Geldikleri ülkede çalışma deneyimine sahip olsalar bile, bu durum genelde bir mesleki beceriye dayanmıyor. Türkiye'de bulundukları süre içerisinde istenirse eğer, bir mesleki eğitim alacak zaman ve fırsatları bulunmaktadır. Ancak çocuklara bu konuda yeterli bilgi verilmemesi, çocukların ilgisizliği, kolay erişebilecekleri ve istekli oldukları kursların açılmaması gibi nedenlerle mesleki eğitim alan çocuk sayısı oldukça düşük durumdadır.

Çözüm önerileri: Öncelikle kendimiz ilimizde çocukların katılabilecekleri bu tür imkanların neler olduğunu öğrenmeli bu kuruluşlarla bir dirsek teması geliştirmeliyiz. Çocuklara örgün eğitime katılmanın yanında ne gibi başka mesleki eğitim imkanlarının da olduğunu anlatabilmeliyiz. Motivasyon yine önemli bir konu olarak karşımıza çıkacaktır, çocuklara şunu anlatmalıyız: Refakatsiz çocuklar ister üçüncü bir ülkeye kabul edilsin, ister Türkiye’de kalsın, isterse evlerine ve ailelerine geri dönsün sahip oldukları/olacakları mesleki bilgi, beceri ve deneyimin gelecek yaşamlarına katkısı olcaktır, ilerde daha iyi bir iş ve yaşam imkanına kavuşmaları için mesleki eğitim onları destekleyecektir.

3. 2. 2. 5. Kişisel Gelişim Kursları

Kaldıkları kuruluşlarda, refakatsiz çocuklar için açılan resim, müzik, el sanatları türünden kursların, çocukların kişisel gelişimleri açısından yararları olacağı açıktır. Başta kimi sanat dallarına özel ilgi ve yeteneği olan çocuklar olmak üzere tüm çocuklar için bu fırsatların sağlanması gerekir.

Bu kurslar açılırken, çocukların ilgi ve becerileri göz önünde tutulmalıdır.

Dikkat: Sanatla uğraşmak, kişisel gelişim kadar rehabilite edici etkisi açısından da önemlidir.

Refakatsiz çocukların bu kurslar neticesinde ürettikleri sanat değeri taşıyan ürünlerin sergilenmesi, gerek kendilerini ifade etme gerekse içinde bulundukları toplumsal çevre ile daha uyumlu iletişim kurmaları için yararlı sonuçlar doğuracaktır. Bu tür etkinlikler çevrede yaşayanlar açısından da başka kültürleri tanımak, estetik objeler görmek için fırsattır, toplumu da zenginleştirici niteliktedir.

Ancak bu kursların meslek edinmek açısından beklentileri karşılamayacağı açıktır; bu yüzden çocukların tüm zamanlarının bu kurslarla geçirilmemesi gerekir. Bu türden kişisel gelişimi amaçlayan kursların, mesleki eğitimi amaçlayan kursların yanı sıra, çocukların ilgi ve yeteneklerini göz ardı etmeden, dengeli bir biçimde açılması gerekir.

3. 2. 2. 3. Yabancı Kimlik Numarası Alımı:

Refakatsiz çocuklar kimi zaman yanlarında kimlikleri ya da pasaportları ile gelmezler. Kimlikleri hakkında çocukların verdikleri bilgiler esas alınır. Mevzuata göre, eğer çocuğun beyan ettiği yaş ile fiziksel görünümü arasında büyük bir fark olduğu düşünülürse kemik testi ile yaş tespiti yapılır.

Kimlik bilgilerinin tespiti ve belge sağlama için çocuğun geldiği ülkenin elçilik ve konsolosluklarıyla iletişime geçilebilir. Ancak eğer çocuğun sığınma başvurusu durumu varsa o zaman bu makamlara başvurulmadan önce, çocuğun can güvenliği göz önünde bulundurularak, BMMYK’dan destek alınmalıdır.

Bu numaranın alınmasında işimizi kolaylaştırmak için şunları bilelim:

Yabancı kimlik numaraları, İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü tarafından verilmektedir. Bunun için Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Dairesindeki/Şubesindeki işlerin bitirilmesi ve yazının Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğüne gönderilmesi gerekmektedir. Türkiye’de Oturan Yabancıların Nüfus Kayıtlarının Tutulması Hakkında Yönetmelik hükümlerine göre, yabancılara ait kimlik bilgileri Emniyet Genel Müdürlüğünce elektronik ortamda Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğüne bildirilir. Gönderilen bilgiler merkezi veri tabanında tutulur (Madde 11/2). “Yabancılar kütüğünde kayıtlı bulunan kişilerin kaydına ulaşmak, nüfus kayıtları arasında bağ kurmak, kamu kuruluşlarında yabancılarla ilgili olarak tutulan kayıtları ilişkilendirmek ve kimlik numaralarının zorunlu tutulduğu diğer işlemlerde karşılaşılabilecekleri sıkıntıları gidermek amacıyla yabancılar kimlik numarası verilir” (Madde 5/1).

Örnek Hikayeler:

KK. (Kız, Kongo)

Buraya gelmeye ben karar vermedim. Başkaları benim için karar verdi. Ailemin bir arkadaşı beni buraya getirdi. Buraya geleceğimi bilmiyordum. Tanıdığımız beni annemin yanına İsveç’e götüreceğini söyledi. Ben daha önce teyzemlerle kalıyordum. Beni buraya getirdikten sonra 3 gün burada kaldık, sonra beni sokakta bıraktılar ve gittiler. O zaman Türkiye’de olduğumu bilmiyordum. Uçakla gelmiştik. Sonra bir süre sokakta kaldım. Sonra bir adam beni buldu ve Kızılay’a götürdü. Sonra da buraya getirdiler.

Burada her şey çok farklıydı. Buraya geldiğimde teyzemi bir daha göremeyeceğimi anladım. Aslında teyzemle çok iyi değildik, kardeşim daha önce kötü davranıldığı için kaçırmıştı.

Annemin İsveç’te olduğu bana söylendi. Annemin hiçbir bilgisine sahip değilim. Ben buraya gelirken nasıl bir süreç vardı hiç bilmiyorum. Her şeyi teyzem ayarlamış. Ben direk İstanbul’a geldim. Ne kadar sürdüğünü ve nereden geçtiğimi hatırlamıyorum ama yolda bir uçak değiştirdik.

Beni sokakta bıraktıklarında geri döनेceklerini söylediler ama bir daha dönmediler. Ben nerede bırakıldığımı bilmiyorum. Bir evde kaldık birkaç gün. Şu anda tanıdığım hiç kimse veya hiçbir iletişim adresi yok.

Bazen Kongo büyükelçiliğinden gelen ve bana soru soran birileri var. Belki onlara polis söylemiştir burada olduğumu. Benim annemi bulmama yardım edeceklerini söylediler? Beni görmeye geliyor, numarasını da bıraktı sıkıntım olursa aramam için.

Hastayım.. ben bu konuda konuşmak istemiyorum. Yurttakilerle ilgili bir sıkıntım yok. Gayet iyiler.

Kimseyle arkadaşlık yapmak istemiyorum çünkü arkadaşlar daha sonra problem çıkartırlar.

Türkçe veya İngilizce kursu olabilir.

Annemi bulmak istiyorum.

Kendi ülkemi, orayı düşünmek istemiyorum.

Gelecekte doktor olmak veya işletme okumak istiyorum

Basketbola ilgim var. Burada saha var ama top yok.

Kimseyi rahatsız etmek istemiyorum. Burada beni kimse anlamıyor. Fransızca bilmiyorlar.

Kongo'ya döneceğime burada kalırım daha iyi.

Bütün Kongo Türkiye süreci arasında sana en zor gelen yer sokakta kalmaktı. Bir gün kaldım. Bazen oradan geçerken beni rahatsız ettiler oğlanlar. Dokundular, ittiler.

Mh. (Erkek, Afganistan)

2010 kurban bayramında kaçak olarak geldim. İran'dan geçtim. Bizim orada sıkıntı var o nedenle kaçtım. Toprakla ilgili bir problem oldu. İstiyorsun almak, vermediler, anne baba vefat etti. 7 yaşındaydım. Sonra başka şehre gittim, yedi sene bana baktılar. Sonra beni yine buldular, kaçtım. Sonra iki yıl çalıştım. Tesisatçı olarak çalıştım. Sonra Pakistan'dan yürüyerek geçtim İran'a. 20 gün İran'da geçti 90 gün Türkiye'de.

Akşam 6'da Urumiye'de topladılar. Gece yürüdük, 6 kişi geçtik Van'a. Orada başka insanlar var. Onlar beni İstanbul'da bıraktı, kaçakçı beni dışarda bıraktı. Bir ay kadar kaldım. Ben kendi paramı verdim 600 dolar, sonra benim arkadaş verdi biraz daha. Para yok, su yok. Çok kötüydü.

Ben ormanda kaldım, konteynırda kaldım İran'da. Gündüz yürüyorduk geceleri saklanıyorduk.

Çok sıkıldım. Okumak için hiç şans olmadı. Pakistan'da 3 yıl okudum bir daha hiç okumadım. Burada hiç okumadım, İngilizce derse gittim. Hiç iyi değil ama. Ben tek çocuğum. Başka yerde akrabam yok. Burada bir arkadaşım vardı ama ona ulaşamıyorum. Numara olsa konuşacaktım.

Her yere giderim ama Kanada'ya gitmek isterim. Kanada güzel, iş güzel, okumak güzel, soğuk seviyorum.

Bu kurumda iyi hayat. Geldiğimde Türkçe bilmiyordum, sonra Farsça öğrendim. Çok bilmiyorum biraz konuşuyorum. Ben çok fazla kişiyle konuşmuyorum.

Ben okumak bilmiyorum ama daha çok dinliyorum. İstiyorum. Televizyon izliyorum, haberleri izliyorum.

Kriket oynuyorum.

Burada kimseyi tanımıyorum. Psikoloji için gittim olmadı. BM'yi arıyorum ama biz bilmiyoruz diyorlar.

18 yaşım dolunca ne yapacağım bilmiyorum, burası çok zor. Türkiye çok zor. Benden daha önce gelenler gitti ama ben daha gidemedim.

Burada arkadaşları olanlar var, benim burada arkadaş yok.

Burada bahçvanlık kursu, İngilizce kursuna gidiyorum şu anda. Şu anda Türkçe dersine gidiyorlar, İngilizce dersi var.

Dışarıda oynuyorlar. Önceden sabahları koşuyordum ama Ramazan'da yapmıyorum.

Fırsatım olsa mülteci çocuklarla çalışmak isterdim. Ben kendi hayatımda mülteci olduğum için aynı şeyi yapardım.

Burası (İstanbul) güzel, burası daha iyi. Giden bir arkadaşım diyor orası çok sıkıntı. Adana'ya gitti ve sıkıntı dedi. Alanya'ya gittik bir kere.

Önceden bu kadar çocuk yoktu, artık çok çocuk geliyor.

Ben okumak istiyorum. Kanada buna izin veriyor. Hem çalışıp hem de okuyabiliyorsun. Ben çok istiyorum, okumak. Okursam doktor olmak istiyorum. Araba yapmak istiyorum, mühendis olmak istiyorum. Çok iyi olmak istiyorum, başkalarına yardım etmek istiyorum. Ailem olsun istiyorum. Çocuklarım çok iyi olsun, okuyacak yerleri olsun, yani çok çok iyi olsun.

Burada insanlar çok iyi buldum. Benim gördüğüm iyi geldi. Bana soruyorlar çok kötü var mı, yoktu ben görmedim.

BM bana bir şey sormadı. Benim geldiğim bazı insanlar hayatını kaybetti. Yolda gelirken bazıları kavga ediyordu. Kafanı kullan kavgaya karışma.

Bilgisayar, facebook kullanıyorum. Buradan gidenlerle konuşuyorum. İstanbul'da tanıştım sonra arkadaş oldum. Bilmeden arkadaş olmuyorum.

BM'ye söyleyin 3 yıl geçti, gitmek istiyorum.

Bir dil bir insan, 2 dil 2 insan. Çalışmak çok güzel. Dünyada her nere giderseniz çalışmak lazım. Niyet güzel olacak. Din fark etmez, niyet olsun.

Suçla karışanları görmedim. Ben burada samimi olmuyorum kimseyle.

İz. (Erkek, Afganistan)

13 yaşındayım. 3-4 yıldır Türkiye'deyim. Geldiğimde 6-7 yaşındaydım. Şerefli Koçhisar'daydım. Abimin tanıdığı var, orada kaldım. Çobanlık yaptım. Çabuk geçiyordu vakit. Geceleri evde kaldım. Abim İran'daydı şimdi geri gelmiş. Abimin tanıdığı kaçakçı vardı, önce İstanbul'a getirdiler sonra Koçhisar'a kadar getirdiler bıraktılar.

Biz İran'da yaşıyorduk, bir kardeşim var, şimdi Afganistan'a gitti. Babam öldü, annem Afganistan'da evli. Abim döndü, en son Akyurt'taydı. Müdür izin vermiyor, yoksa ağabeyimin yanına giderdim. Başka ülkeye gitmek için başvuru yapmadım. Hocalarla gittik aldım kalma izni.

Çoban karakola götürdü beni. İhbar etmişler kaçak var diye, poliste beni buraya getirdi. 10-15 lira veriyordu çoban. Ayakkabı, yiyecek filan alıyordum. Arabayla köye getiriyorlardı. Başka çalışan yoktu Afganlı çoban olarak.

Büyüyünce polis olmak istiyorum. Türkiye'de polis olmak istiyorum. Annemle konuşuyorum arada. Burada arkadaşlarım var, en çok A'yı seviyorum. Maç yapıyoruz. Aramızda bazen eşya konusunda tartışma oluyor.

Gelirken korktum. Çoban hiç dövmedi. Çok koyun yoktu, 100 tane filan.

Abim çalışmıyordu. O da burada kalmak istiyor. Özbek'iz biz.

Buraya müdür olsam yolları değiştirirdim. Tırtıklı. Sahaları değiştirirdim. Ağaç ve çiçek dikerdim. Langırt ve masa tenisi getirirdim. Çarpışan araba getirirdim. Ulus'a gittim şimdiye kadar, Kızılay'a gitmedim. Akşamları dışarı çıkmayı yasakladım. Yuvadan izinsiz gitmeyi, kavga etmeyi yasakladım.

Masa tenisini burada bana hoca öğretti.

Evde 9 kişi kalıyoruz. Odalar 2'li, 3'lü ve 4'lü. Yemekler yemekhaneden geliyor ve güzel. Ben orucum. Gece sahura kalktık, ekmek arası kaşar, domates, çay, karpuz yedik. Kuran hocası geliyor buraya.

Kıyafetleri alıp getiriyorlar, biz seçiyoruz.

ÜNİTE 3. REFAKATSİZ ÇOCUKLARLA İLETİŞİM VE ÇALIŞMA İLKE VE TEKNİKLERİ

3. 3. 1. Sürekli Dikkat Etmemiz Gereken Unsurlar:

a. Ayrımcılığın önlenmesi: Çocuklara gelişim, koruma ve katılım haklarının sağlanmasında herhangi bir ayrımcılık yapılamaması.

b. Çocuk dostu olması: Refakatsiz çocuklara yönelik gerekli hukuki işlemler ve servisler birbirine sistemli bir biçimde bağlanmalıdır. Bu ulusal sistem genel olarak çocuk dostu olmalıdır: Sistemin içindeki hizmetler ve diğer sistemlere erişim (örneğin eğitim sistemi) erişim mümkün olduğunca kolaylaştırılmalıdır. Çocuğa hakları ve faydalanabileceği olanaklar çocuğun yaşına ve durumuna göre anlayabileceği şekilde ve onu motive ederek anlatılmalıdır.

c. Çocuğun yüksek yararı: Çocuğun tespitinden başlayarak, yönlendirilmesi, kuruluştaki geçirdiği süre zarfında sunulan hizmetler onu yüksek yararı gözetilerek uygulanmalıdır.

3. 3. 2. Çocuklara Yaklaşımımız Nasıl Olmalı?

Çocuklarla gerek birebir gerekse grup halinde iletişim kurarken ve onlara yönelik mesajlar geliştirirken ve iletirken dışlayıcı değil **içermeci ve ikna edici** olunmalıdır.

Bunu başarabilmek için, her şeyden önce **güven** duygusunu yaratabilmek gerekmektedir.

Güven duygusu oldukça az bir hedef kitleye hitap edileceğini her zaman göz önünde bulundurulmalıdır. Güven duygusunu yaratabilmek için, öncelikle kendi bilgilerinizden emin olunuz, ve kendinize güvenen şefkatli bir ses tonu ve beden dili kullanınız.

Hak temelli: Çocuklara burada hakları olduğunu, burada güvende olduklarını ara ara belirtiniz.

Basit, anlaşılır, işlevsel bilgi sunma: Onu buradaki imkanları kendi dilinde öğrenebileceği, bu proje kapsamında hazırlanan, web sayfası, kısa filmler, broşürler gibi güvenli bilgi kaynaklarına yöneltiniz.

Çok kültürlük: Kuruluşlarda yenilen yemekten, oynan oyunlara televizyonda nelerin izleneceğine kadar onların katılımına onların fikirlerini almaya gayret ediniz. Yapılan etkinliklerde onların kültürlerini öğrenmeye, onların bu kültürlerini ifade etmelerine olanak sağlayınız.

Ulaşılabilir: Çocuklara istedikleri zaman size danışabileceklerini belirtiniz. Dertleri olduğu zaman dinleyip yardımcı olmaya çalışınız.

Tek taraflı değil çift taraflı iletişim kurmalı: Çocukları kuruluştaki kalarak servis olan pasif bireyler olarak değil, iletişimin belirleyici taraflarından birisi olarak düşünmeliyiz. Kuruluş içinde

genel bir diyalog atmosferi yaratmak, bireysel görüşmeler ve grup oyunları ile çocuklarla karşılıklı iletişimde olmak önemlidir.

İyi iletişim ile kuruluşlarda çocuklar ve personel arasında olumsuz ilişkileneceklerine yerine güvene dayalı ilişkiler hedeflemeliyiz. Bu nokta da iletişimin etkileşimli olması dönüt mekanizmalarının açık olması çok önemlidir. Çocuklar buradaki halleriyle ilgili bir sorun, ihtiyaç ya da taleplerini dile getirebilmeliler. Bu dile getirme anlayabilecekleri cevaplarla karşılık bulmalıdır.

Çok - kültürlü ve pozitif organizasyon kültürü oluşturma

Çocuklarla ilgili çalışan kuruluşlardaki personele ara ara çok kültürlü ortamlarda çalışma, grup dinamikleri, grup içinde çatışma çözüm stratejileri eğitimleri verilmelidir. Bu gibi eğitimleri kurumlarınızdan talep ediniz. Bu eğitimlerin sonunda personel kurumda kalan çocuklara çok kültürlü yaşamı, farklı kültürleri merak etme, öğrenme, birarada yaşama, birine saygı, birinden öğrenme gibi konularda eğitim ve grup oyunları yapabilecek seviyeye gelir ve kuruluş içi ilişkiler daha verimli hale gelir.

Kuruluş içi iletişim de verilmesi gerek bir grup mesaj muhakkak ki, çocukların buradaki hak ve yükümlülüklerinin içeriğidir. Bunların neler olduğu çocuklara anlatılmalıdır. Bunun için, hak ve kuralların farklı dillerde yazıldığı renkli broşürler yapılabilir.

Önemli: Kuruluş içi etkili iletişim çalışmalarının tekrarlı ve birbirini tamamlar nitelikte olması gerekir.

Tekrar önemli ve gereklidir. Çocukların kuruluşlarda geçici bir süre kalıp gittiklerini göz önünde bulundurarak, yaşam pratiklerinin kurumda yerleşebilmesi için çeşitli oyunlu grup çalışmaları tekrarlanmalıdır.

Örneğin:

Birlikte yemek pişirme: hem değişik kültürleri hep birlikte öğrenmemizi, hem de çocukların kendi aralarındaki iletişimi ve ortak yaşama dair sorumluluk almalarını sağlar.

Birlikte spor aktiviteleri yapmak: örneğin, futbol ya da voleybol gibi. Birliktelik duygusu ve iletişimi geliştirmek için faydalı olacaktır.

Birlikte duvar boyamak: Birliktelik duygusu ve iletişimi geliştirmek için faydalı olacaktır.

Birlikte müzik yapmak: Örneğin enstrüman çalmasını bilen gençleri bir araya getirerek müzik yapılabilir, ya da bir araya gelip herkesin sevdiği bir şarkıyı ya da türküyü söylediği eğlenceli grup çalışmaları, birbirini tanıma ve birbirine karşı olumlu duygular geliştirme için iyi bir çalışmadır.

Grup çalışmaları bireysel çalışmalarla desteklenmelidir. Daha önceki çalışmalarda da değinildiği gibi farklı travmalar genel olarak refakatsiz çocuklarda farklı tepkilere yol açmaktadır. Bu noktada yapılan çalışmalar, bireysel bazdaki psiko-sosyal çalışmalarla da desteklenmelidir. Bu tür çalışmalar çocuklar Türkçe öğrendikten sonra daha rahat yapılacaktır. Oyun ya da sohbet gibi grup çalışmalarını yanı sıra kuruluştaki sosyal çalışmacı ya da uzmanlaşmış bir psikolog, çocuklarla teklî görüşmeler yaparak, onların sorunları dinlemeleri, onlara psiko-sosyal destek sağlamalıdır.

Dil ve tercüman

- Tercüman herkese kendi dilinde olmalıdır.
- Kuruluşlara yönlendirilen kız refakatsiz çocuklar için de kadın tercümanlar da olmalıdır.
- Tercümanlar yerel lehçeleri öğrenmek konusunda motive edilmelidir. Yanı sıra menşei ülkelerin kültürünü bilmek de tercümanlığın iyi işlemesi açısından gereklidir.
- Tercüman aracılığı ile yapılan görüşmelerde, çocuklar konuşurken onların yüzüne bakılmalı, ilgiyle dinlenildiği belli edilmelidir. Tercüme esnasında da hem tercümana hem çocuğa bakarak iletişim bağı sürdürülmelidir.

İnsan ticareti mağduru çocuklar için özel destek sunulması

Var olan yasal çerçeve dahilinde insan ticareti mağduru refakatsiz çocuklar küçük olma statüleri gereği ASPB kuruluşlarına yönlendirilmektedirler. Ancak insan ticaretin maruz kalan çocukların psiko-sosyal durumları ve travmaları diğerlerine göre daha farklı ve hassastır. Bu nedenle bu tür vakalarda, kuruluştaki sosyal hizmet uzmanı özellikle IOM ve insan ticaretiyle mücadele eden STK'lar ile vaka bazında sıkı işbirliği içinde çalışmalıdır.

Personele süpervizyon sağlanması

Refakatsiz çocuklarla çalışmak ister polis ister sosyal çalışmacı olsun alandaki her personel için yıpratıcı bir iştir. Her gün kültürel farklılıklara çalışmak da çocuklarla çalışmak da sabır gerektirmekte, travmalı kimselerle çalışmak ise ayrıca yıpratıcı olmaktadır. Bu nedenle alanda göçmen gruplarla birebir çalışan personele psiko-sosyal destek verilmesi, personelde tükenmişlik durumunun yaratılmaması ve hizmet verimliliğinin sağlanması açısından gereklidir. Bu durumda gerekli personele süpervizyon verebilecek iç kaynakların geliştirilmesi faydalı olacaktır. Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğündenki sosyal çalışmacılarla düzenli olarak grup çalışmaları yapılarak, tükenmişliğin önüne geçilebilir.

REFAKATSİZ ÇOCUKLARLA İLGİLİ PROSEDÜRLER,
AİLE BİRLEŞİMİ, EVE DÖNÜŞ,

FARKLI ÜLKE ÖRNEKLERİ VE MÜLAKAT

MODÜL 4

MODÜL 4: REFAKATSİZ ÇOCUKLARLA İLGİLİ PROSEDÜRLER, AİLE BİRLEŞİMİ, EVE DÖNÜŞ, FARKLI ÜLKE ÖRNEKLERİ VE MÜLAKAT

ÜNİTE 1. REFAKATSİZ ÇOCUKLAR İLE İLGİLİ PROSEDÜRLER VE UYGULAMALAR, FARKLI ÜLKE ÖRNEKLERİ

4. 1. 1. Avrupa Birliği Genelinde Uygulamalar:

Refakatsiz çocuklarla ilgili AB deneyimi, çoğunlukla küçüklerin sığınma başvurusu ve sonrasındaki süreçleri içermekte ise de, pek çok başka durumda da küçükler sistemle tanışmaktadır. Bunların bir kısmı, ailelerin birleşmesi ile ilgili uygulamalarda, küçüklerin AB ülkesinde bulunan diaspora ile veya kendi milliyetinden topluluklara ekonomik nedenlere, tedavi olma niyetiyle ya da ailesinden kaçarak, bireysel çabalarıyla veya daha çok kaçakçıların yardımıyla girmek istemesi şeklinde de görülebilmektedir. Bu durumlarda bir kısım çocukların yol ve diğer masraflarının ailece ödendiği ve yola ailelerinin isteği, rızası veya zorlaması ile çıktıklarına da rastlanmaktadır. Bazı durumlarda da küçüklerin insan ticareti mağduru olduklarının anlaşılması/tespiti ile sürece girdikleri de gözlenmektedir.

Üye ülkelerde refakatsiz çocuklarla ilgili olarak rastlanan en yaygın durumlardan biri önemli sayıda küçüğün konakladıkları yerlerden kaybolmalarıdır. Kimi zaman kendi iradesiyle açık tesislerden ayrılanlar görülmektedir. Ancak, bazı küçüklerin bu tesislerden alınarak insan ticareti mağduru olabilecekleri de değerlendirilmektedir.

Genellikle bu süreçlerde çocuklar gittikleri ülkenin makamları ile ilk kez isteyerek ya da istemeyerek (yakalandıklarında) temasa geçtiklerinde sığınma başvurusu yaptıkları görülmektedir. Sığınma prosedürlerinden habersiz olanların ise bu sürece giremedikleri durumlar da olmaktadır. AB ülkelerindeki sığınma başvuruları ve sonrasında izlenecek prosedürler genellikle birbirine benzemekle birlikte, daha çok üye ülkelerin kendi göç kanunlarındaki düzenlemelerle ilişkili farklılıklar da olabilmektedir. Örneğin, bazı küçükler yaş tespiti ile ilgili kanuni düzenlemelerdeki farklılıklar nedeniyle, yaşı büyük varsayılarak, ülkeye girişleri reddedildiği için geri gönderilebilmektedir.

Üye ülkelerin genelinde yaş tespiti konusunda standart prosedürler bulunmamaktadır. Mülakat, belge incelemesi ve fiziki muayene dışında yaş tespitini kesin gösteren incelemeler yapılmamaktadır. Ancak yaştan küçüklüğü konusunda şüphe bulunması halinde yaştan küçük olduğuna hükmedilmektedir. Ayrıca, 18 yaşını bitiren refakatsiz çocukların, bulundukları konaklama tesisinden ayrılması istenmekte, üye ülkelerde herhangi bir koruma altına alınmamakta, çoğunlukla ülkeden ayrılmaya zorlanmaktadır.

Refakatsiz çocuğun ailesinin bulunmasına yönelik üye ülkelerde sınırlı sayıda başarılı çalışmalar bulunmaktadır. Bunlar arasında, bazı vakalarda çocuk ailesiyle -çocuğun yüksek yararı ilkesine uygun

şekilde- kendi ülkesinde bir araya getirilmiştir. Ancak çoğu kez aileleri bulmak mümkün olamamıştır.

Üye ülkelerin tamamında kendi entegrasyon düzenlemelerine uygun olarak refakatsiz çocuklara sağlık-tıbbi bakım (acil yardım, psikolojik destek ve bakım dahil olmak üzere), eğitim (dil dersleri öncelikli verilmek üzere), istihdam (sınırlıdır ve daha çok 16 yaş üzeri çocuklara) gibi konularda destekler verilmektedir.

Refakatsiz çocukların gözetimine alınması, bazı üye ülkelerde hiçbir şekilde, bazılarında ise son çare olarak görülmektedir. Gözetim uygulaması, küçüğün sınır dışı edilmesi kararı sonrasındaki süreçte veya herhangi bir suça karışması durumunda gerçekleşmektedir. Gözetim ile ilgili prosedürler ise genellikle ülkelerin yabancılar mevzuatındaki hükümlere göre şekillenmektedir.

Refakatsiz çocukların kendi ülkelerine geri dönüşleri küçüklerin üstün yararına uygun ise ve genellikle IOM ile birlikte yürütülen geri dönüş programları yoluyla gerçekleşmekte ise de sayıları oldukça azdır. Küçükler ülkelerine geri dönme konusunda çoğunlukla isteksiz davranmaktadır. Buna ilaveten kaynak ülke makamları da bu konuda işbirliğine uzak durmaktadırlar.

4. 1. 2. Refakatsiz Çocuklar Hakkında Ülke Uygulamaları: Belçika, İngiltere, Norveç ve Yunanistan Örnekleri:

Bu bölümde, üç ülkede refakatsiz çocukların ülkeye girişleri, kabulleri ve entegrasyonları, gözetimine alınmaları, geri gönderilmeleri gibi konular hakkında mevzuat ve uygulamaları tanıtılmaktadır.

4. 1. 2. 1. Belçika¹:

Ülkeye Giriş

Yasal olarak bir refakatsiz çocuğun Belçika'ya girmesi için 3 ay veya daha kısa süreli C tipi vizesi olmalıdır. Yanında vasisi olmalı veya bir yakını onu sınırda bekliyor olmalıdır. Küçük, yanında kimse olmaksızın ülkeye gelmiş ve yanında yasal dokümanları da yoksa prensip olarak geri gönderilebilir ise de, refakatsiz çocuk mutlaka "Belçika Vasilik Kanunu" uyarınca "Gözlem ve Oryantasyon Merkezi" olarak adlandırılan yerlere 15 gün süreyle kalabilecek şekilde nakledilir. Bu merkezlerde ülkeye girmemiş kabul edilir, kimlik tespiti yapılır, 18 yaşın altında olduğuna dair şüphe varsa Vasilik Kurumu tarafından tıbbi yaş tespiti yapılır. 23 Nisan 2004 tarihli bir genelge uyarınca, herhangi bir polis veya göçmen bürosu yetkilisi bir refakatsiz çocuk ile karşılaşırsa en kısa sürede refakatsiz

¹ Bu bilgiler yoğunlukla "European Migration Network (2010). Policies on Reception, Return and Integration Arrangements for, and Numbers of, Unaccompanied Minors – an EU Comparative Study" adlı çalışmadan derlenmiştir.

çocuk formu doldurmak ve derhal vasilik Kurumu ile Göç Dairesine durumu bildirmekle yükümlü kılınmıştır².

Eğer küçük sığınma talebinde bulunursa uzman görevliler atanır ve öncelikli olarak başvurusu alınır. Sığınma başvurusu yapmayan küçükler için 2005 yılında yayınlanan bir genelgeye göre işlem yapılır. Buna göre, küçüğe üç alternatif (aile birleşimi, geri dönüş veya ikamet) sunulur.³ İnsan ticareti mağduru olan küçükler için daha önceden uygulanan ikamet hakkı kazanmak için adli makamlarla işbirliği yapma zorunluluğu 2008 yılında yapılan bir düzenleme ile kaldırılmıştır.

Kabul ve Yerleştirme

Vasilik Kurumu refakatsiz bir çocuğun varlığından haberdar olduğunda küçüğü Gözlem ve Oryantasyon merkezine alır ve kendisine bir vasi tayin eder. Bu kabul süreci içinde hassas durumu olan küçükler özel ihtiyaçlarına göre (hamilelik durumu, psikolojik rahatsızlıklar gibi) özel kabul merkezlerine nakledilirler. İkinci geçiş aşamasında sığınma başvurusu yapan küçükler ile yapmayalar birbirinden ayrılır. Bu aşamada çocuğa daha uzun vadede dinlenme, okula gitme, dil öğrenme, psikolojik tedavi gibi imkânlar sunulur. Sığınma başvurusu yapan küçük, *Fedasil* (Sığınmacıların Kabulü İçin Federal Kurum) tarafından federal kabul merkezlerine alınır. Küçük, yaklaşık 4 ay ila 1 yıl arasında bu merkezlerde kalır.

Sığınma başvurusu yapmayan veya başvurusu reddedilen küçük ise Toplulukların⁴ yetkisinde kalmakta ve Gençlik Yardım Hizmetlerine nakledilirler. Ancak bu merkezler özel olarak refakatsiz değil tüm çocuklara yöneliktir.

Üçüncü aşamada küçüğe kalıcı bir çözüm öngörecektir şekilde ona uygun alternatifler belirlenir. Federal ve bölgesel makamlar küçük için ev ya da konaklama imkanı sunar. Acil durumlarda küçükler koruyucu aileye veya mağdur sığınma evlerine de alınabilir.

Genel olarak Belçika'daki refakatsiz çocukların en uygun konaklama imkânı 40 kişi kapasiteli kabul merkezleri ya da ailelerdir. 12 yaşta küçük olanlar için koruyucu aileler en iyi çözümdür. Bu durumda merkezlerde edindikleri olanaklardan aile yanında da yararlanabilmeleri sağlanmalı ve sıkı bir şekilde denetlenmelidir.

Vasilik

Belçika Vasilik Kanunu, refakatsiz çocuklara nasıl muamele edileceğini ve Vasilik Kurumunun nasıl çalışacağını düzenlemektedir. Buna göre, iki tür vasilik mekanizması vardır. İlk vasilik türü

² IOM Brussels. (2009). Guidelines and Internal Procedure on Return and Integration Assistance to Unaccompanied Minors. S.4 Bazı STK'lar bu alternatiflerin

³ Bazı STK'lar bu alternatiflerin çocuğa dayatıldığını iddia etmektedirler. Yine de küçüğün vasisinin Yabancılar İtiraz Konseyine itiraz hakları bulunmaktadır.

⁴ Belçika'da Flemenkçe, Fransızca ve Almanca konuşan topluluklar olmak üzere üç ayrı kamusal Topluluk vardır.

profesyonel vasilik de denen, STK'lar aracılığıyla (Kızıl Haç gibi) yürütülür. Diğer tür ise gönüllülük sistemidir ki, bunda vasi olmak isteyen özel kişiler bu işlevi görmektedir. Gönüllü vasiler devletten küçük başına belirli miktarda yardım almaktadırlar. Bu sistemde görev alan vasilerin devletle ne ölçüde bilgi alışverişi yapacağı, küçüğün özel durumlarına uygun şekilde özellikleri olan vasinin atanması konusunda kriterler getirilmesi, düzenli olarak vasilerin eğitimden geçirilmesi, küçüğün ülkesine dönüşü konusunda vasi ile devlet arasında iletişim kanalı olup olmaması gibi konular ise vasilik kurumu ile ilgili tartışılan hususlardır.⁵

Kayıplar

Belçika'da refakatsiz çocuklar çoğunlukla açık gözlem merkezlerinden gerçekleştirilmektedir. Örneğin 2008 yılında bu merkezlerden 562 küçük ayrılmıştır. Bu ayrılmalar genellikle ilk günlerde ve vasi atanmadan önce meydana gelmektedir. Bu sorunla mücadele etmek için ilgili kurumlar arasında yapılan bir anlaşma ile küçüklerin daha iyi bir pedagojik yardım alması, parmak izlerinin kayıt altına alınması, vasinin daha kısa sürede atanması ve özellikle AB düzeyinde kayıp refakatsizlerin daha iyi izlenebilmesine yönelik adımlar atılmıştır.

İnsan Ticareti Mağdurları

Mağdur olduğu tespit edilen refakatsiz çocuklar mağdurlar için özel tasarlanmış olan 3 ayrı topluluk merkezinden birine nakledilirler. Küçük tacirlerle ilişkisi kesildikten sonra yasal işlemler konusunda yetkililerden yardım alır ve kendisine ikamet tezkeresi düzenlenir.

Yaş tespiti

Belçika'da yaş tespitini yapmaya yetkili kurum Vasilik Kurumu'dur. Öncelikle yaş tespitinde yasal dokümanlardaki bilgiler baz alınır, ancak şüphe halinde üçlü test denen bir sistemle belirlenir. Dış hekimi incelemesi, radyolog incelemesi ve kemik incelemesine dayalı bu sistemin ortalama bir yaş tespiti yaptığı değerlendirilmektedir. Şüphe halinde en düşük yaş tespiti geçerli sayılır.

Ailenin Araştırılması

Refakatsiz çocuğun vasisine, onun hakkında kalıcı çözüm bulmaya yönelik olarak verilen görevlerden birisi de ailesinin araştırılması ve ailenin birleşimidir. Buna yönelik olarak Kızılhaç'ın bir hizmeti⁶ de bulunmaktadır. Belçika Göç Dairesi'nin ilgili birimi MINTEH⁷ ile Dışişleri Bakanlığı'nın imkanları da bu konuda seferber edilebilmektedir. Ancak bu konuda sınırlı sayıda ilerleme gerçekleşmiş olup, ayrıca çocuk mahkemeleri de küçüklerin ülkelerine dönüşlerini zorlaştıran kararlar vermektedir.

⁵ IOM (2013). Children on the Move. Geneva: International Organization for Migration. S. 52

⁶ Tracing Service of the Belgian Red Cross

⁷ Minors Bureau of the Entry and Residence Directorate (MINTEH)

Aile Birleşimi

Belçika için refakatsiz çocukların aile birleşimi prensip olarak neredeyse imkansızdır. Ancak aileler bu konuda başvuru yapabilmektedir. Bu konudaki istisna mülteci statüsü almış refakatsizlerin ailelerinin yanlarına gelmeleri şeklinde gerçekleşebilmektedir. Ancak bu durumda ebeveyn, diğer çocuklarını da yanında getirmek istemektedir. Bu konuda çok az sayıda örnek vardır. Küçüğün aile ile bağıını tespit işlemini Vasilik Kurumu yapmaktadır.

Sağlık Yardımı

Kabul merkezlerinde kalan tüm küçükler, tıbbi yardım imkanına sahiptir. Sağlık sigortası imkanına da sahiptirler. İlk aşamalarda yapılan sağlık kontrollerinin yanında, küçüğe en uygun bakım hizmetleri de (koruyucu aile yanında kalmak gibi) verilebilmektedir. Ancak, sığınma başvurusu yapmış ve ağır travmalar geçirmiş küçüklere psikolojik destek sunma konusunda yetersizlikler bulunmaktadır.

Eğitim

Belçika'da tüm çocuklar (refakatsizler de dahil) 6 ve 18 yaşları arasında zorunlu eğitim almak durumundadır. Zorunlu eğitim refakatsizler için Yabancılar Kayıt Sistemine girdiklerinden itibaren 60. günden itibaren başlamaktadır. Eğer çocuk yasadışı olarak bulunuyorsa, onların da eğitim hakkı bulunmaktadır. Bu konuda yetki Topluluk yönetimlerine aittir.

İstihdam

Refakatsiz bir çocuğun çalışabilmesi için en az 15 yaşında olması ve tam zamanlı eğitim alması gerekmektedir. İstihdam için öğrencinin kontratlı çalışma izninin olması, haftada 20 saatten fazla çalışma şartı olmaması ve eğitimiyle ilgili bir konuda çalışması zorunludur.

Gözetimine Alma

Belçika sınırlarında veya içinde çeşitli nedenlerle yakalanan refakatsiz çocuklar, yerel polis makamlarına teslim edilirler ve tüm işlemleri burada yürütülür. Burada kimlik tespiti, parmak izi ve fotoğraf tespiti, iris taraması işlemleri yapılmaktadır. Çocukların düzensiz göçmen olması durumunda tacir ya da kaçakçılarının bulunmasına yönelik belge taraması ve bilgi alma da söz konusu olmaktadır. Bu aşamadan sonra Göç Dairesi ile temas kurulmakta, işlemler Vasilik Kanunu uyarınca yapılmaktadır. Bu durumdaki küçükler Gözlem ve Oryantasyon Merkezlerine alınmakta, gerekirse yaş tespiti yapılmaktadır.

Ailece yasadışı olarak Belçika'da kalmakta iken Polis tarafından yakalanan ve sınırdışı işlemleri başlatılan aileler müstakil evlerde veya apartmanlarda barındırılmakta ve hareketleri kısıtlanmamaktadır. Kendilerine atanan bir "geri dönüş koçu" tarafından durumları anlatılmakta,

neden işbirliği yapmaları gerektiği izah edilmekte ve dönüşe hazırlanmaktadır. Bu koşullar IOM ile birlikte çalışarak bu kişilerin gönüllü geri dönüşlerinin organize etmeye çalışmaktadır.

Gönüllü Geri Dönüşler

Belçika refakatsiz çocukları zorunlu olarak sınır dışı etmemekte bunun yerine IOM ile birlikte gönüllü dönüşleri planlamaktadır. Havaalanında tespit edilen yasadışı durumdaki refakatsizlerin geri gönderilmesi de kanunen mümkün ise de uygulamada bu sayı çok azdır. Halen Belçika'da bulunan refakatsizler hakkında askıya alınmış geri dönüş kararı çıkartılır. Bu durumda vasi küçüğün ülkesine dönüşünü planlamaya çalışır ve devlet bu dönüşler için belirli miktar para desteği yapar. Bazı durumlarda Dublin kuralları uyarınca⁸ gelineen ülkeye dönüşler de söz konusudur. Şartları olduğu halde küçüğün geri dönmeyi reddetmesi durumunda yasal statüsü sona ermektedir. Bu durumda çocuğun kurumdan veya vasisinden ayrılarak kaybolması da söz konusu olmaktadır. Bazı refakatsiz çocukların yasadışı olarak yaşamayı sürdürdükleri de rapor edilmektedir.⁹

18 yaşını dolduran refakatsizlerden ikamet izni olmayanlar, ülkelerine geri göndermeye konu olmaktadır. Çoğunlukla geri dönmeyi reddeden küçükler, ikamet etiketleri kurumdan ayrılmak durumunda kaldıkları gibi acil sağlık servisleri dışındaki sağlık hizmetlerinden yararlanamamakta, üniversite eğitimine devam edememekte, diğer sosyal yardım fonlarından da mahrum kalmaktadır. Uygulamada, bu çocuklar 18 yaşına girdiği andan itibaren bu tür hizmetlerden doğrudan mahrum bırakılmak yerine, gerekli tebligatlar yapıldıktan sonra 6-12 ay arasında ikamet izni uzatılmakta, bu sırada iş bulması için yardım edilmekte ve kendisine kimlik belgesi verilmektedir. Üç kez ikamet süresi uzatılan kişi artık süresiz ikamet izni alabilmektedir.

4. 1. 2. 2. İngiltere¹⁰:

Ülkeye Giriş

Refakatsiz çocukların İngiltere'ye gelişleri genellikle küçüklerin kendi kararları dışında ve ailelerinin yönlendirmesi ile olmaktadır. Aileler göç sürecini başlatan, yönlendiren konumundadırlar. Ülkeye yasal olmayan yollarla gelen küçüklerin çoğunlukla göç sürecini anlatmadıkları, bunu ise ailelerinin öğretmesi veya yaşadıkları travmatik olaylardan kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Küçükler daha çok öğretilmiş hikâyeler anlatmakta, ekonomik nedenleri içine almayan, sığınma başvurusunu sağlayabilecekleri politik sebepleri daha çok göç nedeni olarak sunmaktadırlar.

⁸ Dublin Sözleşmesi uyarınca ilk kez bir AB ülkesine gelerek sığınma başvurusunda bulunan bir yabancı, kayıt altına alındıktan sonra o ülkeden ayrılarak başka bir AB ülkesine gider ve yakalanır veya o ülkede yeniden bir iltica başvurusunda bulunursa, bu durumda ilk başvurduğu ülkeye geri gönderilmektedir. Ayrıntılı hükümler için [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:41997A0819\(01\):EN:NOT](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:41997A0819(01):EN:NOT)

⁹ IOM. (2008). Exchange of Information and Best Practices on First Reception, Protection and Treatment of Unaccompanied Minors: Manual of Best Practices and Recommendations. S.72

¹⁰ Bu bilgiler genellikle "European Migration Network (2010). Policies on Reception, Return and Integration Arrangements for, and Numbers of, Unaccompanied Minors – an EU Comparative Study" adlı çalışmadan derlenmiştir.

İngiltere sınır kapılarına gelen bir refakatsiz çocuk sığınma başvurusunda bulunabilmektedir. Uygulamada çoğu başvurular (yüzde 80) ülkeye giriş sonrasında Birleşik Krallık Sınır Kurumu'na (UKBA) yapılmaktadır. Genellikle küçüklerin kaçakçılar vasıtasıyla ülke içine sokulduktan sonra sığınma süreçlerini başlattıkları değerlendirilmektedir.

Kabul ve Yerleştirme

Refakatsiz çocuklara bakım ve konaklama hizmetleri Çocuk Kanunu'nun ilgili hükümlerine göre verilmektedir. Buna göre, küçük mutlaka resmi olarak bakım altına alınmalı, konaklatılmalı ve çocuğun ihtiyaçlarını karşılayacak bir bakım görevlisi sorumlu olarak atanmalıdır. Bu görevli küçük için bir bakım planı hazırlamalıdır. Konaklama hizmeti Çocuk Hizmetleri Kurumunda sunulmalıdır. Çocuk ön taramadan sonra onun koruyucu aileye mi, bir konaklama merkezine mi veya bir eve mi yerleştireceğine karar verilmektedir. Daha yaşlı refakatsiz çocuklar için bağımsız konaklama hizmetleri sunulmakta ancak bu çocuklar mutlaka bir sosyal çalışmacının denetiminde olmalıdır. Uygulamada çoğunlukla 16 yaş altındaki küçükler koruyucu aileye verilmekte, büyükler ise yarı-bağımsız konaklamaktadır.

Vasilik

İngiltere'de ebeveyn yetkisi sağlayan bir vasilik sistemi bulunmamaktadır. Refakatsiz çocuklar mülteci statüsü kazandıktan sonra da kendisine vasi atanmamaktadır. Bu durum, küçüğün yasal temsilden mahrum kalmasına, ebeveyn yetkisi ile bakım ve görümünün yapılamamasına yol açmaktadır.¹¹

Yaş tespiti

İngiltere'de 18 yaş altında olduğu iddiasıyla yapılan sığınma başvurularında önemli bir artış yaşanmaktadır. Yaş tespiti genellikle ilk tarama aşamasında yapılmaktadır. 18 yaş altında olduğunu iddia edenlerin görüntüsü ve fiziksel özellikleri itibarıyla büyük olduğu değerlendirildiğinde yetişkin olarak işle görmektedir. Yaş tespiti konusunda Merton yaş değerlendirme sistemi tercih edilmektedir. Buna göre iki deneyimli sosyal çalışmacı çocuğun fiziksel görünümünü, sosyal gelişimi, aile yaşamı ve eğitim geçmişine bakarak bir değerlendirme yapmaktadır. Bu değerlendirme Birleşik Krallık Sınır Kurumu tarafından kabul görmektedir.

Kayıplar

Yerel bakım merkezlerinde bulunan çocukların merkezlerden ayrılarak kaybolduğu vakalar görülmektedir. Ulusal STK'lar bu çocukların istismar edilerek insan ticareti mağduru olabileceklerini ifade etmektedirler. Bununla mücadele için Bakım Merkezlerinden kaçan çocuklara ilişkin bir kılavuz hazırlanmıştır.

¹¹ Delbos, L. (2010). The Reception and Care of Unaccompanied Minors in Eight Countries of The European Union. S. 100

Sağlık

Refakatsiz çocuklardan sığınma başvurusu yapanların ihtiyaç duymaları halinde yerel Çocuk Hizmetleri kurumlarınca çeşitli hizmetlerden yararlanmaları sağlanmaktadır. Küçükler, Ulusal Sağlık Hizmeti adıyla bilinen bakım programından ücretsiz yararlanmaktadır. Bu program, eğitilmiş ve deneyimli tercümanlar eşliğinde danışma, tıbbi ve cinsel sağlık hizmeti ve ruhsal sağlık hizmetlerini içermektedir. Ayrıca iki gönüllü kuruluş da savaş mağduru çocuklar ile işkenceye maruz kalmış çocuklar için bakım hizmeti sunmaktadır.

Eğitim

İngiltere’de sığınma başvurusunda bulunan çocuklar 5-16 yaşları arasında diğer çocuklarla aynı haklara sahip şekilde eğitim hizmetlerinden yararlanabilmektedir. 16-18 yaş arası çocuklar ise ileri eğitime ilişkin imkanlardan yararlanabilmektedir. Ancak bu yaş aralığındaki çocukların göçmenlik statüleri yerel sosyal hizmet kurumlarınca değerlendirilmekte ve bu nedenle uzun vadeli programlardan yoksun kalmaktadırlar.

Gözetimine Alma

İngiltere’de yabancıların gözetimine alma işlemleri 1971 tarihli Göç Kanunu ve 2002 tarihli Vatandaşlık, Göç ve İltica Kanunu uyarınca yapılmaktadır. Buna göre refakatsiz çocuklar göçmenlikle ilgili istisnai olarak, bir geceden fazla olmamak üzere, bakım ve emniyetiyle ilgili düzenlemeler yapılmak kaydıyla, planlanmış geri dönüş günü içinde, ikameti ve ülkeden çıkış noktası arasında emniyetli seyahatini sağlayacak şekilde yapılmalıdır. Adli olaylarda ise yine istisnai olarak ve kamunun zarar göreceğine ilişkin yüksek bir şüphe varsa küçüğün gözetimine alınması söz konusu olabilecektir.

Gönüllü Geri Dönüşler

Refakatsiz çocuğun daha iyi şartlara sahip olacağı değerlendirildiği takdirde ve uygun ikamet ve bakım şartları sağlandığı durumlarda ülkesine geri gönderilebilmektedir. Ebeveyni tarafından bakım altına alınacaksa bu uygulama daha sık yapılmaktadır. Bununla birlikte, ebeveynler genellikle bu talepleri ve işbirliği tekliflerini geri çevirmektedir. Gönüllü geri dönüşler çoğunlukla var olan iki program yoluyla gerçekleştirilmektedir. Birincisi, Gönüllü Destekli Dönüş ve yeniden Entegrasyon Programı olup daha çok sığınma başvurusunun herhangi bir aşamasında olan küçüklere uygulanmakta, diğeri ise Düzensiz Göçmenler için Destekli Gönüllü Dönüş Programı olarak bilinen vize süresini geçirmiş ya da kaçakçılar veya tacirler vasıtasıyla ülkeye giriş düzensiz göçmenlerin ülkelerine dönüşlerini organize etmektedir. Her iki program da IOM tarafından yürütülmektedir. Bu programlarda yer almak isteyen refakatsiz çocuklara yeniden entegrasyonlarını sağlamak üzere eğitim yardımı yapılmakta, ayrıca ailesi bulunamayan çocuklar için ise sosyal çalışmacısının raporuna bağlı olarak koruyucu bir aileye de yerleştirebilmektedir.¹²

¹² Delbos, L. (2010). The Reception and Care of Unaccompanied Minors in Eight Countries of The European Union. S. 42

Refakatsiz çocuklar 18 yaşına girmeden birkaç ay önce bakım desteğinden ayrılma adıyla bir plana dahil olması yönünde bilgilendirilmekte, 18 yaşını geçen kişiye atanan bir kişisel danışman aracılığıyla bir plan belirlmesi sağlanmaktadır. Bu durumda da genç çeşitli yardımlara ulaşabilmektedir. 21 yaşına kadar süren programdan, eğer genç eğitimini devam ettiriyorsa 24 yaşın üstüne kadar yararlanabilmektedir. Ancak bu şekilde ülkede kalmış, eski refakatsiz göçmenlerin ülkelerine geri gönderilmelerine yönelik sürecin hızlandırılacağına hükümet tarafından deklare edilmesinden sonra bu grupta önemli endişeler yaşanmaktadır.¹³

4. 1. 2. 3. Norveç:

Ülkeye Giriş

Norveç, tarihsel olarak çok sayıda göç alan bir ülke olmakla beraber, ülkeye gelen refakatsiz çocuklar da önemli bir yekûn tutmaktadır. Bu küçüklerin büyük kısmı ülkeye önce Yunanistan'da sığınma başvurusu yaptıktan sonra o ülkeden ayrılarak gelmektedirler.¹⁴ 2013 yılının ilk 8 ayında Norveç'e en çok Somali, Eritre ve Afgan uyruklu refakatsiz çocuklar tarafından sığınma başvurusu yapılmıştır.¹⁵

Norveç'te refakatsiz çocukların işlemlerini iki kuruluş üstlenmektedir. Yaşı 14 ve küçük olanların işlemleri Çocuk Koruma Kurumu adlı birimce, büyük olanların ise Göç Dairesince yürütülmektedir.¹⁶ Büyük çocukların işlemlerinin bu kurum tarafından yapılması Çocuk Hakları Komitesi'nce eleştirilmektedir.¹⁷

Kabul ve Yerleştirme

14 yaş ve altındaki küçükler, Göç Dairesi tarafından Çocuk Koruma Kurumu'na nakledilmekte ve ev tipi çocuk bakım yerlerinde kalmaktadırlar. Nadiren koruyucu ailelere teslim edilen küçükler de bulunmaktadır.¹⁸ 15 yaşından büyük çocuklar için dizayn edilmiş ve yetişkinlerden ayrı kaldıkları çocuk konaklama merkezleri bulunmaktadır. Norveç Göç Kanunu'nun 38. Maddesi uyarınca insani nedenlerle refakatsiz çocuklara geri dönüşlerinde uygun bakım imkanlarının sunulamayacağının anlaşılması halinde ikamet izni verilmektedir.

¹³ Sigona, N. & Hughes, V. (2012). No Way Out, No Way In: Irregular Migrant Children and Families in the UK. Research Report: Oxford University, S. 26

¹⁴ Frontex (2010). Unaccompanied Minors in the Migration Process, Warsaw, s. 18-19

¹⁵ <http://www.udi.no/Norwegian-Directorate-of-Immigration/Oversiktsider/statistics/Asylum/Unaccompanied-minors-applications-and-decisions/Applications-from-unaccompanied-minor-asylum-seekers-in-2013/>

¹⁶ Hühlmann, L. (2010). Unaccompanied Minors in Germany and Europe, www.migrationeducation.org, s.2

¹⁷ European Commission (2011). S. 45

¹⁸ European Commission (2011). S. 45

Vasilik

Norveç Göç Kanunu'nun¹⁹ 92.maddesi uyarınca ülkeye gelen refakatsiz çocuğa acilen ücretsiz adli yardım sunulması ve 98. Madde uyarınca da sığınma başvurusu yaptığıında valiliklerde bulunan Kamu Vasilik Ofisi tarafından derhal bir "geçici vasi" atanması gerekmektedir.²⁰ Geçici vasinin uygun eğitimden geçirilmiş olması ve Valilik makamınca düzenli olarak denetlenmesi gerekmektedir. Geçici vasi, atanmak için gönüllü olmalı, bu görev uygun donanımlı olmalıdır. Geçici vasinin herhangi bir sabıka kaydının olmadığına ilişkin bir belge almış olması gerekmektedir. Atanan geçici vasi Göç Dairesine bildirilmelidir.

Geçici vasi, sığınma başvurusunda küçüğün yasal haklarını korumalı ve onun yüksek yararına göre görevini yerine getirmelidir. Yetkili makamların küçükle yapacağı mülakatlarda, kimlik tespitinde, ailesinin bulunmasına yönelik çalışmalarda hazır bulunmalı ve küçüğün avukatı ile doğrudan iletişim içinde olmalıdır. Geçici vasi, küçüğün günlük bakımı ve görümünden sorumlu değildir. Küçüğün uyruğu, dili, dini ve kültürel geçmişini de göze alarak küçükle iletişim kurmalıdır.

Geçici vasilerin sorumlu olabileceği çocuk sayısı sınırlandırılmamıştır.²¹ Geçici vasinin görevi, küçük 18 yaşına geldiğinde, kendisine vasilik kanunu uyarınca kalıcı bir "vasi" atandığında, küçük ülkeden ayrıldığında veya küçüğün ebeveyni Norveç'e geldiğinde sona ermektedir.

Yaş Tespiti

Yaş tespitinde şüphe olması veya tespit edilen yaşa itiraz edilmesi durumunda küçüğün rızası ile yaş incelemesi yapılmaktadır. Diş kemikleri ve iskelet yapısına bakılarak yapılan tıbbi incelemede olası yanlışlar da hesaba katılarak karara varılmaktadır.²²

Ailenin Araştırılması

Küçüğün ailesinin araştırılması konusunda Norveç makamları Kızılhaç'ın ilgili birimleri ile işbirliği yapmaktadır. Ancak, ailenin bulunmasının çocuğun yüksek yararına olduğu temin edilmelidir. Aile birleşimine yönelik olarak ailenin de Norveç'e getirilmesi tercih edilen bir yöntem değildir.

Eğitim-Sağlık

Bu küçüklerin eğitim, sağlık, sosyal ve boş zaman faaliyetleri için imkanlar sağlanmaktadır. Ancak, 15 yaşın üstündeki çocukların her zaman eğitim imkanından yararlanamadıkları rapor edilmektedir.

¹⁹ Act of 15 May 2008 on the Entry of Foreign Nationals into the Kingdom of Norway and Their Stay in the Realm (Immigration Act)

²⁰ Konu hakkında bilgi için <http://www.udi.no/Norwegian-Directorate-of-Immigration/Central-topics/Protection/Asylum-seekers-and-refugees/Unaccompanied-minor-asylum-seekers/The-role-of-provisional-guardian/>

²¹ European Commission (2011). s.285

²² <http://www.udi.no/Norwegian-Directorate-of-Immigration/Central-topics/Protection/Asylum-seekers-and-refugees/Unaccompanied-minor-asylum-seekers/>

Ayrıca, küçüklerin kendisi gibi küçük refakatsiz çocuk kardeşleri de ülkede bulunuyorsa bunların aynı yerde ikamet etmeleri sağlanmaktadır.²³

Gözetimine Alma

Norveç'te gözetiminde tutulma süresi en fazla 12 hafta olup, refakatsiz çocuklar için ayrı bir azami süre belirtilmediği için bu çocuklar sadece istisnai durumlarda gözetimine alınabilmektedir.²⁴ Sınırlı süre gözetili olmakla birlikte küçüklerin gerektiğinde eğitim alması sağlanmaktadır.²⁵

Gönüllü Geri Dönüşler

Norveç, AB'nin Geri Gönderme Direktifi'ne tabidir.²⁶ Küçüklerin gönüllü geri dönüşleri Norveç Hükümeti'nin önceliklerindedir. Kabul merkezlerinde geri dönüşle ilgili bir görevlinin istihdam edilmesi zorunlu olup bu kişilere müzakere ve ikna etme yeteneklerini geliştirici kurslar dahi verilmektedir. Geri dönüşü hakkında bilgi veren videolar çeşitli dillerde hazırlanarak göçmenlere seyrettirilmektedir. Küçüklerin kendi ana dillerinde konuşmaları ve kültürel faaliyetler yapması, böylelikle ülkesine olan bağının kopmaması ve ülkesinde döndüğünde entegrasyon sorunu yaşamaması amaçlanmaktadır.²⁷

Refakatsiz çocuklar ülkeden ayrılış planlarını polis ile müzakere etmekle yükümlüdür. Bu işbirliğini reddeden küçüklerin zorla sınır dışı edilmesi söz konusudur. Genel olarak karar verilen gönüllü geri dönüşlerde ortalama süre 21 gündür.²⁸ IOM, Norveç'teki küçüklerin gönüllü geri dönüş programlarına destek vermektedir. Norveç ayrıca İsveç tarafından yürütülen Avrupa Refakatsiz Çocukların Geri Dönüşü Programına da (ERPUM)²⁹ katılmaktadır.

Bununla birlikte, Göç Kanunu'nun 90. Maddesine göre, refakatsiz bir çocuğun zorla ülkesine geri gönderilmesi ancak bir aile bireyi, atanmış bir vasi veya diğer uygun bakım hizmetlerinin varlığı halinde mümkün olabilecektir.³⁰ Geri gönderme işleminde çocuğa mutlaka refakat edilmektedir.³¹ Norveç, bir süreliğine Dublin kuralları uyarınca Yunanistan'dan ülkesine gelen kişileri geri göndermeyi, Yunanistan'da yeterli bakım imkânları sunulmadığı eleştirileri nedeniyle durdurmuştur.³²

²³ European Commission (2011). s.286

²⁴ European Commission (2011). S. 74

²⁵ European Commission (2011). S. 76

²⁶ European Commission (2011). S.45

²⁷ European Commission (2011). S. 69

²⁸ European Commission (2011). S. 285

²⁹ The European Return Platform for Unaccompanied Minors

³⁰ Lemberg-Pedersen, M., Schuster, L., Stern, R., Gibney, M.J. ve Allsop, J. (2013). The Deportation of Unaccompanied Minors from the EU, University of Oxford, Workshop Report, S.10

³¹ EC (2011). S. 288

³² Human Rights Watch. (2008). S.98

4. 1. 2. 4. Hollanda:

Hollanda'ya gelen refakatsiz çocuklar genellikle sığınma başvurusunda bulunanlar, ekonomik amaçlı olarak ülkeye yasadışı yollarla girmeye çalışan, insan tacirlerince kandırılarak kaçırılan çocuklardan oluşmaktadır. Çocukların bir kısmının (özellikle Afrikalı küçüklerin) aile bireylerinden fiziksel kötü muamele gördükleri ya da zorla evlendirilmek istendikleri için ailelerinden kaçtıkları da belirtilmektedir. Küçük yaşta çalışmaya zorlanmak, aile bireylerinin işledikleri suçlar nedeniyle cezaya maruz bırakılma, asker olarak zorla çatışma bölgelerine götürülmek istenmeleri gibi nedenler de ayrıca Hollanda'ya refakatsiz gelen çocukların evlerinden ayrılma nedenleri olarak sıralanmaktadır.³³ Bu ülkeye gelen refakatsiz çocukların büyük kısmı Somali, Irak, Afganistan ve Çin'den gelmişlerdir.

Ülkeye Giriş

Hollanda uluslararası havalimanlarına gelen bir refakatsiz çocuk sığınma başvurusunda bulunduğu giriş reddedilmekle birlikte, havalimanından ayrılmasına müsaade edilmektedir. Sığınma başvuruları Göç ve Vatandaşlık Kurumu'na bağlı uzman birimlerce gerçekleştirilmektedir. Küçüğe en kısa sürede vasi atanmakta, atanan vasi küçüğün sığınma başvurusuna onun adına imza atmaktadır.³⁴

Kabul ve Yerleştirme

Sığınma başvurusu yapan küçük Nidos Kurumu tarafından misafir ailelere teslim edilmekte ve Adalet Bakanlığı'na bağlı Merkezi Sığınmacı Kabul Ajansı'na ait kabul ait evlerde veya kabul merkezlerinde barındırılmaktadır. Küçükler, günlük ihtiyaçlarına uygun hizmetlerin verilmesine yönelik olarak beceri ve özelliklerine göre farklı yerlerde yerleştirilmektedirler. 134 yaş altı çocuklar benzer kültürel geçmiş olan çocuklarla aynı yerlerde misafir ailelerde, 13-15 yaş arası küçükler de evlerde, 15-18 yaş arası küçükler ise kabul merkezlerinde kalmaktadırlar. Geçtiğimiz yıllarda kız çocuklarda yaşanan kayıp vakaları nedeniyle (Hintli ve Nijeryalı kız çocuklarında görülmüştür) başlatılan koruma sistemi uyarınca sömürüye maruz kalma riski olan küçükler korumalı kabul merkezlerine nakledilmişlerdir.³⁵

Vasilik

Hollanda'daki vasilik mevzuatı uyarınca, refakatsiz çocuğa derhal bir vasi atanması gerekmektedir. Nidos Kurumu tarafından bulunan vasiler, küçüğün yasal haklarının takipçisi konumundadırlar. Vasi olmak için üniversite mezunu olmak, vasilik hakkında 10 günlük bir temel eğitimden geçmiş olmak şarttır. Günlük bakım ve görümleri ise misafir aileler veya Merkezi Sığınmacı Kabul Ajansı'nca sağlanmaktadır. Vasi, bu kişilerle yakın temasta bulunmakta ve çocukların entegrasyon veya geri dönüş için en uygun alternatifini planlamaktadır.

³³ European Migration Network (2010).s. 24

³⁴ EMN (2010). s.33

³⁵ EMN (2010). s.40

Kayıplar

Hollanda'da yaşanan kayıp kız ve erkek çocuğu vakalarının artışıyla birlikte, bu olayların insan ticareti şebekeleriyle bağı araştırılmış, ilgili kurumların ortak çalışmaları ile bu sayı azaltılmıştır.³⁶

İnsan Ticareti Mağdurları

İnsan ticareti mağduru olan küçükler hakkında çıkarınla bir yönetmelik, çocuklara ikamet izni verilmesini ve çocukların güvenlik birimlerine destek olarak suçluların bulunmasına yönelik düzenlemeler içermektedir. İnsan ticareti vakasının mahkemece kesinlik kazanması halinde küçüğe daimi ikamet izni de verilebilmektedir. Mağdur ikamet izni olan çocuklar, bu sürenin 3 yılı aşması halinde de daimi ikamet başvurusu yapma hakkında sahiplerdir.³⁷

Yaş tespiti

Yaş tespiti, küçüğün yaşını yasal belgeleriyle ispatlayamayacak durumda olması ya da çocuğun yaşına ilişkin bir şüphe olması halinde, küçüğün rızası da alınarak yapılmaktadır. Yaş ölçümü, çocuğun bilek ve köprücük kemiklerinin ölçülmesine ve çocuğun cinsiyetine de dikkate alınarak hesaplanmakta, çocuk isterse bu tespit yinelenabilmektedir.³⁸

Refakatsiz çocuk sıfatıyla 3 yıl veya daha fazla süre ikametli olan küçükler 18 yaşına geldiklerinde daimi ikamet izni talebinde bulunabilirler. Ancak bu durum genellikle insani mülahazalarla ve istisnai durumlarda verilen bir hak olarak uygulama alanı bulmaktadır. Sığınma başvurusu reddedilen küçüklerin ise ikamet izinlerinin uzatılmaması esastır. Ancak, yaşı 15'den küçük olan çocukların öncelikle geçici ikamet ve 18 yaş sonrasında da daimi ikamet izni almalarının yolu açık bulunmaktadır.³⁹

Ailenin Araştırılması

Küçüklerin ailelerinin bulunmasına yönelik uygulamalarda, Göç irtibat görevlileri ile birlikte Hollanda Dışişleri Bakanlığı yetkililerince araştırılmaktadır.⁴⁰

Sağlık Yardımı

Küçükler, diğer sığınmacılara sağlanan temel tıbbi imkanlardan ve daha ileri düzeyde tedaviye muhtaç olanlar (travma sonra stres bozukluğu, depresyon gibi) için gereken hizmetlerden yararlanabilmektedir. Psikolojik bozukluğu olan ve çevresine rahatsızlık veren küçükler, özel kabul merkezlerine nakledilmektedirler. Ayrıca sivil toplum kuruluşlarının da gönüllü sağlık hizmetleri sağlanmaktadır.⁴¹

³⁶ EMN (2010). s.48

³⁷ EMN (2010). s.39

³⁸ EMN (2010). s.53

³⁹ EMN (2010). s.55

⁴⁰ EMN (2010). s.57

⁴¹ EMN (2010). 60

Eğitim

İkamet statülerine bakılmaksızın Hollanda'da buluna küçükler eğitim görmek zorundadırlar. Zorunlu düzenli eğitime başlayan çocuklarda özellikle Hollanda dili eğitimi alması öncelikli değerlendirilmektedir. Eğitim hizmetleri ve bunu formatı, küçüğün bulunduğu belediye tarafından sağlanmaktadır.⁴²

İstihdam

Hollanda'da küçüklerin istihdam edilebilmeleri ikamet izni statüsüne göre belirlenmektedir. Sığınma başvurusu süreci devam eden küçükler, haftada 24 saat çalışabilirken, ülkesine dönmesinde sakınca görülen küçüklerin daha uzun süre çalışabilmesi mümkündür. Sığınma başvurusu kabul edilen küçüklerin çalışmasının önündeki sınırlamalar kaldırılmaktadır.⁴³

Gözetimine Alma

Sınırdışı etme amacıyla yapılan gözetimler mümkündür. Ancak çocuğun yararı için uygun imkanlar öncelikli olarak değerlendirilmektedir. Küçükler için zorunlu gözetim daha çok ulusal güvenlik ve kamu düzeni açısından zaruri olması halinde uygulanmaktadır.⁴⁴ Hakkında sınırdışı kararı verilen küçüğün gözetiminde bekleme süresi ne fazla 14 gündür ve bu süre zarfında avukat desteği sağlanmaktadır.⁴⁵

Ülke içinde yasadışı olarak kalmaya devam eden küçüklerin gözetimine alınması Yabancılar Polisine gerçekleştirilmektedir. Polis, Adalet Bakanlığı'na bağlı olan ve üçüncü ülkelere sınırdışı işlemlerini gerçekleştiren Geri Gönderme Servisini bilgilendirmektedir. Her halde Gençlik Sosyal Yardım Ofisi de bilgilendirilmektedir. Küçüğün zorunlu şekilde sınırdışı edilmesi söz konusu ise, bu kararın Yabancılar Mahkeme yargıçlarınca verilmesi gerekmektedir.⁴⁶

Gönüllü Geri Dönüşler

Hollanda'da kalması uygun görülmeyen küçükler ülkeden ayrılmaya zorlanmaktadır. Hollanda Hükümeti bu dönüşlerin 18 yaşından önce olması konusunda ısrarcı davranmaktadır. Bu amaçla, Geri Gönderme Servisi, küçüğün geri gönderilmesinde kendi başına hareket edebilecek olgunluğa erişmesi, ülkesinde uygun barınma imkanlarının olması ve uygun şartlarda ülkesine dönüşünün mümkün olup olmasını baz almaktadır. Genel olarak kız çocukları ile çocuğu olan annelerin dönüşe sıcak bakmadıkları, memleketinde ailesi bulunanların bu konuda daha olumlu görüşlerinin olduğu, şiddet ve fiziksel baskıdan kaçan çocuklarda geri dönüşün arzu edilmediği görülmektedir. Gönüllü geri dönüş uygulamalarında IOM rol almaktadır. Hollanda'nın, Angola ve Kongo devletlerinde, ülkeden geri dönüşleri düzenleyen ve küçüklerin geri dönüşlerinin kolaylaştırılmasını amaçlayan tesisleri

⁴² EMN (2010). S. 63

⁴³ EMN (2010). s.65

⁴⁴ EMN (2010). s.69

⁴⁵ European Commission. (2011). S. 283

⁴⁶ EMN (2010). s.34

bulunmaktadır.⁴⁷ Ailesi olmayan ya da ailesinin yanına hemen gitmesi uygun görülmeyen çocuklar bu tesislerde barındırılmaktadırlar. Bu tesislerde kaldığı halde, buralardan ayrılan ve nereye gittiği bilinmeyen çocuklar da bulunmaktadır.⁴⁸

4. 1. 2. 5. Yunanistan⁴⁹:

Ülkeye Giriş

Yunan yabancılar yasası hükümlerine göre, refakatsiz çocukların yasal girişi ile ilgili bir özel düzenleme bulunmamaktadır. Ancak, acil insani yardım gereken durumlarda, yardım kurumlarında kalabilmektedir. Çocuk mahkemelerinin kararı olması halinde bu küçükler ikamet izni verilebilmektedir.

Yunan sınır makamlarının incinebilir refakatsiz çocuk gruplarına karşı yeterli eğitime sahip olmadığı belirtilmektedir. Tercüman eksikliği gibi engeller de eklendiğinde refakatsiz çocukların ülkeye girişlerinde yetişkinler gibi muamele gördüğü belirtilmektedir.

Kural olarak düzensiz göçmen olarak yakalanan refakatsiz çocuklara sığınma başvurusu yapabileceklerine ilişkin haklarının polis tarafından bildirilmesi ve küçükün yetkili bir vasi tarafından temsil edilmesi gerekmektedir. Sığınma başvurusunda bulunmayan, sığınma başvurusu reddedilen çocukların herhangi bir hakkı bulunmamaktadır. Bu küçükler gözaltına alınabilmekte ve yetişkinlerle aynı sürece dahil olarak sınırdışı edilebilmektedir.⁵⁰ Sığınma başvurusu alınan küçüklerin sınırdışı edilebilmesini engelleyen ve Kırmızı Kart olarak adlandırılan bir ikamet belgesi düzenlenmektedir. Bu küçükler genellikle bakım merkezlerine nakledilmektedir.

14 yaş üstündeki refakatsiz çocukların başvuruları kendilerince yapılabilse de, 14 yaş altındaki küçüklerin bu başvurularını yasal vasileri tarafından yerine getirilmelidir. Bu başvuru süreçlerinin refakatsiz çocuklar için derhal yapılması kural olsa da, bu başvuruların yapılmasının kimi zaman günlerce sürdüğü de dile getirilmektedir.⁵¹

Kabul ve Yerleştirme

Yasadışı yollarla Yunanistan'a gelen refakatsiz çocukların barınması için çeşitli merkezler bulunmaktadır. Bu merkezlerin finansmanı ulusal bütçeden veya Avrupa Mültecî Fonu'ndan karşılanmaktadır. İnsan ticareti mağduru küçükler Ulusal Sosyal Dayanışma Merkezi tarafından

⁴⁷ European Commission. (2011). S. 45

⁴⁸ EMN (2010). S.74

⁴⁹ Bu bilgiler "European Migration Network. (2010). Policies on Reception, Return and Integration Arrangements for, and Numbers of, Unaccompanied Minors – an EU Comparative Study" eseri ile "Human Rights Watch. (2008). Left to Survive: Systematic Failure to Protect Unaccompanied Migrant Children in Greece," adlı çalışmadan uyarlanmıştır.

⁵⁰ Human Rights Watch. (2008).

⁵¹ Human Rights Watch. (2008). s.43

işletilen sığınma evlerinde barındırılmaktadır.⁵² Kurum bu hizmet için bazı STK'larla anlaşmalar imzalamıştır. Bununla birlikte Yunanistan'da refakatsiz çocukların ikamet edebilecekleri yerlerin ve bakım imkanlarının yetersiz olduğu iddia edilmektedir.⁵³

Vasilik

Yunan kanunları ve İçişleri bakanlığı genelgeleri uyarınca refakatsiz çocuğun yasal geçici vasisi, savcılardır. Yunan Medeni kanununa göre, vasilik üst bir kurul tarafından denetlenmektedir. Vasiler, mahkemeler ve denetleme kurulu hakkında bir karar verilmeden önce küçüğü dinlemekle ve onun en üstün yararını gözeterek hüküm vermekle yükümlüdür.

Bununla birlikte, kanun refakatsiz çocukların yasal vasilığının şartlarını açıkça ifade etmemiştir. Bu nedenle savcıların rolleri hakkında değişik görüşlere sahip olduğu, sığınma veya gözaltına alınma süreçlerinde çocuğun yüksek yararının gözetilmediği iddia edilmektedir. HRW tarafından yapılan bir çalışmada⁵⁴ savcıların kaç çocuktan sorumlu olduklarını bilmedikleri ve bunun kayıtlarının tutulmadığı belirtilmektedir. Ayrıca savcılık makamının yasal vasilik durumu, ebeveynin vasilik yetkileri gibi kullanılmadığı için çocuğun yüksek yararının gözetilebilmesi de tam anlamıyla mümkün olamamaktadır.⁵⁵

Çalışma

Refakatsiz çocukların Yunanistan'da çalışması AB Müktesebatına göre düzenlenmekte olup, yasal vasisinin izniyle çalışabilmesine müsaade edilmektedir. 15-17 yaşları arasındaki çocuklar belli saat sınırlamasını gerektiren iş koruma şartlarına tabi olup, bu küçüğün en azından asgari ücretle ücretlendirilmesi gerekmektedir. Küçüğün ahlak, sağlık ve güvenliğini tehdit eden işlerde çalıştırılmaları da yasaklanmıştır. Ancak, ilgili kuruluşların⁵⁶ hazırladığı raporlara göre, çalışma şartlarının bireyin kendi ayaklarının üzerinde durmasına izin vermediğini, yasal vasisinden izin alamayanların da yasadışı olarak çalıştıkları iddia edilmektedir.

Eğitim

Refakatsiz sığınma başvurusu yapmış çocukların eğitim hakkı olmakla birlikte, pratikte bunu kolaylaştıran veya denetleyen bir sistemin olmadığı iddia edilmektedir.⁵⁷

⁵² European Migration Network. (2010).

⁵³ Human Rights Watch. (2008). Ayrıca bakınız. European Commission. (2011). Comparative Study on Practices in the Field of Return of Minors, s.42

⁵⁴ Human Rights Watch. (2008).

⁵⁵ Delbos, L. (2010). The Reception and Care of Unaccompanied Minors in Eight Countries of The European Union. S. 101

⁵⁶ UNHCR ve HRW

⁵⁷ UNHCR. (2010). Trees Only Move in the Wind. A Study of Unaccompanied Afghan Children in Europe. S.25

Yaş Tespiti

2008 tarihli bir kararname ile küçüğün yaşının belirlenmesinde tıbbi inceleme şartı getirilmiştir. Ancak kararname hangi yöntemin kullanılacağını açıkça ifade etmemektedir. Yaşının küçük olduğunu iddia eden kişi inceleme sonucuna kadar çocuk olarak işlem görmek durumundadır.

İnsan Ticareti Mağdurları

3386 sayılı kanunun 47. Maddesi uyarınca insan ticareti mağduru refakatsiz çocuklar ilgili makamlarca koruma altına alınmalı, ailesinin bulunması için en hızlı adımlar atılmalı, yasal vasisi tayin edilmeli ve adli yardım sunulmalıdır.

Gözültına Alma

Refakatsiz çocuklar, göçmen gözülti merkezlerinde yaş tespiti, kimlik ve uyruk tespiti ve sığınmacılık başvuruları gibi ilk işlemleri yetişkinlerden ayrı şekilde yapılmaktadır. Ancak, bu işlemlerden sonra ve merkezlerden ayrıldıktan sonra refakatsiz çocukların koruma ve bakım merkezlerine nakledildiklerine ilişkin yeterli bilgi olmadığı iddia edilmektedir.

Yunan kanunlarına göre, geçerli olmayan belgelerle ülkeye giren veya ülkede kalmakta olan refakatsiz çocukların gözültına alınmayacaklarına dair bir hüküm bulunmamaktadır. Gözülti koşulları yetişkin göçmenlerle aynı olup, sınır dışı edilmelerinin önünde de bir engel bulunmamaktadır.⁵⁸

Gönüllü Geri Dönüşler

2005 tarihli 3386 sayılı kanuna⁵⁹ göre, Çocuk mahkemelerinin verdiği bir karar olmadığı takdirde, refakatsiz çocukların geldikleri ülkeye veya transit geçtikleri ülkeye sınır dışı edilmesi yasaklanmamıştır. 2008 yılına ait verilere göre Yunanistan'dan 1153 refakatsiz çocuk sınır dışı edilmiştir. Bu küçüklerin sınır dışı edildiklerinde ülkelerinde gerekli bakım hizmetlerine kavuşup kavuşmadığı teyit edilmemekte ve yeniden entegrasyonuna dair herhangi bir girişim yapılmamaktadır. Örneğin, Yunanistan'ın Türkiye ile imzaladığı Geri Kabul Anlaşması'nda da refakatsiz çocuklara ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır.⁶⁰ Bu durum insan ticareti mağduru küçükler için farklı olup, bu durumlarda IOM tarafından yapılan bir fizibilite çalışması ile ülkelerine dönüşleri sağlanmaktadır.

Sınır dışı kararı verilen küçüklerin kararı veren polis makamlarına 5 gün içinde itiraz hakları bulunmaktadır. Yapılan bir çalışmada⁶¹, elinde Yunanca yazılı sınır dışı kararı bulunan küçüklerin durumun farkında olmadıkları, hatta bu belgeyi yasal kalışa imkan sağlayan bir belge olarak kabul ettikleri belirtilmektedir. Diğer bir deyişle, verilen kararların refakatsiz çocuğa anlayacağı dilde ve şartlarda ifade edilmediği anlaşılmaktadır.

⁵⁸ European Commission. (2011). Comparative Study on Practices in the Field of Return of Minors, s.253.

⁵⁹ Üçüncü Ülke Vatandaşlarının Yunan Topraklarına Girişi, Kalışı ve Sosyal Entegrasyonu Hakkındaki Kanun Değişikliği

⁶⁰ Human Rights Watch. (2008).

⁶¹ Human Rights Watch. (2008).

4. 1. 3. Kaynakça:

Raporlar

- Delbos, L. (2010). The Reception and Care of Unaccompanied Minors in Eight Countries of The European Union
- European Commission. (2011). Comparative Study on Practices in the Field of Return of Minors.
- European Migration Network (2010). Policies on Reception, Return and Integration arrangements for, and numbers of, Unaccompanied Minors – an EU comparative study
- Frontex (2010).Unaccompanied Minors in the Migration Process, Warsaw.
- Human Rights Watch. (2008). Left to Survive: Systematic Failure to Protect Unaccompanied Migrant Children in Greece.
- Hühlmann, L. (2010). Unaccompanied Minors in Germany and Europe.
- ICRC, IRC, Save the Children, UNICEF, UNHCR, World Vision, (2004). Inter-agency Guiding Principles on Unaccompanied and Separated Children.
- IOM (2013). Children on the Move. Geneva: International Organization for Migration.
- IOM. (2011). Unaccompanied Children on The Move. Geneva: International Organization for Migration.
- IOM (Brussels). (2009). Guidelines and Internal Procedure on Return and Integration Assistance to Unaccompanied Minors.
- IOM. (2008). Exchange of Information and Best Practices on First Reception, Protection and Treatment of Unaccompanied Minors: Manual of Best Practices and Recommendations.
- Lemberg-Pedersen, M., Schuster, L., Stern, R, Gibney, M.J. & Allsop, J. (2013). The Deportation of Unaccompanied Minors from the EU, University of Oxford, Workshop Report.
- Sigona, N. & Hughes, V. (2012). No Way Out, No Way In: Irregular Migrant Children and Families in the UK. Research Report: Oxford University.
- UNHCR. (2010). Trees Only Move in the Wind. A Study of Unaccompanied Afghan Children in Europe.

Yasal Belgeler

Council Directive 2001/55/EC Madde 2(f) <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001L0055:EN:NOT>

Council Resolution of 26 June 1997 on unaccompanied minors who are nationals of third countries [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31997Y0719\(02\):EN:NOT](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31997Y0719(02):EN:NOT)

Council Directive 2003/9/EC of 27 January 2003 laying down minimum standards for the reception of asylum seekers <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003L0009:EN:NOT>

Council Regulation (EC) No 343/2003 of 18 February 2003 establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an asylum application lodged in one of the Member States by a third-country national <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003R0343:EN:NOT>

Council Decision of 25 June 2007 establishing the European Fund for the Integration of third-country nationals for the period 2007 to 2013 as part of the General programme Solidarity and Management of Migration Flows <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32007D0435:EN:NOT> ;

Directive 2008/115/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 2008 on common standards and procedures in Member States for returning illegally staying third-country nationals <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32008L0115:EN:NOT>

Decision No 575/2007/EC of the European Parliament and of the Council of 23 May 2007 establishing the European Return Fund for the period 2008 to 2013 as part of the General Programme Solidarity and Management of Migration Flows <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32007D0575:EN:NOT>

İnternet Kaynakları

<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx>

<http://www.udi.no/Norwegian-Directorate-of-Immigration/>

ÜNİTE 2. REFAKATSİZ ÇOCUKLARI YÖNLENDİRME, KORUMA VE MÜLAKAT YAPARKEN DİKKAT ETMEMİZ GEREKEN NOKTALAR

4. 2. 1. Refakatsiz Çocuklar için Yönlendirme ve Koruma Sistemlerinin Ortak İlkeleri:

Uygulamalar ülkeden ülkeye değişse de, insan haklarının ve çocuk haklarının uygulanmasını garanti altına almak açısından özellikle uygulamada kullanacak ilkeler ve bazı süreçler açısından giderek birine benzemektedir.

Refakatsiz çocukların korunma altına alınması, Türkiye’de geçirecekleri süreç, korumanın uygulanması ve ailelerinin bulunması ve geri dönüşlerine ilişkin en temel prensipler şunlardır:

- Ayrımcılık yapılmaması,
- Çocuğun yüksek yararını gözetilmesi,
- Yaşam boyu gelişim,
- Aile birliği,
- Gönüllü değilse geri gönderilmeme,
- Çocuğun kapasitenin uygun yollarla yönlendirilmesi ve geliştirilmesi,
- Katılım ve
- Gizlilik

Refakatsiz çocukların korunma altına alınmasında “öncelikli” olarak izlenecek bazı prosedürler şu şekilde tavsiye edilmektedir.⁶²

1. Küçük bir ülkeye gelir gelmez kimlik tespiti yapılmalıdır.
2. Küçüğün kayıt ve belgeleme işlemleri gecikmesizin tamamlanmalıdır. Bu süreçte küçüğün yaşı en sağlıklı yöntemler kullanılarak belirlenmelidir.
3. Yaş tespitinde ele alınacak noktalar:
 - a. Küçüğün beyanı
 - b. Fizyolojik ve psikolojik göstergeler
 - c. Var ise resmi belgeler
4. Ebeveyninden veya yasal vasisinden nasıl ayrıldığı belirlenmelidir. Bu belirleme için çocuğun yaşam öyküsü alınmalıdır. Bu noktada çocukla mülakatta dikkat edilmesi gereken hususları uygulayınız.
5. Küçüğün olası özel durumlarına (insan ticareti mağduru olabilmesi gibi) dikkat edilmesi gerekmektedir.
6. Aile bireylerinin bulunmasına yönelik hızlı bir izleme-tarama süreci başlatılmalıdır.

⁶² ICRC, IRC, Save the Children, UNICEF, UNHCR, World Vision, (2004). Inter-agency Guiding Principles on Unaccompanied and Separated Children

4. 2. 2. Refakatsiz Çocuklarla Mülakat:

Refakatsiz çocuklarla mülakat, çocuklarla bireysel düzeyde kimi zaman, bilgi toplama amaçlı, kimi zaman bilgi verme amaçlı kimi zaman ise karar verme amaçlı olabilir.

Bilgi toplama mülakatları: Bu mülakatlarda, çocuğun durumunu, sorunlarını ve ihtiyaçlarını anlamak amaçlı konuşmalardır. Burada ona dair tüm gerçekleri anlamayı hedeflemek amacını aşan bir hedeftir. Bilgi alma, tanıma mülakatlarında zorlayıcı olunmamalıdır. Amacın çocuğa yardım etmek olduğu vurgulanmalıdır. Mülakatı yapan öncelikle kendisini ve neden böyle bir konuşma yaptıklarını çocuğa anlatmalıdır. Çocuğun içinde bulunduğu durum ve onu öznel duygu ve tutumları anlaşılmasına çalışılmalıdır.

Bilgi verme amaçlı mülakatlar: Bunlar bilgi verme, motive etme, oryantasyon görüşmeleridir. Bilgi verme mülakatı her türlü diyalogun içinde yer alabilir. Örneğin, ilk defa kuruluşa gönderilerin bir refakatsiz çocuğa öncelikle artık burada güvende kalabileceği bilgisinden başlayarak bulunduğu yerin ona sağlayabilecekleri ve kurallar hakkında bilgi verilmelidir.

Bu tür görüşmelerde bir defada çok fazla bilgi vererek bilgi bombardıman ile kafa kafa karıştırılmamalıdır. Bilgiler çocuğun anlayacağı şekilde basit olarak verilmeli. Algılaması için zaman tanınmalıdır. Ona her zaman bu konuda sorular sorabileceği hatırlatılmalı.

Amaçlanan bilgiler derlenip, çocuğa verildikten sonra tekrar çocuğa aklına takılan ya da söylemek istediği başka bir şey var mı diye sorulur, bu sorular cevaplandıktan sonra görüşme sonlandırılır.

Teşhis ve karar verme amaçlı görüşmeleri: Özellikle ailenin bulunması ve çocuğun ailesiyle birleştirilmesi noktasında önemlidir. Bu mülakatlarda, her zaman çocuğun yüksek yararının gözetilmesi ve bilgilendirilmiş onayının alınması gerekmektedir. Bu tür mülakatlarda toplanan bilgiler kaydedilir. Daha sonra sürecin ilerleyen aşamalarında yetkilerle kontrol edilir. Hem çocuğun iradesi hem de onu yüksek yararı odağı alınır.

Mülakatlarda elde edilen bilgiler kaydedilirken, çocukların kişisel bilgilerinin gizliliği ihlal edilmemelidir.

Gerekli bilgiler otoritelerle paylaşılırken, her bilgi paylaşılmamalı, hassasiyet ve incinebilirlikler belirtilmelidir. Bu esnada damgalayıcı olabilecek kişisel bilgiler ve güvenlikle ilgili kişisel bilgilerin gizliliğine özel önem verilmelidir.

Çocuğu yüksek yararı tespit edilirken, öncelikle çocuğa zarar verecek hiçbir yolun çözüm olmayacağı ilkesi benimsenmelidir. Çocuğun alternatifleri tek tek değerlendirilmeli ona en faydalı olacak seçenekler seçilmelidir. Bu alternatifler çocuğa da anlayacağı bir şekilde anlatılmalı ve onun bilgilendirilmiş onayı alınmalıdır.

Özellikle kız çocuklarında aileden ayrılma nedeni iyice belirlenmeden aile birleşimi yapılmamalıdır. Yine özellikle kız çocuklarında, erken yaşta evlilik, cinsel istismar gibi olasılıklar ve tür deneyimlere ailelerin verebileceği tepkiler göz önünde bulundurulmalı çocuğun haklarını koruma altına alacak çözümler üretilmelidir.

Her üç biçimdeki mülakatı yaparken, ve çocuklarla olan tüm bireysel konuşmalarda, her zaman:

- Tüm dikkatimizi çocuğa vermemeliyiz
- Sonuca ulaşmak için acele etmemeliyiz
- Söyleneni anladığımızda emin olmalıyız: arada aldığımız bilgileri özetleyip, böyle anlıyorum doğru anlamış mıyım seni? diye sorarak, algımızı kontrol etmeliyiz.
- Ya da anlamadığımız bir bölüm olursa, açıklığa kavuşturmak için sormalıyız. Ancak burada takıldığımız yer travmatik anılar ise o zaman zorlayıcı olmadan, kendini hazır hissettiğin zaman anlat, mesajını vermemeliyiz.

4. 2. 3. Refakatsiz Çocuklarla Mülakat Yaparken Dikkat Etmemiz Gereken Noktalar:

BİLELİM: Mahrebian ve Ferris⁶³ tarafından yapılan bir araştırmada bir iletişim sürecinde karşı taraf üzerinde sözlerin yalnızca; %7, sesin % 38, beden dilinin ise % 55 oranında etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çocukla mülakatta dikkat edilmesi gereken hususlar:

- Çocukla dostane bir ortamda konuşulmalıdır.
- Mülakat için, mülakatçı ve çocuğun ve gerekiyorsa çevirmenin aynı göz hizasında oturabildiği, oturma düzeninin rahat olduğu bir oda kullanılmalıdır. Odada, parmaklık gibi gözaltı hissi veren eşyalar bulunmamalıdır.
- Mülakat sorgu değil, sohbet havasında yapılmalıdır.
- Mülakata başlamadan çocuğa nasıl hissettiği sorulmalı, öncelikle onun iyiliği için burada olduğu, buradaki insanların amacının ona yardımcı olmak olduğu bildirilmelidir.
- İçinde bulunduğu kurum ve işlemin amacı kısaca ve basitçe anlatılmalıdır.
- Bu bilgileri verdikten sonra bir ihtiyacı olup olmadığını sorunuz.
- Çocuğa ikram (çay, kurabiye, v.s.) teklif ediniz.
- Daha sonra çocuktan adı, soyadı ve nereden geldiği, gibi temel bilgiler sorulmalıdır.

⁶³ Mehrabian, Albert and Ferris, Susan R. (1967) "Inference of Attitudes from Non- Verbal Communication in Two Channels." Journal of Consulting Psychology vol.31 248-252.

- Buraya nasıl geldiğini, hikayesini anlatmasını isteyiniz. Soruları sorgular bir biçimde değil, onu tanımayı amaçlayan bir şekilde sorunuz.

Örnek cümleler:

Evinden buraya kadar nasıl geldin?

Senin için zor olmuş olmalı, bana da anlatır mısın?

- Soruları sorarken, kendine güvenen ve şefkatli bir ses tonu ve yüz ifadesi kullanınız.
- Hikâyesini anlatırken kesmeden dinleyiniz. Eğer aklınıza takılan ya da çelişkili ifadeler kullanırsa, bunları çocuk sözünü bitirdikten sonra, teker teker ve anlamaya çalışan bir tonda sorunuz.
- Mülakat boyunca çocukla göz temasınızı koruyunuz. Örneğin, çevirmen kullanılıyorsa, çevirmen konuşurken de ara ara çocuğa bakınız. Çocuk konuşurken dilini anlamasanız bile ona bakarak onu dinleyiniz. Bu hem dostane bir hava yaratır. Hem de anlatırken, çocuğun ses tonunu, yüz ifadelerini ve vücut dilini gözlemler şansını size verir. Çevirmen söylenenleri çevirirken ara ara hem çevirmene hem de çocuğa bakınız.
- Mülakat sırasında, çocuk kitlenebilir, ağlayabilir, bağırabilir. Bunlar travmatik yaşantıların anlatılması esnasında alabileceğimiz tepkilerdir. Böyle durumlarda sakinliğinizi koruyunuz ve ona sakinleşmesi için zaman tanıyınız.

Önemli: İyi mülakatın anahtarı iyi bir dinleyici olmaktır.

İyi dinlemek, karşımızdakinin bize vermek istediği ne olduğunu anlamaya çalışmaktır. Bunun için ön yargılarımızdan arınmış, dikkatimizi yaptığımız işe yoğunlaştırmış olmamız gerekir.

İyi dinlemeyi engelleyen unsurlar şunlardır⁶⁴:

- a. Sıkılıp dinliyor gibi görünmek: Çoğu zaman gündelik hayat bizler için bunalıcıdır. Her zaman kuruluşa gelen kişilere tam dikkatimizi veremiyor olabiliriz. Dinler gibi görünüp dinlemiyor olabiliriz.
- b. Filtreleme: İyi bir dinleyici olmak için anlatılanları kaçırmadan genelini dinlemek gerekir. Ama sadece kendimizi ilgilendiren kısımları dinleriz. Çünkü doğamız gereği insanoğlu en çok kendisiyle ilgilidir. Bu da başarılı bir dinlemeyi olumsuz biçimde etkiler.
- c. Algıda Seçicilik: Dinlediğimiz kişiye ilişkin çoğu zaman aklımızda bir hikaye ve bir takım yargılar vardır. Böylece o anlatırken, sadece bizim fikirlerimizle örtüşen yerleri dinleyip hatırlarız. Sözlerinin genelini ve bizi şaşırtabilecek ayrıntılarını dinlemeyiz.

⁶⁴ Buradaki bilgiler, Dinç Özcan, E. Ve Taşkıran, E. İletişim Yöntemleri, Düzce Üniversitesi ve Erkan, G. (1998) Mülakat Teknikleri, HU yayını: Ankara, kaynaklarından derlenmiştir.

- d. Duygular: O anki duygu durumumuz dinleme kapasitemizi belirler. Sakin ve sıkıntısız iken daha iyi dinlerken, öfkeli, ya da üzgün iken kendimizi duygumuza kaptırıp karşıımızdaki dinleyemeyiz.
- e. Aşırı Bilgi Yükleme: Karşıımızdaki anlatırken çok çeşitli ve farkı bilgiyi bize bir arada sunar, kimi zaman bu bilgiler ilk anda algılayabileceğimizden çoktur. Verilen tüm mesajları alamayabiliriz.
- f. Fiziksel Faktörler: Gürültü, tekrar eden sesleri odada konuşan başkaları varken dikkatimiz dağılır, iyi dinleyemeyiz.
- g. Kültürel Faktörler: Karşıımızdaki kendimizden önemsiz ve bilgisiz olduğunu düşünüyorsa söylediklerine tam anlamıyla değeri vermez sözlerini iyi dinleyemeyiz.
- h. Akıl Okumak: Böyle durumlarda kimi zaman akıl okuruz. karşıımızdaki konuşurken onun cümlelerinin devamının nasıl geleceğini kestirmeye çalışırız. Genellikle bunu başardığımızı düşünür, düşündüklerimizde haklı olduğumuzu düşünür, karşıımızdaki kişiyi dinlemeye değeri bulmayız. Dolayısıyla bize anlatılanların bir kısmını kağıırız.
- i. Mesaj Verme Şekli: Karşıımızdaki çocuk, beklentilerimizin aksine, acı bir hikayeyi gülererek, ya da mağdur olduğu halde öfkelenerek anlatıyor olabilir. Mesajı veriş şekli ve mesaj arasında böyle bir uyumsuzluğa takılırsak, şüphelenmeye başlar iyi dinleyemeyiz. Böyle Durumlarda aklımızda tutmamız gereken iyi şey vardır: Birincisi, insanlar farklı durumlara farklı duygusal tepkiler verirler. İkincisi ise kültürel farklılıkların etkilerini o anda hesap edemeyiz. Örneğin, 'o anıyı dile getirmenin' o kültürdeki o kişinin rolüne en uygun durumu alaya alarak dile getirmek, ya da öfke asla onaylamadığını sert bir biçimde diler getirmek olabilir. Bunu bilebilmek için hem o kişinin kültürü hem de kendisi hakkında daha derin bilgiye ve zamana ihtiyacımız vardır.
- j. Şüphelenmek: Bazen bir görüşmenin başında karşıımızdaki bize doğru söylemediğine inanırız. Örneğin yaşını yanlış beyan ettiğine, ya da durumunu doğru söylemediğine inanırız. Bu erken kanaat, aslında bir önyargıdır. Önyargımızı aşmadan karşıımızdaki gerçekten dinleyemeyiz.

Kendimize soralım, sorduğumu soruların cevaplarını dinlerken yukarıdakilerden hangisini yapmak eğilimindeyiz?

ÖNEMLİ: Mülakat bir iletişimdir. Diyalogu geliştirmek için öncelikle iletişime engel olan unsurların ortadan kaldırılması gerekir.

İyi bir dinleyici⁶⁵;

1. Sürekli göz teması kurar.
2. Karşısındaki kişinin sözel veya davranışsal mesajlarını iyi değerlendirir.
3. Sabırlıdır ve konuşan kişinin sözünü kesmemeye özen gösterir.
4. Karşısındaki kişinin yanıtlarına sözel ve davranışsal yanıtlar verebilir.
5. Karşısındaki kişinin anlattıklarını sorular sorarak daha ayrıntılı anlamaya çalışır.
6. Konuşulan konuyu özetler ve kendi cümleleriyle doğru şekilde ifade edebilir.
7. Karşısındaki kişi ile empati kurabilir.
8. Karşısındaki kişinin konuşmasını ilgiyle dinler.
9. Dinlemek istediğini ve ilgilendiğini karşı tarafa hissettirir.
10. Eleştiri yapmaz ve yargılayıcı değildir.
11. Açık görüşlüdür.

⁶⁵ <http://web2.kariyer.net>

